

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DİJİTAL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARININ
BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(FIRAT, DİCLE, SİİRT, ADIYAMAN ÜNİVERSİTELERİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman ASLAN

Danışman: Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

ELAZIĞ-2016

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL
VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ
(FIRAT, DİCLE, SİİRT, ADIYAMAN ÜNİVERSİTELERİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman ASLAN

Danışman: Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

ELAĞİĞ-2016

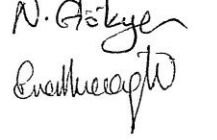
T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Süleyman ASLAN'ın, Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK danışmanlığında hazırlamış olduğu "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Örneği)" başlıklı tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 17.06.2016. tarih ve 48668769/28 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 30.06.2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1: Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK (Danışman)
- 2: Doç. Dr. Necmi GÖKYER
- 3: Yrd. Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

İmza

N. Gökyer

E. Koçoğlu

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulununtarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK danışmanlığında hazırlamış olduğum **“İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Düzeylerinin İncelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri Örneği)”** adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Süleyman ASLAN
30/06/2016

ÖNSÖZ

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilimi Dalı'nda yüksek lisans programı çerçevesinde hazırlanan bu çalışmada, 'Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi' üzerinde durulmuştur.

Bu araştırmada; Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerinin 1, 2, 3 ve 4. sınıflarında okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin cinsiyet, yaş, ailenin maddi durumu ve internette kalma süreleri, sosyal ağ üyeliği, kişisel bilgisayar sahibi olma ve sınıf gibi değişkenlerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde danışmanlığımı üstlenen ve bu uzun süreçte sabırla, bilgisiyle ve anlayışıyla bana yol gösteren Sayın hocam Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK'a, ilgisini esirgemeyen sayın Prof. Dr. Burhan AKPUNAR' a ve bilgileri, destekleri ile her zaman yanımda olan Arş. Gör. Cengiz Taşkiranve Arş. Gör. Dr. Birol Bulut'a teşekkürlerimi sunarım.

Manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme ve çalışma boyunca fikir alışverişinde bulunduğum Sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Haziran,2016

Süleyman ASLAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (FIRAT, DİCLE, SİİRT, ADIYAMAN ÜNİVERSİTELERİ ÖRNEĞİ)

FIRAT ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ELAZIĞ-2016

Bu çalışma dijital vatandaşlık ve onun alt boyutlarına yönelik Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının algılarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın katılımcıları 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü 1,2,3 ve 4. sınıflarında okuyan 682 öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcıların 321'i kadın 361'i erkek olup yaş aralıkları 17-24 yaş arasında değişmektedir.

Araştırmada veriler Kocadağ (2012) tarafından öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin ölçülmesi amacıyla hazırlanan dijital vatandaşlık ölçeği ve cinsiyet, yaş, ailenin aylık ortalama geliri, kendine ait bilgisayar, sosyal ağ üyeliği, sosyal bilgilerin kaçınıcı sınıf öğrencisi oldukları ve internette kalma süreleri ile ilgili yedi değişken üzerinde uygulama yapılmıştır.

Uygulanan dijital vatandaşlık ölçeği 63 maddeli olup araştırmacı tarafından öğretmenlik uygulaması dersi için yapılan 5 haftalık gözlemler ve gözlemler sonucu yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

Nicel veriler betimleyici istatistik tekniği ile analiz edilmiştir. Elde edilen nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının anket sonucunda dijital vatandaşlık seviyelerinin yüksek çıktığı görülmüştür. Fakat bazı değişkenlere ait puanlar arasında

istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığı, e-devlet uygulamaları, dijital okur yazarlığı, çevirim içi ortamda bilgi alışverişini, ağ sayfalarını, okuma, yazma ve anlama becerilerini, dijital ticareti, çevirim içi ortamda alışveriş yapmayı, dijital etiği, dijital eserlerin telif haklarını, dijital bilgiye erişimi, teknolojiye sanal ortamda ulaşma becerisini, dijital iletişimi, e-posta ve dosya paylaşımını, dijital güvenliği ve sanal ortamda kişisel sorumluluk ve haklarını ve özgürlüklerini sorgulayan 63 soru sorulmuştur. Bu sorulara Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar dijital vatandaşlığın algılanmasında anlamlı benzerlikler olduğunu ortaya koymuştur.

Dijital hak ve sorumluluklar vatandaşlık kavramı ile bağdaştırıldığında öğretmen adaylarının algısal yanılgıları tespit edilmiştir.

Dijital çağın gerektirdiği bilgi toplumu yetiştirilmek isteniyorsa özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerine hak ve özgürlüklerin öğretilmesi noktasında büyük roller düşmektedir. Dijital vatandaşlık üniversitelerin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü müfredatında geniş yer edinmeli ve ilk ve orta dereceli okul müfredatında özellikle Sosyal Bilgiler dersine entegre edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık düzeyi, Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, Dijital bilgi.

ABSTRACT
Master Thesis

**DIGITAL CITIZENSHIP BEHAVIOR OF SOCIAL STUDIES TEACHERS OF
PRIMARY INVESTIGATION OF SOME VARIABLES (THE SAMPLE OF
FIRAT, DİCLE, SİİRT , ADIYAMAN UNIVERSITIES)**

Süleyman ASLAN

Fırat University

The Institute of Education Sciences

Department of Social Studies Education

Elazığ-2016

This study was conducted to examine the perceptions of digital citizenship and social studies teachers for its subscale.

The participants of the 2015-2016 academic year, Fırat, Dicle , Siirt and Adıyaman Social Studies teacher part of there search consists of 682 teachers in 1,2,3 and 4th class.361 male and 321 female participants ranged from 17-24 years old.

Research data Kocadağ (2012) byt eachers of digital citizenship scale prepared for the measurement of digital citizenship level candidates and gender, age, family monthly income of their own computer, social networking integration, they are social studies grade level students and seven variables related to the duration of stay on the internet application is carried out.

Applied digital citizenship scale observations made for the 5-week teaching practice course researcher and observations by the 63-item is the result of the interview results were obtained.

The quantitative data were analyzed using descriptive statistical techniques. In the qualitative analysis of the obtained data it was used descriptive analysis technique.

In a survey of social studies teachers have seen that high levels of digital citizenship. But in answer to some of the variables are statistically significant differences emerge.

Digital citizenship Social Studies teacher candidates, e-government applications, digital literacy, the exchange of information in the media on- line network pages, reading, writing and comprehension skills, digital commerce is making shopping

environment with inconversion, digital ethics, digital works of copyrights, digital information access, technology skills to achieve the virtual environment, digital communications, e-mail and file sharing, questioning digital security and virtual environments, personal responsibility and the rights and freedoms of the 63 questions were asked. Social Studies teachers' answers to these questions reveal that there are significant similarities in the perception of digital citizenship.

The perceptual illusion of teachers' rights and responsibilities associated with the concept of the digital citizenship have been determined.

If it is desired to be grown in the information society requires major roles in the digital era, especially the teaching of social studies teachers rights and freedoms are reduced. Digital citizenship universities Social Studies teacher should find a place in the large part of the curriculum in primary and secondary school curriculum and should be integrated, especially the Social Studies.

Keywords: Digital Citizenship level, Social Studies teachers, the digital information.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	I
BEYANNAME.....	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Sayıtlılar.....	3
1.4. Sınırlılıklar.....	3
1.5. Tanımlar.....	4
1.6. Kısaltmalar.....	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	5
2.KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Vatandaşlık Kavramı ve Tarihsel Gelişim.....	5
2.2. İnternet ve İnternetin İşlevleri	8
2.3. İnternetin Uygulamaları ve Özellikleri.....	10
2.3.1. Bilgiye Ulaşma.....	10
2.3.2. İnternette Haber Sitelerine Erişim.....	11
2.3.3. Sohbet.....	12
2.3.4. E-Posta.....	12
2.3.5. Uzaktan Eğitim.....	12
2.3.6. Oyun.....	13
2.3.7. Tanıtım.....	13
2.4. İnternetin Riskleri.....	13
2.4.1. İçerik Riskleri.....	15
2.4.2. Temas Riskleri.....	16

2.4.3. Ticari Riskler.....	17
2.5. İnternetin Vatandaşlık Üzerindeki Etkileri.....	20
2.6. Dijital Vatandaşlık	20
2.7. Dijital Vatandaşlığın Çevrimiçi Boyutu.....	24
2.7.1.Küreselleşen Dünyada Dijital Vatandaşlık.....	25
2.7.2. Ülkemizde Dijital Vatandaşlık.....	27
2.7.3. Ülkemiz ve Dijitalleşen Dünya.....	27
2.8. Dijital Vatandaşlık Boyutları.....	29
2.8.1. Dijital Etik Boyutu.....	29
2.8.2. Dijital İletişim	30
2.8.3. Dijital Ticaret	30
2.8.4. Dijital Hak ve Sorumluluklar.....	31
2.8.5. Dijital Güvenlik.....	31
2.8.6. Dijital Okuryazarlık.....	32
2.8.7. Dijital Sağlık.....	32
2.9. Dijital Vatandaşlık Eğitimi.....	33
2.9.1. Sosyal Bilgiler Dersi ve Teknoloji.....	33
2.9.2.SosyalBilgiler İle Teknolojinin Uyumunu Sağlayan Etkinlikler.....	33
2.9.2.1. İşbirlikli İletişim Etkinlikleri.....	34
2.9.2.2. Veri Toplama Etkinlikleri.....	35
2.9.2.3. Çoklu Ortam Etkinlikleri.....	36
2.9.2.4. Yeni Sosyal Bilgiler Programında Teknoloji Kullanımı.....	40
2.9.2.5. Sosyal Bilgiler Derslerinde Teknoloji Kullanımının Olumlu ve Olumsuz Sonuçları.....	40
2.9.2.5.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Teknoloji Kullanımının Olumlu Yönleri.....	40
2.9.2.5.2. Sosyal Bilgiler Derslerinde Teknoloji Kullanımının Olumsuz Yönleri.....	42
2.10. İlgili Araştırmalar.....	43
2.10.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	43
2.10.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
3.YÖNTEM	46
3.1 Araştırmanın Yöntemi.....	46
3.2 Çalışma Gurubu.....	46
3.3 Verilerin Toplanması.....	48
3.3.1. Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri.....	49
3.3.2. Verilerin Analizi.....	51
3.3.3. Ölçeğin Geçerliliği ve Güvenirliliği.....	52
3.4. Araştırmacının Katkısı.....	52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	54
4.BULGULAR.....	54
4.1.Bulgular	54
4.2.Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Kavramıyla İlgili Görüşleri.....	59
4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık İlişkin Görüşleri.....	59
4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Ticaret Kavramına İlişkin Görüşleri.....	60
4.5.Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Erişim ile İlgili Görüşleri.....	61
4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Yasalar Kavramına İlişkin Görüşleri.....	62
4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital İletişim Kavramına İlişkin Görüşleri.....	63
4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Sağlık Kavramına İlişkin Görüşleri.....	63
4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Güvenlik Kavramına İlişkin Görüşleri.....	64
4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Hak ve Sorumluluk Kavramına İlişkin Görüşleri.....	65
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	66
5.TARTIŞMA.....	66
5.1. Uygulanan Ölçeğin Geçerliliği Tartışması.....	66
5.2. Uygulanan Ölçeğin Güvenirliliği Tartışması.....	66

5.3. Uygulanan Dijital Vatandaşlık Ölçeğine Yönelik Tartışma.....	67
ALTINCI BÖLÜM.....	68
6.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
6.1. SONUÇ.....	68
6.2. ÖNERİLER.....	71
YEDİNCİ BÖLÜM.....	73
7.KAYNAKLAR.....	73
8. EKLER.....	78
ÖZGEÇMİŞ.....	84

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dijital Vatandaşlık ve Çevirim içi Risk Analizi.....	32
Tablo 2. Sosyal Bilgilerde Yazılım Seçimi Kontrol Listesi.....	39
Tablo 3. Üniversite, sınıf ve cinsiyet bazında katılımcı sayıları.....	47
Tablo 3.1 Dijital vatandaşlık düzeylerinininsaptanmasına dönük belirlenen kriterler.....	50
Tablo 4. Görüşme formu soruları.....	51
Tablo 5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Yaş Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler	54
Tablo 5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Yaş Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları.....	54
Tablo 5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Aile Ortalama Gelir Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler.....	55
Tablo 5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Aile Ortalama Gelir Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları.....	56
Tablo 5.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren t- testi Sonuçları.....	56
Tablo 5.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Sınıf Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler	56
Tablo 5.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Sınıf Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları.....	57
Tablo 5.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile İnternette Kalma Süresi Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler.....	57
Tablo 5.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının İnternette Kalma Süresi Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları.....	57
Tablo. 5.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Bilgisayar Sahibi Olup Olmama Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren t- testi Sonuçları.....	58
Tablo. 5.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Sosyal Ağa Üyelik Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren t- testi Sonuçları.....	58

Tablo 5.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	59
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İnternette Risk Faktörleri.....	19
Şekil 2.Dijital Vatandaşlığın 9 Boyutu.....	22
Şekil 3 Veri toplama ve araştırma aşamaları.....	49

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Küreselleşme ve Postmodernizm'in etkileriyle birlikte kurumsallaşmaya başlayan vatandaşlık kavramı 1990'lı yıllardan itibaren farklı alanlarda yeniden tanımlanarak, kültürel vatandaşlık, küresel vatandaşlık, çevresel vatandaşlık, cinsiyete dayalı vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık gibi yeni çalışma alanlarına ayrılmıştır (Isin ve Turner, 2002: 2; Miller, 2002: 231).

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, dünyada kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Özellikle internetin toplum hayatına olağandan daha hızlı bir şekilde girmesiyle toplumsal alana ilişkin vatandaşlık anlayışı bağlamında, e-vatandaş, siber vatandaş, dijital vatandaş gibi yeni kavramlar sıklıkla kullanılan terimler olmuştur (Türkiye 2.Bilim Şurası,2004).

Bu terimlerin ortaya çıkışında şüphesiz ki internetin gelişim ve yayılımındaki baş döndürücü hız önemli rol oynamıştır. İnternet toplum hayatında siyasi, kültürel ve sosyal anlamda emsalsiz bir olgu haline gelmiştir (Moore, 2005: 40).

İnternetin insanlara sağladığı düşünceyi açıklama özgürlüğü, ideal demokrasi ortamı ve vatandaşların etkin bir biçimde yönetime katılmasını sağlayacak özelliklere sahip oluşu ideal demokrasi olarak örneklendirilen eski Atina demokrasisiyle eşdeğer tutulmuştur. İnternet kullanımının bilgiye erişimi kolaylaştırması, çalışma ve iş hayatındaki olanakları, fikir ve düşünceleri kitlesel hale getirmiş ve medyayı demokratikleştirmiştir (Moore, 2005: 40).

Bu yönüyle iletişimin yanı sıra vatandaşlık ile ilgili işlemler de hızlı bir şekilde internete bağlı olarak dijital iletişim ile yönlendirildiği görülmektedir. Devletin vatandaşlık hizmetlerini internet üzerinden masrafsız olarak sunması, siyasi partilerin kitlelere ulaşma konusunda yine dijital medyayı tercih etmeleri dijital toplumun yükselişini hızlandırmıştır. Vatandaşlık kavramının, internet ve gelişen dijital toplum etmenleri yönüyle iki farklı açıdan etkilendiğini söylemek mümkündür.

İnternet sayesinde vatandaşlar yönetime daha etkin bir şekilde katılabilmekte ve düşüncelerini özgür bir ortamda rahatça paylaşabilmektedirler. İnternetin önemli bir etkisi de dijital ortamlarda internet kullanıcılarının toplumsal ortama dönük aidiyet duygusuna ilişkindir. Bu bağlamda internet vatandaşlığı, dijital vatandaşlık ve siber kavramları karşımıza çıkmaktadır.

İnternet toplumsal bir alana dönüşmüştür ve bu alana üye olan bireyler o topluluğun vatandaşı olarak kabul edilmektedirler (Massberger, 2008: 1).

Kişilerin dijital vatandaşlık düzeyleri, interneti okuyabilme, anlama, dijital hak ve sorumluluklarının farkında olma, bilgiyi yönlendirme ve ondan yeteri kadar istifade edebilme yetisi ile ortaya çıkan interneti etkin olarak kullanabilme becerisi olarak ifade edilmektedir.

İlköğretim programı içerisinde yer alan Sosyal Bilgiler dersi dijital vatandaşlık eğitiminin etkili bir biçimde gerçekleştirilebileceği derslerden biridir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler eğitiminin merkezini, demokrasinin sürdürülmesine yönelik temel vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri konusunda genç nesillerin eğitilmeleri oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi çocukların yaşadıkları sosyal dünyaya ilişkin geniş bir anlayış oluşturmalarına yardımcı olurken öğrencilerin eleştirel ve entelektüel becerilerini geliştirmekte, sınıf ortamında kendi uygulamaları, kazanımları ve zihinsel becerileriyle okul dışındaki yaşam arasında bağ kurmalarını sağlamaktadır (Grant-Vaslandrigt, 1996). Bu yönüyle, bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte internet ortamlarına dahil olan vatandaşlık etkinliklerinin Sosyal Bilgiler ders müfredatında kazanım olarak var olması, kazanımların daha kolay hedefine ve sonraki dönemlerde ulaşması, dijital vatandaşlarının yetiştirilmesinde rol oynayabilir.

Sosyal Bilgiler dersinde teknolojinin etik ve uygun kullanımına yönelik ders etkinliklerine yer verilmesi yarının gençlerinin gelecekte çevirim içi ortamlarda sergileyecekleri davranışları olumlu yönlendirebilir.

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde Sosyal Bilgiler öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının almış oldukları Sosyal Bilgiler ders müfredatı gereği dijital ortamı kullanabilme ve dijital vatandaşlığa dayalı olarak gerçekleştirilen etkinliklere katılma düzeylerinin dijital ortamlardaki tutumlarına etkisinin ileride etkin bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olmalarında önemli bir faktör olabilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerinin 1,2,3 ve 4.sınıflarında okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin, cinsiyet, yaş, ailenin maddi durumu ve internette kalma süreleri, sosyal ağ üyeliği, kişisel bilgisayar sahibi olma ve sınıf gibi değişkenlerin araştırılması hedeflenmektedir.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara cevaplar aranmıştır:

- 1.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre dijital vatandaşlık davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 2.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin yaş değişkenine göre dijital vatandaşlık davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 3.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ailenin maddi durumu değişkenine göre dijital vatandaşlık davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 4.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin internette kalma süresi değişkenine göre dijital vatandaşlık davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin herhangi bir sosyal ağa üye olup olmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 6.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin kişisel olarak bilgisayar sahibi olup olmama değişkenine göre dijital vatandaşlık davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 7.Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin dijital vatandaşlık davranışlarında sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. Dijital vatandaşlığa yönelik genel davranışları nasıldır?

1.3. Sayıtlar

1. Hazırlanan dijital vatandaşlık ölçeği amaca hizmet edebilecek niteliktedir.
2. Araştırmaya katılan Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencilerinin akademik başarı oranları birbirine benzerdir.
3. Araştırmaya katılan öğretmen adayları kendilerine yöneltilen sorulara objektif ve samimi olarak cevap vermişlerdir.
4. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilgisayar kullanma seviyeleri eşit kabul edilmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

1. 2015-2016 Eğitim - Öğretim yılının 1 ve 2. dönemi dört haftalık araştırma uygulama süreciyle,
2. Dicle Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Siirt Üniversitesi ve Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Sosyal Bilgiler Öğretmenliği anabilim dalındanda öğrenimlerine devam eden 1.2.3. ve 4.sınıf öğretmen adayları ile,

3. Dijital vatandaşlıkdavranışlarını ölçendijital vatandaşlık ölçeği ve bu ölçekteki 63 soruya verilen cevaplar ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Dijital Vatandaş: Online yazıları ve bilgileri anlama, yazma,okuma ve gerektiğinde yönlendirme becerisine sahip ekonomik yeterliliği ölçüsünde, geniş bir erişimi mevcut bulunan ve düzenli bir şekilde interneti kullanan kişilerdir (Mossberger, Tolbertve McNeal, 2008: 1)

Dijital ortamda mevcut uygun bilgileri, yeterliliği oranında elekten geçirip çevirimiçi alana etkin bir biçimde dahil olan, kazandığı bilgileri hem içinde bulunduğu toplumun hem de bireysel gelişimini arttırmak maksadıyla için bilgece kullanan şahıslardır (Farmer, 2010).

Sosyal Bilgiler:Küreselleşen dünya ve farklılaşan ve ülke şartlarında bilgisini kullanarak karar alıp sorun çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek maksadıyla sosyal ve insani bilimlerden aldığı kazanım ve yöntemleri harmanlayarak kullanan bir öğretim ve kazanım programıdır (Öztürk, 2006: 24)

Dijital Etik:Kişilerin yaptıkları tercihleri ve nasıl hareket edeceklerine dair onlarıetkileyen doğru ve hataya ilişkin kurallardır(Lavdon, 1996, akt.Dedeoğlu,2001: 3).

Siber Vatandaş: İnternet yoluyla çevirimiçi ortamlarda bulunan ve dijital vatandaşlık kurallarını özümsemiş ve bu kuralları uygulayan şahıslardır(The United StatesDepartment of Justice, 2002).

1.6. Kısaltmalar

BİT : Bilgi İletişim Teknolojileri

ISTE : International SocietyforTechnology in Education

PEW :ThePewResearch Center forthe People

NCSS :NationalCouncilfortheSocialStudies

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Vatandaşlık Kavramı ve Tarihsel Gelişim

Vatandaş kelimesi, Latince'de bir şehir devletinin, esas olarak da Roma Cumhuriyeti'nin üyesi anlamına gelen 'civis' ya da 'civitas' kelimesinden türemiştir. Civitas kelimesi de, Yunanca'da bir polisin, yani Yunan şehir devletinin üyesi anlamına gelen 'polites' kelimesinin Latince karşılığıdır. Atina şehir devletinin ünlü bir vatandaşı olan Aristoteles, vatandaş, devleti yöneten ve bunun karşılığında da yönetilen kişi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım vatandaşın, kavramsal olarak siyasi yönetim süreçlerinden ayrı tutulamayacağına vurgu yapmaktadır. Aristoteles'in bu tanımı, vatandaşları siyasi süreçlere ve demokrasiye daha etkin katılmaya teşvik etmede ilham kaynağı olduğu için günümüze kadar ulaşmıştır. Aristoteles'in tanımı, pek çok yönetici tarafından siyasi açıdan tehdit edici bulunmuş, bu nedenle de ya kullanımı ya tamamen iptal edilmiş, ya da tanıma yeni anlamlar yüklenmiştir (Smith, 2002, 106). Atina demokrasisinde, vatandaşlık kavramının bir diğer özelliği ise vatandaşlık ve bunun getirdiği hakların yalnızca seçilmiş, küçük bir gruba verilmesi, geri kalanların ise büyük ölçüde bu haklardan mahrum bırakılması olmuştur (Hague ve Loader, 2005: 29). Bu çağda, 18 yaşını geçmiş, Yunanistanlı aynı ebeveynlerden dünyaya gelmiş bütün erkek bireyler vatandaş kabul edilirken, bölgede yerleşik Yunanlı olmayanlar, kadınlar ve hiçbir hakkı bulunmayan köleler vatandaş olarak kabul edilmemiştir (Erbay, 2009: 3).

Vatandaşlık, Roma İmparatorluğu'nda Aristoteles'in tanımladığından farklı bir anlamda kullanılmıştır. Roma vatandaşları, Roma devletine sadakat karşılığında Romalı askerler ve yargıçlar tarafından koruma altına alınan kişilerdir. Bu dönemde, vatandaşların kendi kendini idare süreçlerine katılmaya yönelik özendirici bir çaba görülmemektedir (Smith, 2002: 106). Pocock'a göre (1995; akt. Smith, 2002:106) bunun nedeni, ilke olarak vatandaşlara tıpkı Atina vatandaşlarına olduğu gibi yasama meclislerinde görev alabilme hakkı tanınmış olmasına rağmen, bu meclislerde görev almanın veya siyasi süreçlere etkin katılım sağlamanın, imparatorluğun yayılmacı politikayla ele geçirdiği topraklardaki tebaanın çoğu için oldukça güç olmasıdır. Bu nedenle, Roma vatandaşlığı, zamanla, vatandaş olmadan ziyade, yalnızca bir ülkenin uyruğunu taşıyan kişilerin yasal statüsü konumuna gelmiştir.

Ortaçağda vatandaşlık kavramı, feodal yapının ve kişisel monarşi ilkesine dayanan devletlerin etkisinde kalmıştır. Bu dönemde, insanların sınırlı bir ülkede siyasal iradeye sahip

olan kişiye karşı bağılılıkları olanlar ve olmayanlar şeklinde ayrıldığı görülmektedir. Belirli bir krala ya da idari birime sadakat borcu olanlar, idareci bir efendinin ya da kralın tebaası sayılmıştır (Aybay, 1982: 6). Bu kişilerin vatandaşlıkları, tıpkı Roma İmparatorluğu'na tabi vatandaşlar gibi, yasal koruma hakkıyla sınırlanmıştır (Smith, 2002: 106).

Rönesans döneminde ise, bazı İtalyan şehirler, hem bağımsızlıklarını kazanmışlar, hem de vatandaşlarının önemli bir çoğunluğuna kendi kendini yönetim süreçlerine katılma hakkı sunmuşlardır. Rejimlerini tanımlamak amacıyla, eski Yunanlılara dayanan ve cumhuriyetçi bir anlayışın ürünü olan katılımcı vatandaşlık idealini yeniden gündeme getirmiştir (Smith, 2002: 107).

Fransız Devrimi sırasında ise tebaadan vatandaşlığa geçişin gerçekleştiği görülmektedir. Vatandaş, bir krala tabi kişi değil, diğerleriyle eşit statüde olan bir varlık konumuna gelmiştir. Bu anlamda vatandaşlık, ait olduğu toplumun içinde yaşamayı sürdürmek ve bahsedilen toplumun belirlediği yazılı yazısız normların kazandırdığı haklara sahip olmak anlamına gelir. Bu anlayışa dayanarak vatandaşlık kavramının Fransız devrimi ile anlam kazandığı söylenebilir (Erbay, 2009: 3). Pocock'a (1975; akt. Smith, 2002: 107) göre İngiltere'de 17. yüzyılda kısa süreyle de olsa hüküm süren Milletler Topluluğu Cumhuriyeti, 18. Yüzyılın sonunda kurulan Fransa Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ilk modern cumhuriyetlerin temelini atan anti monarşik nitelikteki devrimler, tebaadan vatandaşlığa geçişte yaşanan deneyimlerin birer ürünüdür. 18. yüzyıl Kuzey Amerika'sında ve Fransa'sında, vatandaşlık, yeniden, tıpkı eski Yunan devletlerinde ve Rönesans İtalya'sındaki şehirlerde olduğu gibi, halkın siyasi olarak kendi kendini yönetme süreçlerine etkin bir biçimde katılması anlamında kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde, Ortaçağ Avrupa'sında burjuva sınıfinamensup olmuş vatandaşların tam aksine, bu modern vatandaşlar, kesinlikle tebaa sayılmıyordu. Ancak, bu modern cumhuriyetlerde, halkın kendi kendini yönetimi, doğrudan şehirler düzeyinde değil, ulusal düzeyde gerçekleşiyordu (Smith, 2002: 107). Tarihsel gelişim süreci içerisinde toplumun çok az bir kısmının sahip olduğu hakların öznesi olan topluma aitlik yani vatandaşlık modern toplumların diğerlerinden farklılaştıran belirleyici özellikleri olarak ortaya çıkmıştır (Erhurman, t.y.).

Sarıbay (1991), ilgili alan yazında vatandaşlığın yaygın olarak "bir topluluğa katılma veya ona üye olma" biçiminde tanımlandığını belirtmektedir. Sarıbay (1991), T.H.Marshall'ın vatandaşlığı, "bir gruba aidiyetlik duygusunun ve bir parçası olmanın gerektirdiği bir makamdır. Aslında bu makama sahip bireyler, statülerine dair hak ve sorumluluklar bakımından aynı derecededirler" biçiminde tanımladığını ve bu tanımlamanın klasikleştiğini

ifade etmektedir. Ancak bu tanımda, vatandaşlığın etkin ve katılımcı boyutunun göz ardı edildiğini vurgulamaktadır.

Smith (2002: 107), tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler doğrultusunda günümüzde geçerli olan vatandaş kavramının, seçilmişlerden oluşan bir temsili demokrasi sistemiyle yönetilen bağımsız bir cumhuriyetin, en azından bazı siyasi katılım haklarına sahip olan üyeleri anlamına geldiğini belirtmektedir. Richard (1996) ise, vatandaşlığı, temel olarak, bireylerin hem kendilerine, hem de içinde yaşadıkları topluma ait değerler ışığında şekillendirdikleri ve öz kimlikleri çerçevesinde algıladıkları bir kavram olarak tanımlamaktadır.

Vatandaşlık kavramına ilişkin algılar çeşitlilik göstermektedir bu nedenle vatandaşlık tanımı dar bir çerçevede değerlendirilmelidir. Bu bağlamda vatandaşlık kavramını resmetmek birçok etmene bağlıdır. Çünkü vatandaşlık insanlar için somut bir kavram değildir. Bu kavram farklı insanlar tarafından, yurtseverlik, şövenlik olarak görülebildiği gibi etik, ahlâka uygun bir değer olarak da görülebilmektedir. Aynı zamanda, vatandaşlık, hem bireysel bakış açılarının, hem de tüm bir ülkenin veya topluluğun kolektif bilincinin bir ifadesidir. Ayrıca vatandaşlığın durağan olmayan devimsel bir yapısı vardır. Bu yapı sayesinde dünyada yaşanan gelişmeler, vatandaşlığa ilişkin anlayışın yeniden sorgulanmasını sağlamaktadır (Richard, 1996).

Smith (2002: 107), vatandaşın günümüzde kullanılan dört farklı tanımından söz etmektedir. Vatandaşın ilk tanımında, vatandaş, hem eski, hem de modern demokrasilerde, halkın kendi kendini yönetme süreçlerine (oy kullanma, iktidarda görev alma vb.) etkin katılımı sağlayan siyasi haklara sahip kişi anlamına gelir. İkinci olarak vatandaş, belirli ve tam bağımsızlık haklarına resmen sahip bir siyasi topluluğun yasal bir üyesi olarak tanımlanır. Bu anlamıyla vatandaşlık, modern bir devletin uyruğunu taşımakla eşdeğer olarak kabul edilir. Üçüncü tanım ise, vatandaş, siyasi olsun ya da olmasın herhangi bir insan topluluğuna üye olan kişidir. Örneğin, birey, daha geniş siyasi topluluğun yanı sıra, mahallesinin de, spor kulübünün de, üniversitesinin de bir vatandaşı olarak nitelendirilebilir. Vatandaşın dördüncü tanımı da, özellikle birinci ve üçüncü tanımdan yola çıkılarak ortaya konulmuş olan, bir gruba yalnızca üye olmanın da ötesinde, o gruba üye olmanın gerektirdiği davranışları benimsemeyi içeren tanımıdır. Bu bağlamda, zaman zaman bir takım haklarından kendi isteğiyle vazgeçerek, siyasi toplulukların, kulüplerin ya da herhangi bir insan topluluğunun yararına çalışan, bu toplulukların işleyişine etkin bir biçimde katkıda bulunan kişiler, o topluluğun vatandaşı olarak kabul edilmektedir.

Özellikle internetin ve internetle bağlantılı teknolojilerin hızla yaygınlaşması, ortak ilgi alanlarına sahip pek çok bireyin ve grubun bir araya gelerek topluluklar oluşturmasını sağlamaktadır. Ayrıca internet, vatandaşlık çalışmaları bağlamında, vatandaşlık kavramında dönüşümler meydana getirmekte ve vatandaşlık kavramına yüklenen anlamların yeniden gözden geçirilmesini sağlamaktadır. İnternet siyasi durumlar hakkında bilgi edinmeden, siyasi süreçlere etkin olarak katılmaya; çeşitli politikalarla ilgili karar verme süreçlerine katılmadan bu kararları eleştirmeye; düşüncelerini diğer vatandaşlara, siyasilere ve ilgili kurumlara ulaştırmaya kadar vatandaşlık yetkinliklerine yeni açılımlar sağlamakta ve önemli dönüşümlere neden olmaktadır. İnternet vatandaşlık kavramını ve vatandaşlık kavramına bakışı yeniden şekillendirmekte ve bu açıdan kavramın tarihsel gelişim süreci içerisinde bir mihenk taşı olmaktadır.

2.2. İnternet ve İnternetin İşlevleri

İnternet, dünyanın farklı bölgelerinde bile olsa birçok bilgisayarın bir ağ yoluyla birbirine bağlandığı, küresel dünyada yaygınlığı her geçen gün artan bir iletişim sistemidir ve insanoğlunun her an gittikçe artan “üretilen bilgi ve birikimleri depolama, paylaşma ve istenildiğinde kolayca ulaşabilme” istekleri sonrasında oluşturulmuş bir teknolojinin ürünüdür. Bu teknoloji sayesinde pek çok konuda bireyler bilgiye ucuz, kolay, hızlı ve güvenli bir şekilde bilgiye ulaşabilmektedir. Bir başka ifade ile internet, birden fazla haberleşme ağının (network) birlikte meydana getirdikleri; metin, müzik, grafik vb. dosyalar ile bilgisayar programlarının kısaca tüm insanlık bilgisinin paylaşıldığı ve karşılıklı olarak iletildiği, bilgisayarlar arasında kurulmuş bir ağıdır (Yücel 2007: 8,9). Fiziksel mekândan bağımsız sanal bir iletişim, ticaret, bilgi, eğlence ve paylaşım ortamı olan internet (Çelik ve Karaaslan, 2003:1), bugüne kadar ortaya çıkan teknolojik icatlar arasında toplum hayatında çok hızlı bir değişme meydana getiren ender yeniliklerdendir (Karaca, 2007: 17).

Her geçen gün kullanım oranı artan internet, iletişim ve bilgi paylaşım için en etkili araçlardan biri olarak görülmektedir. İnterneti en etkili kitle iletişim araçlarından biri haline getiren nedenlerin başında ise farklı kültürlerden, farklı eğitim seviyelerinden, farklı yaş aralığından insanların kullanımına imkân tanınması gelmektedir. Bir diğer neden ise düşüncelerini diğer insanlara özgürce açıklayabilmeleri ve tartışabilmeleridir (Oral, 2008:439). Bu çerçevede internet sayesinde düşüncelerin ve bilgilerin özgürce paylaşıldığı bir ortamın ortaya çıktığı söylenebilir.

Bir iletişim aracı olan internetle ilgili önemli yaklaşımlardan biri, internetin bir ortam olma yönüne vurguda bulunan mekânsal yaklaşımdır. Bu tür yaklaşımlar interneti sanal ortam, demokratik platform, yeni bir sosyal ilişki ortamı, siber uzay olarak tanımlama yoluna gitmişlerdir. Yüz yüze görüşmeye olanak sağlayan fiziksel bir ortamdan her zaman söz edilemese de gerek internet erişiminin sağlandığı fiziksel mekânlar gerekse dijital olarak birliktelik imkânı sunan siber alanlar bir mekân algısını oluşturmaya yetmektedir. Bu gerçekten hareketle, bilgisayar ağı sisteminin, mekân olarak kavrayabileceğimiz "bir yer" olarak algılanması gerektiği vurgulanabilir (Boz, 2000: 21). Poster'a (1997: 206) göre internet, bir iletişim aracı olmanın ötesinde bir toplumsal mekândır. Bu mekân yeni toplumsal ilişki biçimlerinin yaratılmasında aracıdır.

İnternet, 1962 yılında Amerikan Askeri Araştırma Projesi (ARPANET) ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsünün üzerinde çalıştığı "galaktik ağ" kavramıyla anılmaya başlanmıştır. ARPANET kapsamında ilk bağlantı, 1969 yılında dört merkezle, Los Angeles'deki California Üniversitesi, Stanford'daki Stanford Araştırma Enstitüsü, Utah Üniversitesi ve Santa Barbara'daki California Üniversitesi arasında gerçekleştirilmiştir. Ana bilgisayarlar arası bağlantılar ile internetin ilk şekli ortaya çıkmıştır. 1973 yılından itibaren uluslararası bağlantıların kurulmasıyla dünyaya yayılmış, 1 Ocak 1983'te ise, İletişim Kontrol Protokolü (TCP), ARPANET içinde yürürlüğe girmiştir. TCP/IP bugün var olan internet ağının temelini oluşturmaktadır. (Çakır ve Topçu, 2005: 75). Türkiye internete Nisan 1993'te Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi üzerinden bağlanmıştır. 1995 yılında ise internet dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaygınlaşmaya başlamıştır (Akınoğlu, 2002: 6,7).

1990'lı yıllardan itibaren hayatımıza giren internetin ve internete dayalı aktivitelerin, bireyin yaşamının ayrılmaz bir parçası haline geldiği açıktır ve bu teknolojiden yoksun bir hayatı düşünmek günümüzde imkânsız hale gelmiştir (Göker, Demir ve Doğan, 2010: 186). İnternet özellikle genç insanların hayatlarına hızlı bir giriş yaparak, gerekli gereksiz kullanımıyla yaşamlarındaki en önemli öğelerden biri haline gelmiştir. İnternetin çok yaygın bir şekilde kullanıldığı dünyamızda artık kültürel etkileşimlerin ve sosyal hayatların birbirlerinden fazlaca etkilenmekte olduğu ve bu etkileşimin hızlanarak arttığı görülmektedir (Sarıfakıoğlu, 2007: 54).

İnternetin hayatımızdaki önemi ve işlevi büyüktür. İnterneti kullanarak dünyanın herhangi bir yerindeki bir kişiye mesaj yollayabilmekte, ücretsiz yazılım elde edilebilmekte, dünya olaylarını tartışabilmekte ya da dünyanın herhangi bir ülkesindeki bir kütüphanede kaynak taraması yapılabilmektedir. Katılacağınız bir toplantıda sunulacak bildiri, internet

üzerinden gönderilebilmektedir. Sinema, tiyatro, otel, otobüs, uçak gibi yerlere rezervasyon yaptırılabilen, vizyondaki bir sinema filminin tanıtımı izlenebilmektedir. Sanal marketlerdeki istediğiniz bir ürünü satın alabilme ya da yine internet aracılığıyla bir eşyanızı, arabanızı ya da gayrimenkulünüzü satışa çıkarabilme ve alıcıyla iletişime geçilebilme imkânı bulunmaktadır. Kısacası daha birçok işlemi bilgisayarın karşısından kalkmadan internet aracılığıyla gerçekleştirmek mümkündür (Yıldız, 2006: 37).

İnternet insan ilişkilerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Kimi bilim insanları bilişim teknolojilerinin ve internetin insan ilişkilerini artırmayıp azalttığını ileri sürmektedir. Örneğin; konuşmak yerine mesajlaşan ve sohbet etmeyi bilgisayar başında gerçekleştiren kişilerin sayılarının giderek artması bu bilim insanlarının düşüncelerini destekler niteliktedir (Gökçe, 2001: 15). Kimi bilim insanları ise insan ilişkilerinin teknolojik gelişmelere bağlı olarak şekil değiştirdiğini ileri sürmektedir. Ayrıca, bu bilim insanları bunun ilişkilerinde bir azalma ya da zayıflama olarak değerlendirilemeyeceğini kabul etmektedirler. Bilginin öneminin artarak ekonomik bir hâl alması, dünyanın herhangi bir yerindeki bir sosyal olayın etkisinin dünyanın öbür ucuna kısa sürede yayılması gibi benzer sosyal olaylar da bu bilim insanlarının görüşlerini desteklemektedir (Gökçe, 2001: 25).

İnternet ve beraberinde sunduğu hizmetler sürekli kendilerini yenilemekte, daha sosyal ve katılımcı bir hâl almakta ve kullanıcılarının dikkatlerini çekmeyi başarmaktadırlar. Bu değişimlerle birlikte Web 2.0 olarak adlandırılan yeni bir döneme geçilmektedir.

2.3. İnternetin İşlevleri ve Özellikleri

2.3.1. Bilgiye Ulaşma

Günümüzde çok hızlı bir şekilde internetin dünyadaki her yere yayılmasının en önemli sebebi, herkese hitap eden bilgilere hızlı ve ucuz olarak ulaşmasıdır. Dünyanın neresinde olursa olsun internet sayesinde çevirim içi olan bir kişi, herhangi bir sitede yayımlanmış bilgi dosyalarına ulaşarak, buradan elde ettiği bilgileri bilgisayarındaki kişisel dosyalara yükleyebilmektedir. İnternet ağı sayesinde devlet organlarının dokümanlarına, bilimsel amaçlı verilere, eğlence ve oyun sitelerine, iş arama sitelerine, kişisel ilan amaçlı bildirilere ve bilgi veritabanlarında bulunan tüm konulardaki bilgileri elde etmek ve bu bilgileri yasal sınırsızlık çerçevesinde kullanmak mümkündür.

2.3.2. İnternette Haber Sitelerine Erişim

İnternetin zaman ve maliyet ucuzluğu fark edilmeden önce, internet ağları bir bilgi

dosyası ve her kitabın sığabildiği bir kütüphaneydi. Ardından kamu ve özel şirket veya kişilerin oluşturduğu bilgilere ulaşma imkânı veren siteler ortaya çıktı. Bu evrede hemen hemen bütün medya kuruluşları tek bir depoda toplandığı ve üzerinde değerlendirmelerin yapıldığı haber siteleri oluşturmaya başladılar. Bu derece geniş ölçekli para döngüsünün olduğu bir sektör içinde medya organlarının bulunmasıyla; haberi yayma, program akışının belirlenmesi, medya şirketi ve temsilci personellerinin tanıtılması gazetecilerin internet sayesinde bilgiye ulaşma olanakları ve bağlantılarının mevcut olduğu haber depoları oluşmaya başlamış ve bu alanda olumlu gelişmeler ardı ardına sağlanmıştır.

İnternet ağını kullanarak okuyucularına ulaşan e-gazeteler genel manada elektronik veya dijital gazete kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu dijital gazetecilik içeriğinden okurlarına haberi sunumuna kadar farklı gazetecilik ifadelerinden (Radyo-TV, yazılı medya, fikir veya magazin gazeteciliği vb. gibi) ayrı bir manayı vurgular. Bugün dünyanın farklı yerlerinde birbirinden bağımsız binlerce online gazete bulunmaktadır. Bu online gazeteler, haber toplama ve sunma yapıları ile internet üzerinden gazeteciliğe örnek oluştururlar. İnternetin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan okuyucuya e-gazetecilik hizmetleri hem dijital ortamlarda yayın yapan gazetelerle hem de geleneksel akışına devam eden gazeteler hızla ayak uydurdular.

En çok satılan popüler gazeteler kâğıtlı baskı haberciliğin yanı sıra dijital ortamlarda da varlık göstermişlerdir. İnternete ulaşımın hızlanmasından dolayı basında yeni bir dönem başlamıştır. Ekonominin başdöndürücü bir şekilde özgür bir biçimde hareket edebildiği, gelenek ve göreneklerin yok olmayla karşı karşıya kaldığı küreselleşme boyutu şüphesiz “sınırı olmayan” iletişimin yeni çağı olan internet ağına kullanımını olumlu etkilemiştir.

E- gazete, e- radyo ve e-sinemacılığa giren dijitalleşme ve internet üzerinden yaygın sınırları aşan kitle haberciliğini beraberinde getirmiş ve internet kullanımını başdöndürücü bir şekilde arttırmıştır.

Dünyanın her yerine ulaşabilen internet küreselleşme ve dünya vatandaşlığı, dijital vatandaşlık kavramlarını da beraberinde getirmiş serbest piyasa ve kapitalizm kültürünün yayılmasını sağlamıştır. İnternet, önceden bildiğimiz kitle iletişim araçlarının işlevlerini de değiştirmiştir. Artık bir bilgisayar ile internet sayesinde TV, radyo, telefon, gazete olarak işlev bakımından tüm araçların yerine kullanabilmekteyiz.

Gazete, TV, radyo ve sinemalarda hedef kitle amacı daha dar iken, internet kişinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre seçim yapma olanağını vermektedir. Kullanıcı haber ve bilgi ağlarındaki tüm dosyaların ayrıntılarına kolayca erişebilmekte ilgisini çekmeyen konulara zaman

harcamaktan kaçınılabilmektedir.

2.3.3. Sohbet

Çevirim içi ortamlarda yer alan sohbet odaları, uzak veya yakın dünyanın her yerinden insanı buluşturabilmekte milletler ve kültürler arası diyalogun ve etkileşimin kapısını aralamaktadır. Fakat kullanıcılar tarafından sohbet odalarının dolaylı yollarda samimiyet ve iletişim sıcaklığından uzak olması uzmanlar tarafından eleştiri konusu olmuştur. Yeni bir sanal mekân yaratılması iletişim noktasında büyük bir buluştur. Dünyanın farklı şehirlerinden insanlar aynı anda aynı sanal ortamda tüm konularda bilgi aktarımı sağlayabilmekte etkileşim halinde olabilmektedir. Kişiler isterlerse bu sanal ortamlarda özel bir ortam daha oluşturabilir ve daha bireyselleştirilmiş konuşmalar yapabilmektedirler.

2.3.4. E-Posta

Günümüzde internet ağının en büyük nimetlerinden biri de e-postadır. Elektronik posta kısaltmasıyla e-posta veya İngilizcesi e-mail adı verilen ve çevirim içi kişilerin yazdıkları bilgileri ve video, resim dosyalarını birbirlerine yollayabildikleri iletilere denir. Çağımızda interneti kullanan hemen herkesin sahip olduğu Elektronik posta hesapları kişilere etik ve hızlı iletişimin anahtarını vermiştir. Resmi ve kişisel milyonlarca ileti e-posta yoluyla her an ortamda internet sayesinde göndericiden alıcıya ulaşabilmektedir. Her kullanıcının kendi şifresiyle erişebildiği bu e-posta hesapları kişiye ve kurumlara özeldir.

2.3.5. Uzaktan Eğitim

Okul ortamına bağlı kalmadan farklı mekânlarda bulunana öğrencinin internet sayesinde eğitim görmesini sağlayan ve bu sayede eğitim ve öğretimin dijital olarak yapıldığı eğitim şekline uzaktan eğitim denir.

Uzaktan eğitimin vazgeçilmez aracı internet ve bilgisayardır. Bu özelliği açısından sonraki yıllarla ilgili ümit var olabileceğimiz bir özelliğidir. İnternetin sahip olduğu bu özellikler sayesinde mekân sınırı olmaksızın tüm insanlar eğitim ve öğrenim görebilirler ve bir mesleğin inceliklerini öğrenip sertifika sahibi olabilirler.

Ayrıca internetten uzaktan eğitim sayesinde kırtasiye masraflarından kurtulan bireyler için daha ekonomik olabilir. Dijital kitap ve yayınlara ulaşabilen öğrenciler ev rahatlığından taviz vermeden eğitim öğretimlerine devam edebilirler.

2.3.6. Oyun

İnternetin insanlara sağladığı bir diğer avantaj da boş zaman etkinlikleri yapabilecekleri oyunlardır. İnternet ortamında oyun ev rahatlığında dar bir oyun alanında olmasına rağmen kişilere heyecan, korku ve acı yaşatabilecek simülasyon araçlarıdır. Gerçek gibi hissedilebilen simülasyonlar, insanlara duygusal gerçeklikler hissettirebilmektedir. İnternetteki sanal oyunlara çok fazla zaman ayıran bireylerde gerçek olaylardan soyutlanma ve gerçek dünyayla bağların zayıfladığı ruh halleri yaratmalarına yol açabilmektedir.

Çağımızda oyunlar için kurulmuş dev bütçeli şirketler internet üzerinden oyun konusunda binlerce web sayfası yaratmış ve tüm yaşlardaki insanlara eğlenceli zamanlar geçirmelerini sağlamak için prodüksiyonlar oluşturmuşlardır.

2.3.7. Tanıtım

Medyanın reklam amaçlı en sık kullandığı araç haline gelen internet tanıtım ve reklam amaçlı kullanımını her geçen gün arttırmaktadır. Tanıtımları yapma amacı taşıyan şirketler internet kullanımı sayesinde ürünlerinin reklamlarını ve tanıtımlarını sağlarlar.

Bu biçimde tanıtım amacıyla kullanılan web sayfaları aracılığıyla şirketler hedef kitlelerine ulaşma konusunda çalışmalarını sürdürmektedir.

Dijital tanıtım ve pazarlamada elektronik ortamın kullanılması ve reklam pastasının gün geçtikçe büyümesi internetin bu alandaki önemini arttırmaktadır. İnternette yayınlanan reklamlar çok etkili olduğu uzmanlarca ispatlanmış ve bu nedenle reklamcılığın yeni şekli ve parlayan güneşinin dijital reklamcılık olduğunu söylemek doğru ve yerinde olur.

2.4. İnternetin Riskleri

Dijital vatandaşlık olarak tabir edilen etkin internet kullanıcılarının çevirim içi imkanlardan faydalanma düzeylerini ölçmek dijital vatandaşlık algısını ve düzeyini en iyi belirleme yoludur. Yapılan çeşitli araştırmalarda dijital vatandaş olarak tabir ettiğimiz internetin etkin kullanıcılarını çevirim içi ortamlarda hangi risklerin beklediğini ve bu tehditlere etkin internet kullanıcılarının ne ölçüde etkilendiği araştırılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde internet sayesinde etkin internet kullanıcılarının yakalayacakları fırsatlar ve karşılaşacakları riskler ve yaşanabilecek mağduriyet durumları belirtilmeye çalışılmıştır.

İnternetteki mağduriyetler ve risk alanlarını Vanlanduyt ve De Cleynbeş ana başlık altında açıklamaya çalışmıştır: Bu başlıklardan ilki, sosyalleşme ve kişiler arası ilişkileri olumsuz etkilemesi; ikinci olarak, argo diye tabir edilen uygunsuz dil üslubu, şiddet ve

pornografik etkilere maruz kalınması; üçüncü olarak, sürekli internet başında oturmaktan kaynaklı fiziksel sağlığa olumsuz etkiler oluşturmaları; dördüncü olarak, zaman ve günlük plnlama yapılmaksızın insanları tutsak gibi kendine mecbur bırakması ve beşinci reklamlara kanılmasından kaynaklı ticari istismar, aşırı harcama, kişisel güvenlik risklerine sebebiyet vermesidir (Valcke, Bonte , DeWever , &Rots , 2010).

“İnternetin karanlık yüzü” adlı makaleleriyle uzun yıllar tartışma yaratan Won Kim ve arkadaşları yaptıkları çalışmada internetin risklerini dijital ve non-dijital odaklı olmak üzere iki farklı çerçevede açıklamışlardır.

Dijital odaklı olarak korsanlık (hacking),spam, gibi yasadışı faaliyetleri, Dos saldırıları (Denial of service attacks: Bir web sayfasını veya dijital makineyi bozan siber ataklar), oltalama (phishing)olarak tabir edilen reklam dolandırıcılığı ve internet kullanıcılarının hak ihlalleri olarak ifade etmişlerdir. Dijital olmayan internet odaklı saldırıları ise gizliliğin ihlali, fiziksel ve cinsel istismar (çocuk istismarı), çevirim içi zorbalık, dijital suçlara yardım (uyuşturucu, patlayıcı, silah temini) gibi ve yasa dışı kumar oynatma ve bundan kar elde etme durumları olarak açıklamışlardır (Kim, Jeong, Kim, &So,2011).

Ülkemizde, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından bilişim ve iletişim sektörü denetlenmektedir. BTK’ya bağlı olarak faaliyetlerine devam eden Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) vatandaşları güvenli be bilinçli bir şekilde etkin internet kullanımını özendirici faaliyet raporunda internetin risklerini dokuz başlığa indirgemıştır:

1. Siber zorbalık
2. Sanal dolandırıcılık
3. Yanlış ve zararlı bilgiye ulaşılabilirlik
4. Kişisel bilgilerin çalınması
5. Zararlı yazılımlar ve virüsler
6. Pornografi ve çocuk istismarı
7. İnternet ve oyun bağımlılığı
8. Nefret ve ırkçılık faaliyetleri
9. Çevirim içi şiddet

İnternetin risk boyutunda genellikle kumar, oyun, pornografi ve çevirim içi şiddet riskleri bilinçli veya bilinçsiz olarak araştırmacılar tarafından hep göz ardında tutulmuştur.

Maalesef internetin ruhsal ve fiziksel sağlığımızın zararları risk sınıflama kategorilerinde çok fazla gündeme gelmemektedir.

Bu sebeple internetin zararlarının büyük öncelikle internetin içerik, yasal-etik boyut ve dijital vatandaşlık ilkeleri ve olumsuzlukları anlamında değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

İnternetin riskleri ve internet kullanımından doğan tehditlerle ilişkili mühim çalışmalar yapan Cem uhadar'ın, özellikle vurguladığı konuların başında ‘‘sorunlu internet’’ gelmektedir (uhadar,2012). Yapılan araştırmada bireyde daha önceden var olan psikiyatrik bozukluk belirtileri nedeniyle işte ve ya ev ortamında internete girme hevesini kontrol edememe olarak sorunlu internet tabirini kullanmıştır.

Bu aşamada ilk olarak internet bir tercih olarak başlar, sonrasında kontrol edilemeyen alışkanlık, sonra bağımlılık ve son evre olarak psikolojik saplantıya dönüşür. Bu süreç boyunca uyυřturucu bağımlılığı, kumar, sigara, alkol gibi bağımlılık süreci gösteren sonuçların aynısını sorunlu internet bağımlılığı da gösterir. İnternetin sorunlu kullanımı ve bağımlılık yaratan internet saplantısı aynı şey olmasalar da birbirini tamamlayan Legoların parçaları gibidirler. Bu yüzden internette umarsızca harcanan tüm sreler bu nedenlerin temellerini oluşturabilmektedir (Ceyhan,2010).

şu ana kadar yapılan en geniş ve kapsamlı riskli internet kullanımı sınıflandırmalarından en önemlilerinden birinde De Moor ve ğrencilerinin yürüttüğü araştırmadır. De Moor ve öğrencileri riskli internet kullanımını 3 ana ifade etrafında incelemişlerdir. Bu ana başlıklar ise; 1) İçerik, 2) Temas 3) Ticari Riskler olarak ayrılmıştır.(Valcke, Bonte, De Weve ve Rots,2010)

Bu araştırma içerisinde De Moor ve ğrencilerinin saptadığı 3 internet riski sınıflandırılarak alt başlıklar altında farklı biçimlerde ele alınarak incelenmiştir.

2.4.1. İçerik Riskleri

İnternetteki içerik riski,görsel ve yazılı olarak olumsuz içerikler barındırdığı düşünülen web sayfalarıdır. Bu tür riskli içerikler değişik versiyonlarda internet kullanıcıları üzerinde negatif etkiye sahip olabilir. İrki ifadeler ve resimleri, şiddet ifadeleri ve resimler, nefret ifadeleri ve resimleri, pornografi ile ilişkili içerikler, içeriğin seviyesine göre internet kullanan bireyleri ruhsal ve bedensel olarak olumsuz etki altına alabilmektedir. Buna benzer olarak zararlı ve yanlış içerikler de, bu bilgileri elde eden tüm internet kullanıcıları için farklı riskler oluşturmakta ve online bilgi çöplüğüne neden olmaktadır.

Buna benzer yanlış bilgiler etkisi göz ardı edilemez riskler oluşturmaktadır. Bununla birlikte interneti etkin kullanan bireylerin de doğru bilgiye erişimini zorlar ve karmaşık bir hal almasına neden olur.

2.4.2. Temas Riskleri

Temas riskleri temel olarak iletişimde bulunurken, çevrimiçi ve çevrimdışı olma riski üzerinde çalışılmıştır. Çevrimiçi internet iletişimi, kişisel bilgi ve gizlilik ihlalleri, cinsel istismarı ve sanal zorbalık olmak üzere üç başlık altında toplamakla birlikte, tüm bu internet risklerinin bilinçsiz internet kullanıcılarının ve çocukların sanal ortamlarda tanımadığı ve kötü niyetli insanlarla temasa geçerek kendilerini olduğundan daha masum tanıtan istismarcıların durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasından dolayı ortaya çıkmaktadır ('grooming': kötü niyetli iletişim).

Eğer bu kötü niyetli insanlar çevirim içi iken tanıştıkları çocuklarla veya iyi niyetli saf bireylerle yüz yüze buluşma gerçekleştirirlerse, bunun adı da çevirim dışı iletişim olarak literatürde adlandırılmaktadır.

Sanal zorbalık, kötü niyetli birey ya da grupların bilgiyi ve iletişim araç gereçlerini kullanarak bir kişi ya da tüzel kurumlara karşı teknolojik ya da benzer şekilde zarara uğratma yada internet sayfalarının hizmet vermesini engelleme, şiddet gösterme, zan altında bırakma gibi davranışlarının tamamı olarak ifade edilmektedir.

Teknik açıdan olayları daha çok ilgilendiren içeren teknolojik zorbalık (electronic bullying) ve başka açıdan olayı ilgilendiren ve daha çok ruhsal boyutunu ele alan elektronik ortamda iletişim (e-iletişim) zorbalığı (e-communication bullying) olarak iki tür sanal zorbalığa atıfta bulunulabilir (Arıcak, 2011).

Ruhsal ve bedensel istismar, cinsel istismar olarak da adlandırılabilinen bir bireyin rıza göstermeden cinsellik içeren bir eyleme maruz bırakılmasıdır. Bahsi geçen eylem çevirim içi yapılıyorsa online cinsel saldırı olarak belirtilir. Cinsel saldırı, söz ve eylemsel yapılabildiği gibi şiddet ve zorlama biçiminde de ortaya çıkabilir. İnternet çevrimiçi ortamlarda iletişim ve etkileşim ile başlayıp, çevrim dışında görüşmeler buluşmalarla biten sanal arkadaşlıklar cinsel istismarla sonuçlanabilmektedir. Online (çevirim içi) cinsel saldırıların temel nedenlerinden biri de sanal ortamda etkileşim halindeki bireyin kendini iletişimde bulunduğu bireye farklı kişilik, cinsiyet ve yaşta gösteren ve kötü niyetli kişilerce bilinçsiz ve sonucunu hesaplanmadan kurulan sahte dostluklardır.

Gizlilik ihlalleri, internetin herkes için ortak ve ulaşılabilir yapısından dolayı ortaya çıkan ihlalleri kapsar (Valcke, Bonte, DeWever ve Rots, 2010). Anne, baba, kardeş isimleri;

anne kızlık soyadı; T.C kimlik numarası; ev adresi ve telefon numarası gibi şahsi bilgi ve belgelerin sanal ortamda doğrudan veya dolaylı erişimi ve paylaşılması nedeniyle gizlilik ihlalleri yaşanmaktadır. Özellikle nüfus müdürlüğü ve yüksek seçim kurulunun elindeki yüksek gizliliğe sahip vatandaşlara ait bilgi ve belgelerin çalınması büyük risk oluşturmaktadır.

2.4.3. Ticari Riskler

Bu risk türünün en önemli merkezi riskini interneti etkin olarak kullanan bireylerin kişisel bilgilerinin çalınması sonucu kimlik hırsızlığı/oltalama (phishing) ve buna benzer tarzlarda dolandırıcılık olayları oluşturmaktadır.

Ticari risklerin en önemli risk türlerini kimlik avı (identity theft) veya toplum mühendisliği çatısı altında toplayabiliriz. Kimlik avı (identity hunting), farklı birine ait kişisel bilgilerin yasadışı yollardan elde edilip kullanılması sonucu oluşan dolandırıcılık şeklidir.

E- bankacılık, Kredi kartı ve elektronik posta şifre ve bilgileri gibi önemli şahsi bilgi ve belgelerin dolandırıcılar tarafından çalınıp kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bunu yaparken casus yazılım, virüslü dosya ile bilgi ve belge çalma işlemi gerçekleştirilir. Oltalama ise, kötü göndererek sahte ve kötü amaçlı sitelere yönlendirme yapılarak şahsi bilgilerin buraya yazılması ve kopya edilmesi sonucu ortaya çıkan dolandırıcılık türüdür. Kullanıcıyı aldatmak için gönderilen e-postanın orijinal logosunu web sayfasının orijinaline yakın kopyasını ve buna benzer bilgileri sahteleriyle değiştirip kullanabilirler.

Başka bir şekilde ise kişilerin bilgisayarlarının zarar görmesi için zararlı yazılım içeriğine sahip siteler yoluyla virüslü ileti (Truva atı, keylogger) gönderip kişilerin bu casus yazılımları bilgisayarlarına indirdiklerinde onları bu şekilde mağdur edebilirler.

Bilgisayar dünyasında genel bir terim olarak atfedilen casus (zararlı) yazılım ise kişisel bilgi ve belge toplama, kullanıcıların iradesi dışında bilgisayarlarının yapısal değişikliklerinin yapılması gibi olaylar dâhilinde gerçekleşir. Casus (zararlı) yazılımlar genellikle kullanıcının bilgisayarına indirdiği bir program veya uygulama esnasında orijinali ile birlikte bilgisayara kullanıcının haberi olmadan indirilen yazılımlardır. Bu tür casus yazılımlar kişisel bilgileri, internet hareketlerini şifre ve özel dosyaların kötü niyetli insanların eline geçmesine neden olabilir.

Bunlardan ziyade internette sayfaları gezinirken karşılaşılabileceğimiz ücretsiz olarak sunulan ama bir gerçekliği bulunmayan ticari ve kazanımsal tekliflerdir. Bu tekliflere

tıklandığında farklı web sayfalarına yönlendirme yaparak şahsi bilgi ve belgeleri elde etme amacı taşır.

İnternet kullanıcılarına gönderilen istem dışı e-postalar bu çerçevede değerlendirilmektedir. Bu çeşit spam e-postaları internet kullanıcısının isteği ve onayı olmadan e- posta adresine yollanmış zararlı yazılımlar ve ek sayfa yönlendirmesi yapabilecek iletilerdir. Bu tür zararlı iletilerin açılması durumunda şahsi bilgiler bu iletiyi gönderenlerin eline geçmesine yardımcı olur.

Çevirim içi toplum mühendisliği yöntemleri ise internet kullanıcısını aldatıp çıkar sağlama maksadıyla sık sık başvurulmuş bir yöntemdir.

Son olarak da dijital vatandaşları yanıltıcı ürün reklamları yayınlayıp kullanıcının rızası dışında teklifi saklı bir biçimde ticaret yapıp mal satma amacı güden çevirim içi risk oluşturabilecek örnek ticari riskler de vardır.

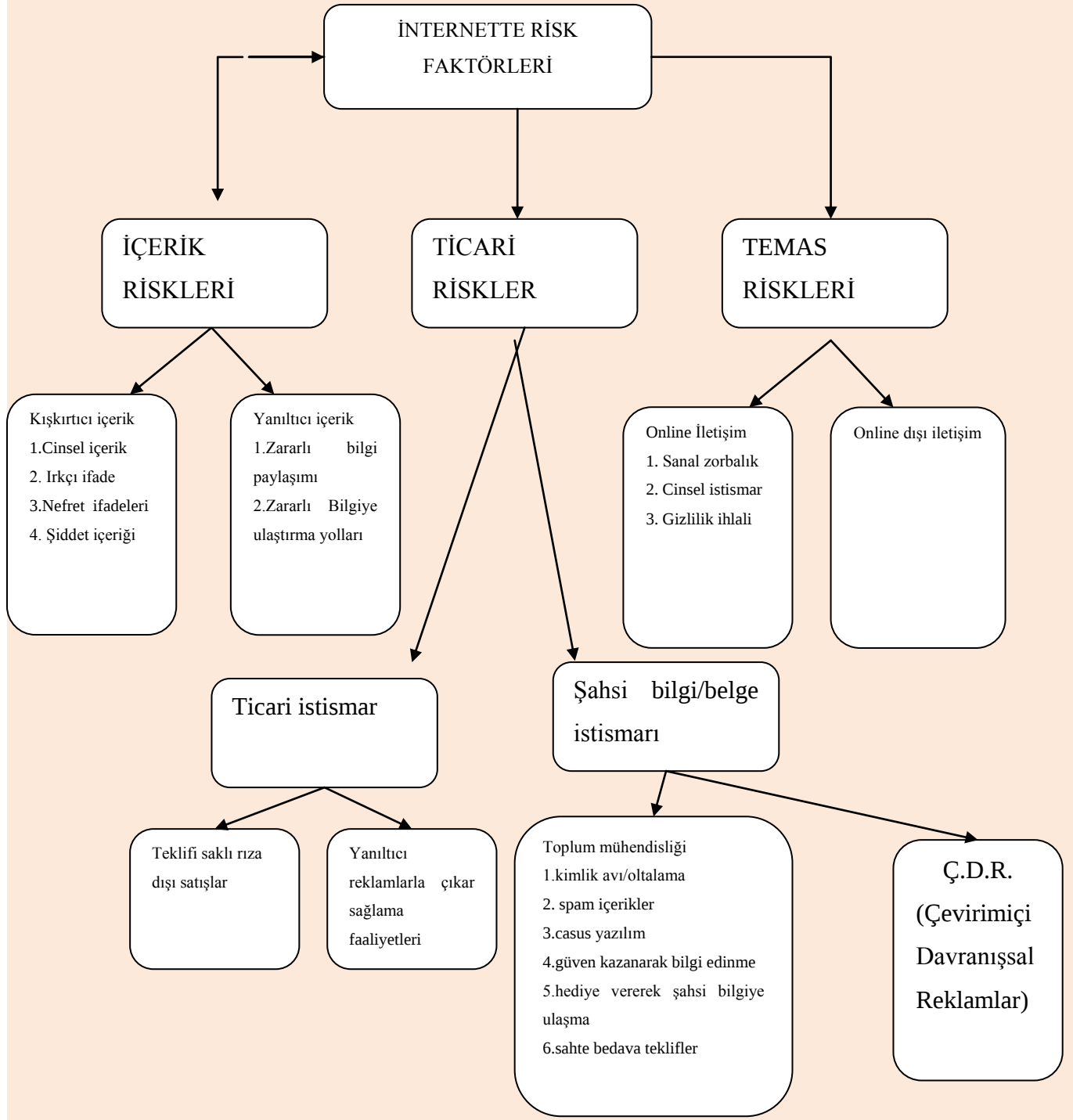
Çevirim içi Davranışsal Reklamcılık (ÇDR)'nin risk unsuru oluşturmadığı bazı uzmanlar tarafından her ne kadar iddia edilse de, internet kullanıcılarının bilinçaltı ticaret ve harcama güdülerinin arttırdığı bilinmekte ve son günlerin popüler tartışma konularından biri olmayı devam ettirmektedir.

İnternet kullanıcılarının internette gezindikleri sayfalarda ve takip ettikleri web sitelerinin içerikleri ile ilişkili olarak onların kişisel analizleri hızlı bir şekilde yapıp doğrudan ya da dolaylı olarak kullanıcının özel ilgi alanına yönelik reklam, pazarlama ve satış teknikleri geliştirebilmeye çevirim içi davranışsal risk denir.

Bu uygulamalar gerçekte internet kullanıcılarının cihazlarına sunulan cookie (çerezler) aracılığıyla uygulanır. Bu uygulama kişinin şahsi bilgisayarına yüklü dosya, program ve uygulamaları da kullanabilmektedir (Kırlıdağ,2013).

Avrupa Birliği internet yasalarında bu tür çalışmalar yapılırken web sitelerine şahsi bilgilerin toplanması ve çerez kullanımı ile ilgili bilgilendirme ve uyarı koyma zorunluluğu olmasına rağmen ülkemizde bu durum pek de uygulanabilir olmamıştır.

Ülkemizde Avrupa Birliği direktifi olan 2002/58/EC sayılı kanunun Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından kabul edilmesine rağmen kişisel güvenliğin korunması amacıyla uygulamada herhangi bir işlettirme cezası uygulanmamıştır.

Şekil 1. İnternette Risk faktörleri

2.5. İnternetin Vatandaşlık Üzerindeki Etkileri

Toplumlar üzerinde, kimi zaman olumlu, kimi zaman da olumsuz etkileri gözlemlenen İnternetin, insanın sosyal hayatı ve kültürü üzerinde birtakım değişikliklere yol açtığı görülmektedir. Dünya, İnternetle, bilgi ağırlıklı bir iletişim sisteminin içine doğru yol almakta ve bununla birlikte bilginin geniş kitlelere ulaşması İnternet sayesinde sağlanmaktadır.

Etkileşimli iletişim imkânları sunarak bireylerin "seçim" ve "özgürlük" alanlarını genişletmekte ve dolayısıyla yayılan bilgiyle toplumsal gelişmeye olumlu bir etki yaptığı düşünülmektedir. Bununla birlikte şiddet ve tüketim amaçlı olarak egemenler kurumlar tarafından İnternet'e sunulan dezen-formasyonun, bireyleri belirli egemen yaşam kültürü ve düşüncelere kanalize ettiği de görülmektedir.

İnternet ayrıca, kişiler arasındaki mesafe, yaş, cinsiyet, ırk, kültür gibi gerçek dünyada önemli olabilecek pek çok özelliği ortadan kaldırmaktadır. İnternetin anonim karakteri sayesinde, aynı şekilde düşünen insanların, zaman ve mekâna bağlı olmaksızın kolaylıkla bir araya gelerek, sanal topluluklar oluşturması, farklı kültürlerin mensubu insanların birbirlerini tanıma fırsatı bulması, sanal ilişkilerden gerçek ilişkilere geçişlerin yaşanması ve insanların her türlü düşüncüyü daha özgür ifade edebilir hale gelmesi, sosyal hayatta başlıca gözlemlenen değişimlerdendir.

Alışveriş, ticaret, hatta işe gitmeden evden çalışma, e-devlet gibi kullanımlar insanın sosyal yaşamını ve ilişkilerini birebir etkilemektedir. İnternet kullanımının ekonomik hayatı ve üretim ilişkilerini, bunun sonucu olarak sosyal hayatı değiştirdiği açıkça görülmektedir.

Bilgi çağının olmazsa olmazlarından olan İnternetin bu alanda yol açacağı yeniliklerle, eğlenceden giyime, insan haklarından ulusal değerlere, çalışma kültüründen boş zaman kavramına, mektup nostaljisinden e-mail haberleşmesine, bilimsel çalışmadan gazete okumaya kadar yaşamın tüm alanlarında kültürel değişim yaşanmaktadır.

2.6. Dijital Vatandaşlık

Hukuk devletlerinde, devletin vatandaşlara tanımlamış olduğu anayasal hak ve sorumluluklardan bireyin faydalanması için devlete vatandaşlık bağı ile bağlı bireyler vatandaş olarak adlandırılır. Sonradan veya doğum yoluyla kazanılan bu hakları kullanan birey vatandaş olarak tabir edilir.

Bu açıdan bakıldığında vatandaşlık doğum hakkıyla kazanılabildiği gibi müracaat veya ödüllendirme yoluyla başka bir ülke vatandaşlığına sonradan geçmenin de mümkün olduğunu göstermektedir. Bazı bireyler hem kendi ülkesinin vatandaşlığını devam ettirmenin

yanında hem de farklı bir ülke vatandaşlığına da geçebilmektedir. Başka bir tabirle çifte vatandaş olabilmektedirler. Bu sebeple dijital vatandaşlığın normal vatandaşlıkla aynı haklara sahip olabilirliliğinin mümkün olup olmayacağı sorusu akıllara gelmektedir.

Teknoloji dünyası hızla ilerlemekte bilgi ve iletişim araçları teknolojik gelişiminden yana nasibini almaktadır. Son teknolojik iletişim araçları sayesinde internet erişimine her yerden her zaman ulaşılabilinmekte ve insanlar dünyanın öbür ucundaki bireylerle anında iletişim kurabilmektedir.

Dijitalleşme iletişim çağının getirdiği bir kavram olan dijital vatandaşlık, internetin dünyayı bir ağ gibi sarması ve teknolojik araçların gelişmesi sonucu haberleşme ve bilgiye ulaşma sınırlarının ortadan kalkmasıyla ortaya çıkmış bir kavramdır.

Teknolojinin ilerlemesiyle gelişen son model iletişim araçlarının internetle birleşmesiyle baş döndürücü bir hal alan dijital araçları etkin bir şekilde kullanabilen, ahlaki kurallara ve kişi hak ve özgürlüklerine sanal ortamlarda da saygı duyan teknolojik araçları sorumluluk bilinciyle güvenli kullanan etkin vatandaşlara dijital vatandaş denir.

Dijital vatandaşlık terimi ise dijital araçların etkin kullanımı ile ilişkili dijital vatandaşların sorumluluk düzeylerine denmektedir (Mossberger, Tolbert,ve S. McNeal, 2007).

Dünyanın pekçok noktasında dijital araçların etkin bir şekilde kullanılıyor olması, dünyadaki herkesin hak ve sorumluluklarının bilincinde dijital vatandaş olabileceğine dair ümit vaat eder. Küreselleşme sonucu coğrafi sınırların ortadan kalkması ile sadece bir ülkenin normlarına göre vatandaş olmama tüm dünya normlarına ayak uydurma küresel vatandaşlık kavramının ortaya çıkarmıştır. Küresel vatandaşlar interneti bilgi ve iletişim amaçlı kullandıklarında dijital vatandaşlık kavramına uygun bireyler olacaklardır.

Dijital vatandaşlığın anlamını ve önemini ortaya çıkarabilmek için her açıdan çalışma yürüten Mike Ribble, dijital vatandaşlığı 9 ana başlıkta incelemiştir. Ribble yaptığı çalışmalarda dijital teknolojinin cezbedici modern araçlarının toplumun her kesimini etkilediğini özellikle çocuk yaşlarda dijital araçları kullanımının yaygınlaştığını yetişen yeni nesillerin 'dijital yerli' tabiriyle tanımlanmasından dolayı dijital vatandaşlık bilincinin erken yaşlardan itibaren başlaması zarureti belirtmiş ve ayrıca çocuklarımıza erken yaşlarda dijital araçları etkin kullanmayı öğretmeyi de tavsiye etmektedir (Ribble, 2011). Özetlemek gerekirse çocuklar büyüdükçe ülke vatandaşlığı normlarından önce dijital vatandaşlık normlarına sahip olma yolunda ilk adımlarını atarlar.

Çağımızda baş döndürücü teknolojik ilerlemeler internet aracılığı ile bilgiye ulaşmayı daha kolay hale getirmiştir. Bu durum dijital vatandaşlığın daha fazla açıdan ele almamızı zorunlu kılar. Dijital vatandaşlığı 9 boyutta ele alan Ribble'in akıllı telefon, laptop (dizüstü bilgisayar), tablet ve diğer dijital araçların eklenmesiyle dijital vatandaşlığın daha fazla boyutta incelenmesi mümkündür (Alberta, 2012).

Şekil 2.Dijital Vatandaşlığın 9 Boyutu

1.Dijital Ahlak;

- Dijital araçları kullanırken hak ve sorumluluk bilinci,
- Dijital araçları nerede ne zaman kullanacağı bilinci

2.Dijital Yasa;

- Dijital ortamlarda geçerli kural, yasa ve politikalara karşı farkındalık
- Bu kurallara riayet edilmesi

3.Dijital Hak ve Sorumluluklar;

- Dijital araçlar yoluyla bireyin özgürce kendini ifade etmesi
- Suç ve haksızlıklara karşı şikâyet hakkının kullanılması

4.Dijital Sağlık;

- Dijitalleşmenin getirdiği sağlık sorunları (fiziksel, ruhsal)
- Dijital dünyayla ortaya çıkan sağlık sorunlarına karşı bilinçli olmak

5.Dijital Güvenlik;

- Dijital araçların kullanımı esnasında kişisel bilgi güvenliğinin sağlanması,
- Donanım, yazılım ve ağ güvenliğinin çevirim içiyken sağlanabilme bilinci

6.Dijital okur-yazarlık;

- Farklı teknolojilere karşı farkındalık ve teknolojileri etkin kullanma becerisi
- Doğru bilgiye ulaşma bilgi üretme, paylaşma bilinci
- Eğitim- öğretimde teknolojiyi kullanabilme

7.Dijital İletişim;

- Dijital ortamlarda bilgi alışverişi yapabilme
- Farklı dijital iletişim araçları kullanabilme yetisi
- Doğru yerde ve zamanda iletişim

8.Dijital Ticaret;

- Çevirim içi ortamlarda mal ve hizmet satın alma bilinci ve yeterliliği
- E-bankacılık, e-ticaret gizliliğinin korunması ve güvenlik bilinci

9.Dijital Erişim;

- Bireyin teknolojiye ve internete her yerden ulaşabilmesi
- Dijital teknolojiye hızlı ve kaliteli erişimi

Özellikle ortaokul ve lise seviyesindeki öğrencilerin çevirim içi internet teknolojilerinin etkin ve sağlıklı kullanılması için öğretmen, idareci, öğrenci ve sektör temsilcilerine tavsiyelerde bulunan kavramsal bütünlük olarak ortaya çıkan dijital vatandaşlık kavramı günümüzde literatüre girmiştir.

Buna ek olarak, dijital vatandaşlık değerlendirilirken yalnızca yeni nesillerin veya gençlerin ihtiyaçları göz önüne alınarak araştırılması gereken bir konu olarak bakmamalı; aynı zamanda teknolojik araçları yeni kullanmaya başlayan ve dijital araçlarla yeni tanışan tüm yaş grubu bireylerinin ihtiyaçları da ele alınmalıdır. 12 yıl önce Marc Prensky tarafından ortaya atılan ve literatüre dijital göçmenlik ve dijital yerlilik terimleri olarak giren bazı kavramlar dijital vatandaşlığa daha iyi anlaşılmasına ortam hazırlamıştır.

Teknolojinin tüm hızıyla hayatımızda yer almaya başladığı 1980b ve sonrasında dünyaya gelmiş bireyleri tabir etmek için kullanılan dijital yerli kavramının yanı sıra dijital araçlar teknolojilerle sonradan tanışan bireyleri tabir etmek içinde dijital göçmenlik kavramını kullanmıştır (Prensky,2001).

Günümüzde 10 yıl geriye gittiğimizde sıkça karşılaştığımız dijital yerli kavramını Y nesli (1980-1994) yaş aralığındaki bireyler olarak kabul edilse bile bu bireyler arasında teknolojiyle sonradan tanışan dijital göçmenlerin de bulunduğu aşikârdır.

21. yüzyıl yani 2000 ve sonrası doğan milenyum çocukları daha etkin bir teknolojik beceriye sahip yetişmişlerdir. Milenyum nesli olarak adlandırılan yeni nesil birden fazla işi ustaca yapabilen, deneme- yanılma yolunu kullanan, kendi kendine öğrenebilen, duygusal yeteneği gelişmiş etkin internet kullanıcılarıdır.

Ancak, 1965-1979 yılları arası doğumlu bireyler kendinden önceki nesle göre yeniliklere ve çağa ayak uydurmada bir adım daha önde oldukları görselliğe ve yazılı ifadelerle önem verdikleri ve dijital vatandaşlık kavramını benimseyecek bireyler olabileceği konusunda umut vaat ederler.

2.7. Dijital Vatandaşlığın Çevrimiçi Boyutu

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler sayesinde bireyler daha uzaklardaki diğer dijital vatandaşlarla etkin iletişim kurabilmektedir. Bu durum empati kurma ve kültürel alışverişin hızlanmasını mümkün kılmıştır(Odabaşı, 2012).

Teknoloji dünyasında dijital vatandaşlık, teknolojik araçların internetle birleştiğinde ortaya çıkan nimetleri etkin kullanabilen her şartta geçerli kuralları benimsemiş bireylerin çevirim içi etkinliğidir. Bu nedenle dijital vatandaşlık düzeylerini değerlendirirken bireylerin çevirim içi kullanabilme alışkanlıklarını göz önünde bulundurmak gerekir.

2.7.1. Dünyada Dijital Vatandaşlık

Bilişim sektörlerinin de artık kullanmakta olduğu bir kavram haline gelen dijital vatandaşlık her geçen gün önem kazanmaya başlayan bir kavram halini almıştır.

Dünya bilişim devi Microsoft çevirim içi teknolojinin fırsatlarını ve tehditlerini iyi bildiği için dijitalleşme ve dijital vatandaşlığın tüm dünyada geçerli davranış normlarının hazırlanması gerektiğini yazılı rapor halinde hükümetlere sunmuştur.

Microsoft hazırladığı raporda çevirim içi ortamlarda bulunan çocukların güvenliğine dair 4 temel politika belirlemiştir.

1. Güvenli yazılımlar ve filtreler geliştirme
2. Aileler ve çocukları eğitici rehber yayınlar üretme
3. İnternet ortamındaki kural dışı hareketleri bildirecek ihbar mekanizmaları hazırlamak
4. Hükümetler ve güvenlik güçleriyle işbirliği yapmak

Bu aşamada Microsoft Windows yazılım programları dahi ebeveyn kontrol sürekli geliştirmekte güvenli yazılım ve filtre programlarını geliştirerek kullanıcıların hizmetine sunmakta ve güvenlik portalı üzerinden kullanıcılarını bilinçlendirici eğitim rehberlik tavsiyeleri sunmaktadır (Microsoft, 2013).

Bunun dışında geniş kullanım ağına sahip arama motoru Google ve video paylaşım sitesi Youtube'da dijital vatandaşlık ile ilişkili bilinç oluşturma amaçlı interaktif dijital vatandaşlık rehberi hazırlamıştır(Google, 2013).

Bu rehberin içeriğinde video ve bilgi paylaşımı ile ilgili genel kullanım kuralları, yayın politikası, Youtube ihbarportalı, sanal zorbalık ve telif hakkı ihlalleri ile online gizliliğin sağlanmasına kadar birçok faydalı ve kullanışlı dokümanhazırlanmıştır.

Dijital vatandaşlık kavramı, halk diline tam olarak yerleşemese de çeşitli uluslar arası kuruluşlar konu ile ilişkili olarak internet teknolojisinin güvenli ve doğru kullanılması konusunda tavsiye mektupları yayımlanmakta ve çeşitli politikalar oluşturmaktadırlar.

Dünya Çevirim içi güvenliği sağlamak amacıyla politikalar oluşturan önemli kuruluşların başında;

1. OECD(Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü),
2. CoE (Avrupa Konseyi),
3. ITU(Uluslararası Telekomünikasyon Birliği)
4. Avrupa Birliği Komisyonu gibi birçok uluslararası örgüt konu ile ilgili endişelerini gündeme getirmekte ve hükümetçe uluslar arası bir çevirim içi politika izlemeye yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır.

Gençlerimizin ve çocuklarımızın daha hızlı ve güvenli bir şekilde internete bağlanabilmelerini için Microsoft, Samsung, Vodafone Apple, Facebook gibi dev iletişim şirketleri Avrupa Birliği başkanlığında 2011 yılı ve uyulması gerekli bir eylem planı hazırlamışlar ve bu plana mutabık kaldıklarını deklare etmişlerdir (Digital Agenda, 2011).

Hazırlanan eylem planının öncelikli hedefi, zararlı paylaşım ve içeriklerin resmi hükümet kanallarına kolayca şikâyet edilebilmesi, gizlilik ayarlarının yaş değişkeni göz önüne alınarak hazırlanması, filtre sistemiyle zararlı internet sayfalarına erişimin engellenmesi ve ebeveyn kontrolünün bilinçli bir şekilde yapılmasının sağlanması, çevrimiçi çocuk istismarı ve pornografik içeriklerle mücadele ve her geçen gün gittikçe düşen internet kullanım yaşına uygun ilgi ve ihtiyaçların yönelik tedbirler yer almıştır. Günümüzde, konu edilen plandahilinde 5 çalışma grubu oluşturulmuş ve eylem planını 31 teknoloji şirketi imzalamıştır.

Günümüzde dünyada en çok kullanılan sosyal ağlardan biri olan Facebook, bahsi geçen eylem planı çerçevesinde, önceki çalışmalarına uygun olarak Facebook yardım sayfası hazırlamıştır (Facebook, 2013). Bu sayfada, online ortamda paylaşılan olumsuz paylaşımlardan çalınan hesap ve güvenlik – gizlilik ihlallerine kadar kullanıcının ihbar ve şikâyet oluşturmaya yardımcı olacak bağlantı sayfası oluşturulmuştur.

ISTE (The International Society for Technology in Education) adlı organizasyonun hazırladığı Dijital vatandaşlık standardı çevirim içi güvenlik açısından önemlidir. ISTE, ve teknolojiye dünyanın her yerindeki üyelerine etkin bir biçimde sunan ilk, orta ve lise öğrencilerinin etkin bir şekilde kullanmaları amacıyla öğretmen ve öğrencilerin çevirim içi ortamlarda eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunmasına yardımcı bir organizasyondur.

Bu yüzden adı geçen organizasyonun eğitimde kullanılmak amacıyla NETS (The National Educational Technology Standards) adıyla bir takım kural ve yönerge standardı oluşturmuştur. NETS eğitimin her basamağındaki bireylerini ihtiyaçlarına uygun olarak oluşturulmuştur (öğrenci, öğretmen, idareci, eğitim koçu gibi...).

NETS, milenyum çağında dijitalleşmenin hızla yayıldığı dönemde eğitim ve öğretim yeteneklerinin geliştirilmesi ve dijital eğitimin kapısını aralaması noktasında tüm ülkelerde tanınır hale gelmiştir.

NETS, dijital vatandaşlık ve teknolojik araçlarla eğitim sürecini tam olarak açıklayamasa da çocuk yaşlardan itibaren dijital vatandaşlık bilincini yaratıcı düşünme ve empati kurma ile harmanlayıp bilişim ve teknoloji konularında nasıl yeni yaratıcılık alanları açabileceğine dair açıklayıcı analizler hazırlamıştır.

2.7.2. Ülkemizde Dijital Vatandaşlık

Ülkemizde çocuk, genç ve ailelerin dijital vatandaşlık düzeylerini araştırmak amacıyla yapılan ilk çalışma, 8 şehirden 20 pilot okul seçilerek; 1848 ortaokul ve lise öğrencisinin yanı sıra; 1961 aile bireyi üzerinde yapılmış ve önemli bulgular rastlanmış bir araştırmadır.

Dijital vatandaşlık algısını incelemeyi amaçlayan çalışmada çevrimiçi teknolojilerin ve dijital aletlerin gelişimine ek olarak dijital vatandaşlığın çevirim içi ana faktörü olan internet hizmetleri üzerinde çalışılmış, internet kullanımının etkililiği ve yaygınlığı ölçülmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya katılan aile bireyleri son bir senede en az bir kez internette zararlı eylemlerle karşılaştıklarını, %66'sı dijitalleşme ve çevirim içi hizmetleri gençler ve çocuklar için yararlı olarak bulduklarını belirtmişlerdir. Ailelerin %67'si sosyal ilişkilerinin internet yüzünden zayıfladığını belirtmiştir. Ailelerin %90'ı çocuklarının internet kullanımında çok başarılı ve etkin olduğunu söylemiştir.

Çocuklarının internetten kötü etkilendiğini söyleyen ebeveyn oranı ise %48'de kalmıştır. Çocukların %81'i internet kullanırken filtreleme paketi ile karşılaşmadıklarını söylerken; %26'sı ise internetten olumsuz etkilendiğini kabul etmektedir.

Ülkemizde 15 Ekim 2011 tarihinde hizmete başlayan güvenli internet ve filtreleme paketini ebeveynlerin %54'ü yeterli görmemektedir (Ocak, 2013).

2.7.3. Ülkemiz ve Dijitalleşen Dünya

Türkiye'nin internetle tanışma ve halkın internet hizmetlerini etkin olarak kullandığı tarihlere göz attığımızda dijital vatandaşlık kavramını daha rahat analiz etmek mümkün olacaktır. Dijital dünyanın ve bilgi alışverişinin en önemli buluşu olarak kabul edilen internet dijitalleşmenin en önemli ayağını oluşturur.

Ülkemizde 1986 yılında kurulan Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Ağı (TÜVEKA) internetin ilk geniş ağı olarak kabul edilir. Orta doğu ve Teknik Üniversitesi ve TÜBİTAK ortaklığı ile ağ hayatına başlayan TR.NET1991 yılında ilk İnternet servis sağlayıcı olarak kullanılmaya başlandı. İlk yurt dışı ağ bağlantısı 1992 yılında Hollanda ile gerçekleştirildi.

Orta doğu ve Teknik Üniversitesi öncülüğünde ilk uluslararası internet bağlantısı 1993 yılında kesintisiz olarak başladı. Kurumlar ve şirketlere internet hesaplarının resmen verilmeye ve halkın geniş banttan internet kullanmaya başladığı yıl ise 1994'tür. 1995 yılında Ege, Bilkent, Boğaziçi ve İstanbul Üniversiteleri'nden internet bağlantısı gerçekleştirildi. Türkiye'nin ilk internet altyapı sistemi olan TURNET 1995'te kurulmuştur.

Türkiye'deki bağımsız akademik kuruluşların internet bağlantısını sağlayan ULAKNET (Ulusal Akademik Ağ) 1997 yılında hizmete başladı. Ulaştırma Bakanlığı bir yıl sonra İnternet Üst Kurulunu oluşturdu. TürkTelekom.net, TURNET'in yerine geçerek 1999 yılında internetin alt yapısını oluşturdu. 2000'li yılların başında ülkemizde internet yoluyla hızla artan dijitalleşme eğitim, eğlence, reklam gibi birçok alanda kullanılmaya başlandı.

Bütün bu değişimler köklü değişikliklere de ortam hazırladı. Günümüzde küçük marketlerden tutun da devasa holdinglere okul-kolej, üniversite ve bireysel web sayfaları ve tanıtımlara kadar yaygın bir kullanıma sahip internet sayesinde iletişim, baş döndürücü bir şekilde gelişmiştir. Hayatımızın her alanında kullandığımız günlük işlerimizin internet ortamına taşınması (e-okul, e-kitap, e-devlet, e-bankacılık faaliyetleri gibi...), hayatımızı kolaylaştırmasından ötürü çevirim içi dijital ortam birçok risk ve tehdide karşı dijital etkin bireyleri etkilemekte ve tüm toplumun hayatını kolaylaştırmaktadır (Bayzan, 2011).

İnternetin akıllı telefonlar yoluyla her an yanımızda ve cebimizde olması ve her geçen gün daha geniş kitleler tarafından kullanılıyor olması bilgi toplumuna dönüşmemize katkı sağlamaktadır.

Özellikle 2016 yılında toplumun kullanımına açılan geniş bant hizmeti ve cepten internetin 4.5G ve fiber hızlı internette geçmemiz internet hızını arttırmış ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmıştır.

İnternetin;

1. Haberleşme,
2. Habercilik ve medya,
3. Bilgi paylaşımı (resim,video)
4. Tanıtım ve reklam
5. Tatil planı ve seyahat
6. Kamu hizmetleri (e-devlet)
7. Bankacılık
8. Ticaret
9. Oyun ve eğlence
10. Sosyal ilişkiler
11. Kültürler arası etkileşim
12. Çevre
13. Sağlık
14. Eğitim

15. Günlük yaşam

gibi konulardaki yenilikleri ve faydaları toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmiştir (Bayzan, 2011).

Bu açıdan bakıldığında e-devlet hizmetleri ve eğitimde FATİH (Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi etkin ve doğru kullanıldığında dijital vatandaşlık sürecini hızlandıracak ve bilgi çağını yakalamamıza yardımcı olacaktır.

2.8. Dijital Vatandaşlık Boyutları

İnterneti etkin bir biçimde kullanan dijital vatandaşın çevirim içi ortamlarda karşılaşabileceği tehditler belirli faktörler olarak incelenmesi sonucunda bazı boyutlar ortaya çıkmıştır.

Birçok araştırmacı ve yazar dijital vatandaşlığı farklı kategori ve boyutlara büründürmek yerine Mike Ribble' nin belirlediği 9 ana boyut adı altında incelemiştir. Bu araştırma da ise dijital vatandaşlığın 9 boyutu ile ilgili kapsamlı araştırma yapılmış her bir boyutun çevirim içi risklerle ne oranda bağlantılı olduğu ve bir boyut içerisinde çevirim içi ortamlarda nelere dikkat edilmesi gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

2.8.1. Dijital Etik Boyutu

Dijitalleşme ve çevirim içi ortamlarda bulunmanın ahlaki sorumlulukları vardır. Çevrimiçi ortamda internet ile ilgili materyalleri kullanırken iletişimde bulunduğumuz ya da henüz bulunmadığımız diğer dijital vatandaşların haklarına saygılı davranmalı ve sorumluluk sahibi dijital vatandaş olarak hareket etmeliyiz. Örneğin, ahlaki olgu içerisinde etik kuralları ve davranışları internet ortamında da sürdürebilmek doğru bir üslupla başkalarına hitap etmek önemlidir.

Dijital etik olgusuna çevirim içi ortamlarda dikkat etmemek internetin risk boyutları arasından özellikle kışkırtıcı risk boyutuna girer. Kışkırtıcı, aşağılayıcı ve dışlayıcı içeriklerin paylaşılması, temas risk grubundan sanal zorbalık olaylarının oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Örnek bir dijital vatandaş çevirim içi ahlaki sorumluluğa sahip etkin bir bireydir.

2.8.2. Dijital İletişim

Günümüzde çevrimiçi iletişimin dijital ortamda yapılabilmesinin en temel yolu internet hizmetlerinin varlığıdır. Çevirim içi ortamlarda sosyal ağların sık kullanılması sanal ortamda temas risklerinin varlığını beraberinde getirmiştir.

İletişimde bulunduğumuz fakat tanımadığımız sosyal ağlar yoluyla tanıştığımız kişilerle, şahsi bilgi, belge, resim ve video paylaşılması gizlilik ihlalini ortaya çıkartır. Özellikle genç yetişkinler arasında son dönemde zirve olan sanal zorbalık olaylarının dijital iletişim sonucunda ortaya çıkması ve internet literatürüne 'grooming'; yani bireyin olduğundan farklı bir şekilde kendini tanıtmaya ve özellikle çevirim içi sosyal ağlar yoluyla çocuk yaştaki kullanıcıların güvenini kazanarak onlarla şahsi bilgi, belge, resim ve video istemesi ve paylaşması çevirim içi cinsel istismar riskini ortaya çıkarmaktadır. Eğer sosyal ağ yoluyla başlayan arkadaşlık yüz yüze görüşmeye dönüşürse bunun adı çevirim dışı cinsel istismar olur.

Dijital ortamlarda zararlı bilgi, video ve resimlere ulaşma internetin içerik ve ticari risk boyutunu oluşturur. Dijital vatandaşların çevirim içi ortamlarda, kışkırtıcı ve yanıltıcı içeriklerle karşılaşması muhtemeldir.

Ticari istismara uğrayan dijital vatandaşların şahsi bilgi istismarı yoluyla dolandırıcılık, casus yazılım ve bilgi hırsızlığı gibi risklerle karşı karşıya kalabilir. Bu nedenle, etkin bir dijital vatandaş çevirim içi risklerle karşılaştığı vakit sorunu analiz edip başa çıkabilmelidir.

2.8.3. Dijital Ticaret

Online alışveriş,e-bankacılık hizmetlerinin kullanımı ve gelir idaresi başkanlığı gibi resmi kurumlarla para trafiği dijital ticaret kapsamına girer. İnternette ticari bir işle meşgul iken, kişisel bilgilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için güvenli siteler tercih edilmelidir.

Etkin bir dijital vatandaş, online ticaret yaparken bilgi ve şifre güvenliğini sağlayabilen ticareti güvenli sayfalardan yapan bireylerdir. Aksi halde, özellikle dijital ticaretin bilinçsizce yapıldığı durumlarda birçok ticari risk boyutu ile karşılaşmak mümkündür.

2.8.4. Dijital Hak ve Sorumluluklar

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte internete erişim, sadece bilgisayarlar yoluyla değil akıllı cep telefonları, tabletler ve LED televizyonlar yoluyla da çevirim içi ağlara bağlanarak mümkün hale gelmiştir.

İnternet kullanıcılarının sosyal ağlar yoluyla kendi fikrini özgürce belirttiği bir alan olmasının yanında söylem özgürlüğünün başkalarının şahsi hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi ölçüsünde sınırlandırılmıştır. Örnek olarak bakıldığında sanal ortamda araştırılan bir bilgiden veya akademik bir çalışmadan alıntı yapılacaksa, alıntının ne şekilde kullanılacağı, bilginin telif hakkı ve sınaî hakları çerçevesinde izne ve kaynak belirtme gerekliliği vardır.

Buna benzer olarak çevirim içi ortamlarda yapılan hak ihlalleri ve sanal ortamın yol açtığı kanun dışı içeriklere karşı çevirim içi sorumluluklara sahip olmak dijital vatandaşlığın gereğidir. Bu açıdan çevirim içi risklerin tümüne karşı hak ve sorumluluklarımız olduğunu unutmamak gerekir.

2.8.5. Dijital Güvenlik

Günlük yaşantımızdaki fiziksel güvenliğimiz kadar mühim bir hale gelen çevirim içi ortamda güvenlik hayati önem taşımaktadır. 2016 yılı itibariyle siber farkındalık ve güvenlik kavramlarının hayatımızda daha fazla yer alacağı öngörülmektedir (Kıvırcık, 2013).

Dijital ortamlardaki güvenlik açıkları ve çevirim içi ortamlarda oluşan risk ve tehditlerin her geçen gün fazlaşması hükümetlerin teknolojik sistemlerini ve bireysel dijital aletlerin ve diğer tüm şahsi bilgi ve belgelerin risk grubunda olmasına yol açar.

Dijital veya siber güvenlik kavramları çevirim içi boyutta değerlendirilirse çevirim içi güvenlik ve güvenli internet kullanımının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bununla birlikte, dijital vatandaşların dijital araçlarında ve çevirim içi ortamlarda filtreleme programları kullanmaları, güvenli internet sağlayıcılarından internet hizmetinin temin edilmesi, anti-virüs programlarının etkin kullanımı çevirim içi riski en aza indirir. Aksi takdirde, çevirim içi risklerden güvenlik, kişilerin en büyük tehdit unsurudur.

Tablo 1. Dijital Vatandaşlık ve Çevirim içi Risk Analizi

İçerik Riski	Dijital Erişim Dijital Okuryazarlık Dijital Sağlık Dijital Güvenlik
Temas Riski	Dijital iletişim Dijital Okuryazarlık Dijital Etik Dijital Hak & Sorumluluklar Dijital Güvenlik
Ticari Risk	Dijital Ticaret Dijital iletişim Dijital Okuryazarlık Dijital Kanun Dijital Hak & Sorumluluklar Dijital Güvenlik

2.8.6. Dijital Okuryazarlık

Teknoloji çağında bireyler, okulla tanışmadan önce dijital araçlarla tanışma ve kullanma becerisine sahip olabilmektedirler.

Dijital okur-yazarlıkçevirim içi ikenbilgi ve belgeleri doğru ve yerinde kullanma, doğru bilgiye ulaşma becerisi ve bunun sayesinde, eğitim öğretimin internet yoluyla yapılabilmesini de kapsamaktadır.

Tersi bir durumda yanlış bilgilerle etkileşimde bulunulmasıçevirim içi ortamlarda temas ve ticari risklerin oluşmasına neden olur. Bu nedenle dijital okur yazarlık becerisine sahip dijital vatandaşlar çevirim içi aldatıcı, yanıltıcı ve istismar edici durumlardan uzak durmayı bilen etkin bireylerdir.

2.8.7. Dijital Sağlık

Genelde hep olumsuz yönleriyle karşımıza çıkan sağlık faktörü; dijital ortamlar söz konusu olduğunda da bu geleneği sürdürür. Dijital vatandaşlar, dijital araçları ve internet hizmetlerini kullanırken bir çok kullanıcı da bedensel ve ruhsal birçok hastalık çeşidine maruz kalabilmektedirler.

Antropometri biliminin incelediği ve sürekli bilgisayar başında kalmanın yol açabileceği iskelet-kas rahatsızlıklarının, internet bağımlılarından ve işi gereği bilgisayar başında çalışanlarda oldukça yüksek oranda görülebilmektedir.

İnternetin bağımlılığı bazı kişilik bozukluklarına ve ruhsal dengesizliklere yol açtığı gibi asosyal bireylerin veya sosyopat diye adlandırılan psikolojik bozukluklara yol açtığı söylenebilir.

Bu nedenle internetin temas ve içerik riskleri dijital vatandaşlığın sağlık boyutunu geniş bir biçimde etkileyen mühim bir faktördür.

2.9. Dijital Vatandaşlık Eğitimi

2.9.1. Sosyal Bilgiler Dersi ve Teknoloji

Sosyal bilgilerin bir disiplin olarak en öncelikli hedefi, demokrasiyi benimsemiş ve demokratik yaşama istekli, donanımlı, etkin bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Bu bireyler çevresine duyarlı, aktif, çağdaş ve katılımcıdırlar. Sosyal çevre analizini iyi yapıp çevresindeki olaylara vakıf bireylerdir (Sunal ve Haas, 2005:9).

Etkin birey, sosyal bilgiler ders içeriğindeki bilişsel ve duyuşsal kazanımları gerçekleştirerek çevresine uyum sağlar. Duyuşsal kazanımların gerçekleştirilmesinde teknolojinin özel yöntemler kullanarak değerlerin öğretimi, empati duygusunun kazanılması ve etik duygusunun gelişmesi amacıyla kullanılabilir (Braun, 1999:349).

Sosyal bilgiler disiplininin hedefi; sosyal planlamayı doğru bir şekilde analiz ederek, öğrencileri sosyal çevreyle buluşmaya hazırlamaktır. Bu nedenle öğrenci ve öğretmen boyutuyla ele alındığında toplumdaki bilgi inkılâbı ve çevirim içi olumlu ve olumsuz etkilere karşı tamamıyla hazır bireyler yetiştirmelidir (Nelson, 1998:248).

Bu amaçla eğitimin her disiplininde olduğu gibi teknoloji kullanımının, sosyal bilgiler disiplininin hedeflerini ve öğretim kazanımlarını destekleyebileceğini söyleyebiliriz (Sunal ve Haas,2005:9). Bolick (2002:184), Sosyal bilgiler dersinin bir disiplin olarak teknoloji ile harmanlanması; kubaşarak iletişim etkinlikleri, bilgi toplama etkinliği ve çoklu ortam etkinliği (multimedia) gibi başlıklar altında ele alınmıştır.

2.9.2. Sosyal Bilgiler İle Teknolojinin Uyumunu Sağlayan Etkinlikler

Sosyal bilgiler disiplininin teknolojiyi araç olarak kullanması ve bu maksatla hedef kazanımlarını gerçekleştirmesini sağlayan etkinlikleri şöyle ifade edebiliriz:

2.9.2.1. İşbirlikli İletişim Etkinlikleri

İşbirlikli (kubâşarak) iletişim özellikle Sosyal bilgiler dersinde kullanıldığında alıcı ve gönderici arasındaki iletişimdeki yerel ve coğrafi şart farklılıklarını en aza indirgeyen etkinliklerdir.

Klasik eğitim yöntemlerinde sadece sınıfta yapılan eğitim ve öğretim bu öğrenme modelinde video- konferans, e-mail ve internet kaynaklarını ders içi etkinliklerde kullanarak işbirlikli bir şekilde sorun çözme odaklı analiz yapabilen bireylerin yetişmesine olanak sağlamaktadır. Öğrenci sahip olduğu bilgi ve deneyimleri arkadaşlarıyla rahatça paylaşabilmektedir (Bolick, 2002:184).

İşbirlikli öğrenmenin en temel ders içi aracı bilgisayar ve internettir (Bilgisayar temelli eğitim modeli). Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler bilgisayar sayesinde ders içeriği ile ilgili veri tabanlarını tanırlar. Öğrencilerin yazılı ve sayısal bilgilerin şekil ve tablolarla organize edilmesini sağlayan veri tabanları özellikle 6. ve 7.sınıf Sosyal bilgiler müfredatında şekil ve tablo analizi için kullanılmakta ve faydalı olmaktadır. İşbirlikli öğretim ve iletişim etkinliklerinde öğretmen sadece rehber modeldir. Öğrenciler ihtiyaç duydukları şahsi ve grupsal kararları birlikte ortak alırlar (Nelson, 1998:249).

Günümüzde teknoloji çağı öğrencileri veri toplama, soru sorma ve bilgiyi analiz etme gibi bilgisayar destekli veri tabanlarının kullanımıyla daha rahat gerçekleştirmektedirler (Braun, 1999:349).

Bilgisayar destekli veri tabanlarının kullanımı ilköğretimi birinci kademesinde, küçük veri tabanları hazırlamaları ile başlatılabilir. Bilgisayar ortamına; çizim, resim, plan, yerel haritaları tanıma gibi etkinlikler yapılabilir.

Öğrencilerin kendi yarattığı bu materyaller gruplanıp öğrenci ürün dosyasına konulup yılsonu portfolyo değerlendirmelerde kullanılabilir. Ortaokul yıllarında bilgisayar destekli veri tabanı kullanımı ise; kart dosyalama, kitap inceleme ve özetleme yoluyla benzer ve daha karmaşık ve detaylı bilgisayar destekli öğrenmeler hazırlanabilir.

Bilgisayar yazılımları ve disketler yeri geldiğinde öğrencilerin bu bilgi ve belgelere tekrar ulaşmasını sağlar (Michaelis, 1988:60).

Rawitsch (1987), kalem-kâğıt ve yöntemi bilgisayar destekli veritabanını karşılaştırdığı çalışmasında; bilgisayar destekli eğitim gören öğrencilerin, bilgiye ulaşma ve zaman harcama konusunda, kalem-kâğıt yöntemini kullanan öğrencilere göre daha fazla zaman harcadıkları fakat bilgide kesinlikle saptamalardaki kolaylık konusunda bilgisayar

destekli eğitim görenlerin daha iyi olduğunu yaptığı test ve incelemelerle ortaya koymuştur. (Aktaran: Ehman ve Glenn, 1991:517).

Birçok çalışmada ortaya konan ortak bilgilere bakıldığında bilgisayar destekli veri tabanı tasarımında öğrencilerin aktif katılımı verilerin kendileri tarafından oluşturulması, grup içi soru- cevap yöntemiyle bilgiyi grupsal olarak kendilerinin yapılandırması üst düzey öğrenme hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Braun, 1999:349).

2.9.2.2. Veri Toplama Etkinlikleri

Veri toplama etkinliklerinin en önemli amacı bilgisayar ve internettir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde, 1969 yılında Pentagon adı verilen Savunma Bakanlığının tüm dünyada müttefik ülke ve A.B.D. birlikleriyle askeri konularla ilişkili kaynak, bilgi ve doküman paylaşımını hızlandırmak için internet (uluslararası ağ, şebeke) geliştirilmiştir (Martorella, Beal, Bolick, 2005:334)

Günümüzde, tüm soruların cevaplarının arandığı ve fazlasıyla bulunduğu bir ağ haline gelen internet bilgi, eğlence, oyun, sosyal ortam, ticaret ve resmi işlem noktası haline gelmiştir.

Holding Ceo'ları şirket yöneticileri, politikacılar ve işadamları; multimedia adı verilen çoklu internet ortamı yada iletişimi yaygın olarak internet sayesinde kullandıkları bilinmekte okul çağı genç nesil ise internet ve bilgisayar destekli eğitim öğretim modelinin eleştirel düşünme, problem çözme ve yazılı görsel iletişim becerileri ile işbirlikli çalışma yeteneklerini arttırdıklarının farkındadırlar (Chapin ve Messick, 1999:290).

İnternette web adreslerinin ortaya çıktığı 1993 senesinde internetin hayatlarımızda yarattığı köklü ve radikal değişikliklerin 2016 yılı itibari ile bu kadar baş döndürücü hızda gelişeceğini kimse tahmin bile edemezdi (Martorella, Beal, Bolick, 2005:334).

Çevirim içi ortamlarda arama dizilimleri (Search Directories), genel ve özel konuların hiyerarşik diziliminin yapılandırılmasıyla oluşturulmuştur. Her bilgi alt bilgilerine göre şemalanarak kullanıcıya istediği bilgiye kolayca oluşma imkânı verir (Braun, 1999:346).

Tüm dünyada en sık ve en yaygın kullanılan arama dizilimi motorları (google, yahoo, hotbot, excite, altavista, ask me ve yandex' tir.

E-mail (Elektronik posta) yazılımları ilk kullanıldığı zamanlarda, "list-servs" adıyla isimlendirilmiş software; posta kutusu, etiket, filtre ve adres dokümanlarından meydana gelmekteydi. Bu özel olarak yapılandırılmış yazılımlara abone olduğunda, e-mail gruplarının elektronik ortamda tartışma yapma ve grup içi etkileşim olanağına sahiptiler. Bu

özelliği sebebiyle, Sosyal bilgiler eğitimi konusunda kazanımlara daha kolay ulaşılması mümkün olmuştur (Braun, 1999:347).

Özel ilgi grupları ve sosyal ağ üyelerinin kullandıkları otomatik mail list servislerinde, bazı üyeler kullanıcılar, list-serv'den gelen iletilere kısa ve hızlı yanıt vermekten hoşlanırken, bazı üyeler ise sadece okumakla yetinmektedirler (Chapin ve Messick,1999:291).

Son dönemlerde hızla hizmetlerine devam eden Newsgroup, e-mail yazılımı hizmetleri ise list-servs den ayrı olarak abonelik istememektedir. Braun'un görüşüne göre, bu sebep Sosyal bilgiler ders içeriğindeki kazanımlarını gerçekleştirmede sıkıntı yaratmıştır. Bunun nedeni pornografik webadreslerinin newsgroup yazılımını kullanarak internette yayın yapmaları şeklinde endişelerini dile getirmiştir.

Nitekim eğitim hedeflerine ulaşmada internet hizmetleri kullanılırken Newsgroup yerine Web Board teknolojisinin kullanılmasıyla bu sorun aşılmıştır.

Web Board internet hizmeti, abonelik, şifreleme ve filtreleme etkinliklerine sahip olduğundan dolayı öğrenci, idareci ve öğretmenler e-posta ve eğitsel bilgi kaynaklarına ulaşmada zararlı ve riskli içeriklerden korunmuş olacaktırlar (Braun, 1999:347).

Veri toplama yolları, çevirim içi yollarla çeşitli araştırmalar ve incelemeler yapmak e-mail'ler vasıtasıyla tartışma gruplarına üye olmak, sosyal ağlar (Twitter, Facebook, Whatsapp) yoluyla bilgi ve görüş paylaşmak doğrudan doğruya sosyal bilgiler dersinin amaçlarına hizmet etmektedir. Öğrencilerin kendi bilgilerini yine kendilerinin yapılandırmaları özgüvenlerini, problem çözme, analiz yapma, sentez kurma ve karar verme becerilerini geliştirmekte, sağlıklı karar veren etkin vatandaşlar yetiştirmekte sosyal bilgiler ders hedeflerine ulaşmaya katkıda bulunmaktadır.

2.9.2.3. Çoklu Ortam Etkinlikleri

Bilgisayar destekli yazılım programları öğretmen ve öğrencilerin Sosyal bilgilerin özünü çoklu araç tasvirleri kullanarak kavramalarına yardımcı olur. Böylece özgüveni tam bireyler, bilgilerini, kendi deneyimleri doğrultusunda yapılandırmalarına yardımcı olur (Bolick, 2002:184).

Bu süreci müteakiben, öğrenciler çevirim içi edindikleri bilgilere ve veri kaynaklarına değer verirler ve organize ettikleri bilgilerini yorumlarlar, sorularına yine kendileri cevap bulurlar. Nihayetinde gelecek çalışmalar için daha donanımlı ve alt yapısı güçlü birer birey olarak kendilerini yetiştirirler (Garcia ve Michaelis, 2001:337).

Sosyal bilgiler ders hedeflerine ulaşmak için kullanılacak bilgisayar yazılımlarının bazı amaç ve standartlara elverişli olması lazımdır. Bazı veri tabanları (Database) ve elektronik çizelge programları (Spreadsheets), tüm eğitim müfredatlarına genel olarak hizmet etmekte ve özelde sosyal bilgiler ders içeriği verilerine ve amaçlarına uymamaktadır.

Sosyal bilgiler içerik, kazanım ve hedefleri öğrenciler tarafından kolay anlaşılır ve kullanışlı olması bilgisayar yazılımlarının temel şartlarından biridir (Braun, 1999:348).

Bazı internet yazılımları, öğrencilerin eğitim- öğretim etkinliklerini, grup çalışmalarını ve problem çözme becerilerini geliştirmeye dönük paylaşımlar içerir. Birçok eğitim yazılımı, öğrencilerin seçimleri dâhilinde ve parçalar halindeki bilgilerinin bütünleştirilerek (parça-bütün ilişkisi) bir araya getirilip arşivleyebilecekleri programlardan meydana gelirler.

Bu yazılımlar sayesinde, öğrenciler bu yazılımları tekrar açtıklarında ilk seviyeden değil, öğrencinin bıraktığı yerden başlama imkânı verdiği için zaman tasarrufu konusunda fayda sağlar. Mevcut bilgilerinin kendileri tarafından arttırılarak oluşturulmasına yardımcı olur (Sunal ve Haas, 2005:140).

Sosyal bilgiler ders müfredatı hedeflerinin kazandırılmasında bilgisayar yazılımlarının kullanım kolaylığı ve ekonomik olması, yazılım tercihindeki ilk sıradaki unsurdur. Aslında yazılım tercihinde etkili olması gereken konulardan birinde kullanım kılavuzuna sahip olmaları olmalıdır.

Bilgisayar yazılımları ile ilgili karşılaşılabilecek muhtemel sorunlara yönelik tartışma grupları (Newsgroup) ve listservs'lerin kılavuz bilgilerine danışmak da donanım ve yazılım harmonisi ile ilişkili bilgi elde etme aşamasında konusunda önemli bir yöntemdir (Braun, 1999:348).

Yazılımların ilk ortaya çıktıkları 1980'li yıllarda, alıştırma ve uygulama (drillandpractice) imkanı sunan elektronik çalışma kılavuzları tarafından yapılandırılıyorlardı. 2015 ve sonrasında eğitsel bilgisayar yazılımları, problem çözme yazılımları, benzeşim (simülasyon) yazılımları, kelime-işlem ve veritabanı yazılımları olarak kategorilere ayrılabilir. Bu tür yazılımlar üst düzey bilişsel- duyuşsal ve devinişsel becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir (Maxim, 1999:610-611).

Gelişmiş düşünme becerilerine sahip olan öğrenciler kolay bir şekilde yeni durum analizi, fikir ortaya koyma, karmaşık durumları çözümleyebilme yeteneklerine sahiptirler (Mukherjee, 2004:172).

Bilgisayar temelli yazılımların birden çok amaca hizmet etmesi önemli bir konudur. Sosyal bilgiler dersi için hazırlanmış bazı özel yazılımlar da vardır. Sosyal bilgiler dersi için

hazırlanan TomSnyder'in Zaman Çizelgesi Programı (Time liner Program) ve Harita Yazılımı (Mapping Software) sadece Sosyal Bilgiler için değil bir çok öğretmen hedefi doğrultusunda kullanılabilmektedir. Bu durum aynı veri tabanı ve yazılımın hem öğrenci hem de öğretmen tarafından aynı amaç doğrultusunda kullanılmasına benzer. Sosyal bilgiler ders kazanımlarının gerçekleşmesi için olumlu ortamlar yaratır(Braun, 1999:348).

Eğitim destekli bilgisayar yazılımlarının birden çok amaç için ortak kullanılabilmesi süre ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bu özellik, Sosyal bilgiler ders yazılımlarında aranması gereken bir faktör olmalıdır.

Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler derslerinin amacı dâhilinde kullanacağımız yazılım programlarının seçiminde “seçme ölçütü ne olmalıdır?” sorusu önemli olmaktadır. Bu seçim ölçütü dâhilindeTablo2'de verilen ölçütler önemlidir (Maxim, 1999:619).

Tablo 2. Sosyal Bilgilerde Yazılım Seçimi Kontrol Listesi

	1 (en kötü)	2	3	4	5 (en iyi)
1.Basit, anlaşılır yönergeler.					
2.Açık ve belirgin program nesneleri					
3.Geliştirilmeye elverişlilik					
4. Grafik, renk, ve ses uyumu					
5.Yazılımın hızlı ve rahat ilerleyebilmesi					
6.Üst düzey düşünme ve problem çözme yeterliği					
7.Kolay ve okunabilir ekran					
8. Destekleyici geri dönüt sağlayabilme					
9.Programın zorluk derecelerini barındırması					
10.Kullanıcıların dikkatini çekmesi					
11.Kullanıcı üyeliği gerektirmesi					
12.Küçük adımlarla ilerleme					
13. Talimatların öğretici tavsiyeleri					
14.Tekdüzelikten arınmışlık					

2.9.2.4. Yeni Sosyal Bilgiler Programında Teknoloji Kullanımı

2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı kitaplarını ve programlarını hazırlayan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca İlköğretim Sosyal bilgiler programı(6-7.Sınıflar), bilgisayar ve internet destekli olarak değiştirildi.

Yeni Sosyal bilgiler programında hedeflere ulaşmak için dersin öğretim aşamasında, öğretmenlerin CD-Rom, Sosyal bilgiler dersi tarih konuları ile ilgili benzeşim (simülasyon) programları, çoklu bilgisayar ortamı (multi medya) gibi teknolojik araçları çevirim içi bilgiye ulaşma web siteleri ve telekomünikasyon hizmetlerini kullanmaları önerilmektedir (MEB, 2005: 10).

2.9.2.5. Sosyal Bilgiler Derslerinde Teknoloji Kullanımının Olumlu ve Olumsuz Sonuçları

Sosyal bilgiler alanında uzmanların ortak görüşleri teknoloji kullanmanın öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda derse karşı merak uyandırma ve amaca ulaşma konusunda kullanılabilecek en kapsamlı yapısal yöntemdir (Heafner, 2004:47).

Bilgi toplumunda sosyal bilgiler öğretmenleri şu özelliklere sahip olmalıdır;

- Bilgisayar yazılımı kurabilme ve kullanabilme
- Dijital çizelgeve kayıtlara kolayca ulaşabilme
- Kelime işlemi ve elektronik resim(fotoğraf) programlarını kullanabilme
- Ders hedef ve kazanımları ile ilgili içerikleri internetten araştırabilme ve öğrencilerin de bu beceriyi kazanması için model olmalıdır (Parker, 2001:18).

2.9.2.5.1. Sosyal Bilgiler Derslerinde Teknoloji Kullanımının Olumlu Yönleri

Sosyal Bilgiler dersinde teknoloji kullanımının en temel faydası eğlenceli etkinlikler yoluyla öğrencilerin ilgisini derse yöneltmek ve öğrencilerin özgüvenlerini arttırmaktır. Geleneksel yöntemlerle işlemler Sosyal Bilgiler derslerinde öğrenciler derse karşı olumsuz tutum ve davranış geliştirebilirler. Fakat teknoloji kullanımı buna çözüm yaratmaktadır. Öğrencilerin teknolojiye ayak uydurmaları, verilen bir kazanım görevini dijital ortamlarda yaptıklarında kendilerinde oluşan özgüven zor görevlere karşı başarabilme inancı, risk alabilme ve meydan okuyabilmeleri sağlanmalıdır (Heafner, 2004:48).

Anderson-Inman, Knox-Quinn, ve Horney'in çalışmalarına binaen Schmid ve Mchewen (2000) gibi (1996), yaptıkları araştırmalarda; sınıf içi teknoloji araçları ve dijital veri kullanımının işbirlikçi öğrenme biçimini desteklediğini, yazılım okuyabilen öğrencinin grafik ve tablo analizlerini kolayca yapabildiğini, öğrencilerin inceleme, araştırma ve merak duygularının olumlu yönde geliştiğini belirtmişlerdir (Boon, Burke, Fore, Burke, 2006:3).

Boon (2006), yaptığı çalışmada ortaya çıkardığı değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler kazanımlarının kazandırılmasında teknoloji ve dijital araç kullanımının potansiyel kazanım elde etme ve başarıyı artırma konularında değerli bir öge olduğunu belirtilmiştir (Boon, Burke, Fore, Burke, 2006:3).

Teknoloji kullanımı arkadaş ve sosyal çevre iletişimlerinde ve işbirliği aşamalarında olumlu sonuçlar elde etmemizi sağlamaktadır. Öğrenciler bilgi ve becerilerini diğer arkadaşlarıyla paylaşmaktan tereddüt etmeyecekleri ve kendini güvende hissettikleri bilgisayar ortamı içerisinde rekabetin olmamasının verdiği rahatlıkla daha paylaşımcı olmaktadır (Heafner, 2004:48).

Bilinmelidir ki, teknoloji kullanan öğrenciler düşünme becerilerini ve kendine güvenlerini küçük adımlarla kendileri oluştururlar. Risk aldıklarında ve hatalarının sebeplerini kendileri bulduklarında mahcup olmazlar ve daha özgüvenli ve başarılı olurlar (Berman, 1991:11)

Bu amaçla öğrenciler Sosyal bilgiler ders müfredatındaki kazanımları kolayca kazanabilir ve ilgili kavram ve çizelgeleri öğrenmeleri kolaylaşabilir. Düşünme becerileri gelişmiş olan etkin bir birey okul dışı sosyal hayatta Sosyal bilgiler dersinin uzak hedefi olan "Etkin Vatandaş"ı yetiştirme daha da kolay olacaktır.

Taylor ve Duran (2006:16), yaptıkları araştırmada, kullandıkları Michigan Teachers' Technology Education Network(MITTEN) yazılım programı sayesinde eğitim hedeflerinin kazandırılmasında önemli başarılar elde etmişlerdir. Kullandıkları yazılım programı sayesinde öğretmenlere ders içeriklerini, kaynakları ve bir diğer öğretmen ile paylaşabilecekleri uygun bir dijital ortam hazırlamışlardır.

Yazılım programı öğrencilerin öğrenme seviyelerini arttırmış ve Sosyal bilgiler dersine yönelik olumlu ilgi ve tutum geliştirmelerini sağlamıştır. Araştırmada elde edilen veriler ışığında işbirlikçi öğrenme modeliyle teknolojinin Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının olumlu neticelerine atıfta bulunulmuştur.

2.9.2.5.2. Sosyal Bilgiler Derslerinde Teknoloji Kullanımının Olumsuz Yönleri

Birçok araştırma sonucuna göre Sosyal bilgiler dersinde teknoloji kullanılmasının olumlu yönlerinin belirtilmesine rağmen bazı eğitimciler olumsuz yönlerine de dikkat çekmişlerdir.

Sosyal bilgiler dersinde teknoloji kullanımının doğuracağı olumsuzlukların başında sosyal çevreden soyutlanmışlık (izolasyon) çevirim içi elde edilen tüm bilgilerin doğru olduğuna dair yanlış inançlar, aşırı bilgi toplama, bilgisayar başında fazla zaman ve emek harcama gibi olumsuz ifadeler yer alır. Bu olumsuz ifadeler aynı şekilde teknolojinin diğer disiplin alanlarında kullanıldığında rastlanması muhtemel olumsuzlukların benzerleridir (Heafner,2004:49).

Anderson ve Becker (2001), araştırmalarında uyguladıkları tutum ölçeğinden elde ettikleri verilere göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilişim teknolojilerine yönelik tutumları ölçülmüş ve teknolojinin sosyal bilgiler derslerinde kullanımları ile ilgili bir takım sınırlılıkları ortaya çıkarmışlardır.

Bu sınırlılıkların en önemlisi; bilgisayar ve internet kullanımının öğrencileri zararlı içeriklerle baş başa bırakabileceğine dair endişe duyulmasıdır. Çalışmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin diğer ders öğretmenlerine göre bu konuda daha fazla endişeli oldukları gözlemlenmiştir. Bu sebeple öğretmenler sosyal bilgiler dersinde kontrol dışı internet ve bilişim teknolojileri kullanmaktan sakınılmaktadırlar. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin endişe durumları ve olumsuz tutumuna neden olan özellik, bu derste teknoloji kullanma oranını azaltmıştır (Aktaran: Ehman, 2002:177).

Marker (1992) yaptığı bir çalışmada teknolojinin Sosyal bilgiler dersinde kullanılmasıyla ilgili görüşleri ortaya koyarken teknolojinin önemi ve özellikleri üzerinde şöyle durmuştur;

- Teknolojinin gelişmesi, toplumun her seviyesini eşit miktarda etkilemez.
- Teknolojik araçlar, toplumsal ve kültürel gelişimden daha hızlı ve sık bir tarzda değişirler.
- Teknolojinin bu yönleri hem sınırlılığı ve hem de olumsuz özelliğidir (Aktaran: Savage ve Armstrong, 2000:433).

Bunun yanı sıra; Sosyal bilgiler ders müfredatının anlamlılığı etkileyecek olan en önemli faktör, bilgi, tecrübe elde etme ve öğrencilere model ve rehberlik yapacak öğretmen faktörü olacaktır (Braun, 1999:348).

2.10. İlgili Araştırmalar

Alan yazında doğrudan dijital vatandaşlığa odaklanan pek fazla çalışma bulunmamakla birlikte özellikle dijital vatandaşlığın gizlilik ve güvenlik, erişim, iletişim, sağlık ve etik boyutlarını içeren çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır. Aşağıda yerli ve yabancı alan yazında dijital vatandaşlık ve boyutları ile ilgili yapılan araştırmalar sunulmuştur.

2.10.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Aşkar ve Yalçınalp (2003), yaptığı araştırmada ‘öğrencilerin bilgi toplama amacıyla internet kullanma biçimlerinin incelenmesi’ adlı çalışmanın amacı öğrencilerin interneti kullanma biçimlerinin bilgi arama ve iletişim ortamlarındaki tutum ve davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi yöntemleri kullanılmış olup doküman analizleri, gözlemler ve görüşmeler 10 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin bilgiye erişim yöntemleri ve bilgiyi arama tarzları arasında benzerlikler belirlenmiştir. Öğrencilerin uygun ortamlar hazırlandığında interneti kitaplara ve kütüphaneye ve diğer eğitsel dokümanlara tercih ettikleri belirlenmiştir.

Batur ve Aksüt (2007), tarafından yapılan bir araştırmada internet perspektifinde ergenlerin sosyalleşme ve iletişim kurma sürecini açığa çıkarmayı amaçlayan çalışma lise ve yüksekokula giden 300 ergen üzerinde gerçekleştirilmiştir. 25 açık uçlu sorudan oluşan bir anket aracılığıyla toplanan araştırma verilerine göre internetin ergenlerin sosyalleşmesini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple genç yetişkinlere göre, çevirim içi ortamların zarardan ziyade faydalı olduğu görüşü hakimdir. Genç yetişkinlere göre çevirim içi ortamların en cezbedici yönü istendiği anda bilgiye ulaşabilme özelliği oluşturmıştır ve gençlere göre internet büyüleyici bir ortam olarak nitelendirilmiştir.

Arnas (2005) tarafından yapılan bir araştırmada 3-18 yaş arası 933 çocuk üzerinde bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın verilerine göre ailelerin hepsinin evinde en az bir televizyon, yarısının evinde ise iki ve daha fazla televizyon bulunmaktadır. Ailelerin %35’inin evinde ise bilgisayar, %21’inin evinde internet olduğu belirlenmiştir. Evlerinde bilgisayar bulunan ailelerin %21.3’ünde bilgisayarın çocuk odasında bulunduğu ve bilgisayarı daha çok çocukların okul ödevlerini yapması amacı ile alındığı saptanmıştır. Aynı zamanda çocukların %45.4’ünün zaman zaman internet kafelere gittikleri sonucuna varılmıştır.

Karaca (2007) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada internet kullanımının liseli gençlerin sosyal hayatlarındaki yeri ve etkileri araştırılmıştır. Araştırmada Elazığ ili merkezindeki lise öğrencilerinden seçilen 408 öğrenciye sorulan 51 soruluk anket

uygulanmıştır. Elde edilen araştırma verilerine göre gençlerin hayatlarında internet kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan bireysel, toplumsal, ailevi problemlerin ve internete dair değerlendirmelerin oluşumunda etkin olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, internetin pek çok avantajının yanında önemli ölçüde olumsuz etkileri de beraberinde getirdiği; bununla birlikte sosyal hayatta vazgeçilmez bir yer edindiği gerçeğinin açık bir şekilde ortaya çıktığı vurgulanmıştır.

2.10.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

PEW (2010a)'ın yaptığı araştırmada 'Çevirim içi Komşular Raporu' 30 Kasım ile 27 Aralık 2009 tarihleri arasında 18 yaş üstü 2258 yetişkin ile telefon anketlerine dayanmaktadır. Araştırmada deneklere çevirim içi bağlantıları ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Ankete katılan yetişkinlerin %22'si e-posta ya da kısa mesaj yoluyla yaşadıkları yerin trafik durumunu, okullarda gerçekleşen olayları, hava tahminlerini ya da işlenen suçlarla ilgili ajanslara abone olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca, yetişkinlerin %20'si komşularıyla iletişim kurmak ve içinde yaşadıkları toplumla ilgili haberleri alabilmek için dijital araçları kullandıklarını belirtmişlerdir.

PEW(2010b)tarafından gerçekleştirilen bir diğer araştırma ise 'Toplumsal İlişkilerin Geleceği' adlı çalışma olmuştur. Bu araştırmada 895 internet uzmanı üzerinde uygulanan anketin verilerine göre uzmanların büyük bir çoğunluğu internetin bir iletişim aracı olarak kullanılmasının hem olumlu hem de olumsuz etkileri olacağını ve internetin sosyal ilişkileri geliştirdiğini, gelecek yıllarda da bu etkilerin devam edeceğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların bazıları internet sayesinde iletişim için harcanan zamanın azaldığını, bununda zayıf ya da güçlü pek çok ilişkinin doğmasına yol açtığını ve coğrafi mekânların ilişki kurmaya veya ilişkileri sürdürmeye engel olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, dijital yerlilerin toplumsal ağ oluşturma ile ilgili araçları ve diğer toplumsal teknolojileri kullanarak edindikleri iletişim şekillerinin, insanlığı yeni bir çağa taşıyacağını, aileler oluşturacağını ve ekonomik çıtayı yükselteceğini belirtmişlerdir.

Kadll, Kumba ve Kanamad (2010) tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada Hindistan'ın Bombay kentinde bulunan 'Lala Lajfat Rai', Ticaret ve Ekonomi Yüksek Okulu öğrencilerinin internet kullanımı konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. 85 üniversite öğrenci üzerinde yapılan araştırmada veriler anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre üniversite öğrencilerin çoğu internetin faydaları konusunda yüksek bir farkındalığa sahiptirler. Öğrencilerin proje çalışmalarının hızlı, güvenilir, eğitimin

ve her zaman en güncel bilginin elde edilebilmesinin internet kullanımını özendiren etmenler olduğu konusunda görüş birliğine sahiptir. Öğrencilerin pek çoğu elde ettikleri internet becerilerinin ya kendi çabalarıyla ya da arkadaşları sayesinde edindiklerini vurgulamışlardır.

Ribbe (2006)'in yaptığı başka bir araştırmada 'Okullarda Dijital Vatandaşlığı Yerine Getirmek: Teknoloji Liderleri Kitabının Geliştirilmesi ve Onaylanması' adlı çalışmada teknoloji alanında çalışan uzmanlarla ve öğretmenler ile görüşülmüş ve sahada gerçekleştirilen çalışmalarla birlikte dijital vatandaşlık uygulamalarına yönelik bir kaynak kitap geliştirilmiştir. Araştırmacı neriler kısmında dijital vatandaşlık ile ilgili uygulamaların farklı derslerde hazırlanacak etkinlikler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Shelley (2004), 'Dijital Vatandaşlık: Dijital eşsizliklerin Parametreleri' adlı araştırmasını 2002 yılında ABD' de Chicago eyaletinde yaşayan 18 yaş üstündeki 167 katılımcı üzerinde uygulanmıştır. Araştırma kapsamında teknolojiye yönelik eğilimlerin dijital vatandaşlık üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bilgisayar ve internet kullanımındaki becerilerin dijital vatandaşlık kavramıyla olumlu ilişkilerinin olduğu vurgulanmıştır.

Ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırmalarda genellikle internet kullanıcılarının dijital ortamlardan kaynaklanan dijital etik, erişim, gizlik, güvenlik, iletişim ve sağlık gibi sorunları dile getirmişlerdir. Ancak yapılan araştırmaların birçoğunda sadece mevcut sorunlar ortaya konmuş ama çözüm odaklı veriler sınırlı kalmıştır.

Ayrıca çalışmalara bakıldığında dijital vatandaşlık eğitiminin eğitim kurumlarında uygulamalı ve deneysel çalışmaların yetersiz olduğu tespit edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve dijital vatandaşlık kavramlarına ilişkin algılarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaca yönelik yürütülen çalışmada betimleyici analizlere uygun nitel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Nitel çalışmalar; sosyal olay ve olguları etkilendiği çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı hedef alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Nitel çalışmalardaki amaç araştırma eserin okuyucu tarafından konunun sosyal çevrede var olduğu şekliyle anlaşılıp ele alınmasını sağlamaktır. Bu çalışma nitel bir çalışmanın desenlerinin incelenip özel durum araştırması olarak hazırlanmıştır.

Özel durum çalışmaları; genel bir çalışmanın ürünlerini ve yöntemini daraltarak kısmi bir alana indirgemektir. Bu amaçla daha önce sebepleri ve sonuçları incelenen geniş bir araştırmanın farklı yöntem ve tasarımlarından elde edilen sonuçları özel bir duruma uygulanabilmekte sebepleri ve sonuçları kontrol etme şansı artmaktadır.

Bu amaçla, araştırmacı mevcut veri toplama araçlarını (ölçek, görüşme) kendi çalışmasında kullanarak problem durumunu araştırmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi amacıyla bütünsel durum araştırması uygulanmıştır.

3.2.Çalışma Gurubu

Bu araştırmanın çalışma gurubu Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenimlerine devam eden 1,2,3 ve 4. Sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Doğu ve Güneydoğu'daki üniversitelerde öğrenimine devam eden ve dijital ortamların internete erişimin kısmen yetersiz olduğu ortamlarda bulunan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital teknolojiye yakınlıkları ve bunlardan ne derecede faydalanabildiklerinin incelemesi amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vatandaşlık bilincine ulaşmasında anahtar role sahip bir disiplindir, bu yönüyle sınırları henüz çizilemeyen dijital dünya ile devamlım etkileşim halinde olan bireyin dijital vatandaşlık algısı onları birer dünya vatandaşı yapacağı olgusu üzerine kurulmalı ve dijital teknolojileri etkin bir biçimde kullanmalarına

yardımcı olunmalıdır. Bu yönüyle öğretmen anahtar modeldir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının veya başka bir deyişle yakın geleceğin öğretmenlerinin donanımlı bir şekilde eğitim öğretime hazır olmaları dijital hak ve sorumlukları vatandaşlık eğitimi doğrultusunda öğrenciye kazandırmaları hayati öneme sahiptir.

Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu aşamada önemli bir role sahip olduğu gerekçesiyle bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile çalışılmıştır.

Tablo 3. Üniversite, sınıf ve cinsiyet bazında katılımcı sayıları

Üniversite	Toplam	Kız	Erkek	I. sınıf		II. sınıf		III. sınıf		IV. sınıf	
				K	E	K	E	K	E	K	E
Fırat	181	79	102	114	18	22	27	18	29	15	28
Dicle	196	96	100	19	22	25	27	32	19	20	26
Adıyaman	162	69	93	15	18	19	21	23	24	12	30
Siirt	143	70	73	18	19	21	23	16	18	15	13
Toplam	682	321	361	66	77	87	98	89	90	62	97

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının 682'si ile yürütülen bu araştırmada;1. maddede öğretmen adaylarının 321'i kadın 361'i ise erkektir.

1. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 109'u 17-19 yaş aralığında, 393'ü 20-22 yaş aralığında, 179'u ise 23 ve üzeri yaş aralığında olduklarını belirtmişlerdir.
2. Öğretmen adaylarının 311'i her gün 1-2 saat aralığında internette kaldığını belirtirken 179'u 2-3 saat aralığı 183'ü ise 3 saat ve üzerinde çevirim içi olduklarını belirtmişlerdir.
3. Adayların 274'ünün kendine ait bir bilgisayarı bulunurken 405'i ise bulunmadığını ifade etmişlerdir.
4. Adayların 348'inin 3-5 yıl aralığında bilgisayar kullandığı belirtilmiştir, 334'ünün ise 5 yıl ve üzerinde bilgisayar kullanıcısı olduklarını belirtmişlerdir.
5. 'Herhangi bir sosyal ağa üye misiniz?' sorusuna ise ankete katılan öğretmen adaylarının 566'sının bir sosyal ağa üye olduğunu, 111'inin ise üye olmadığını belirtmişlerdir. 5 adayın ise bu soruyu cevaplamadığı görülmüştür.
6. Öğretmen adaylarının 165'i 1. sınıf, 221'i 2. sınıf, 149'u 3. Sınıf, 147'si 4.sınıf öğrencisidir.
7. 'En sık bağlandığınız ilk üç sosyal ağ siteleri hangileridir?' sorusuna araştırmaya katılan adayların 603'ü Facebook, Twitter, Whatsapp; 70 aday ise Hangouts,

Messenger, Instagram kullanıcısı olduklarını belirtmişlerdir.

8. 'İnternette günlük kalma süreniz ortalama ne kadardır?' sorusuna araştırmaya katılan adayların 350'si 1-2 saat, 265'i ise 12 saat ve üzeri çevirim içi olduklarını belirtmişlerdir.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci 2015-2016 eğitim-öğretim yılı birinci döneminde Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversitelerinin Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümlerinde gerçekleştirilmiştir.

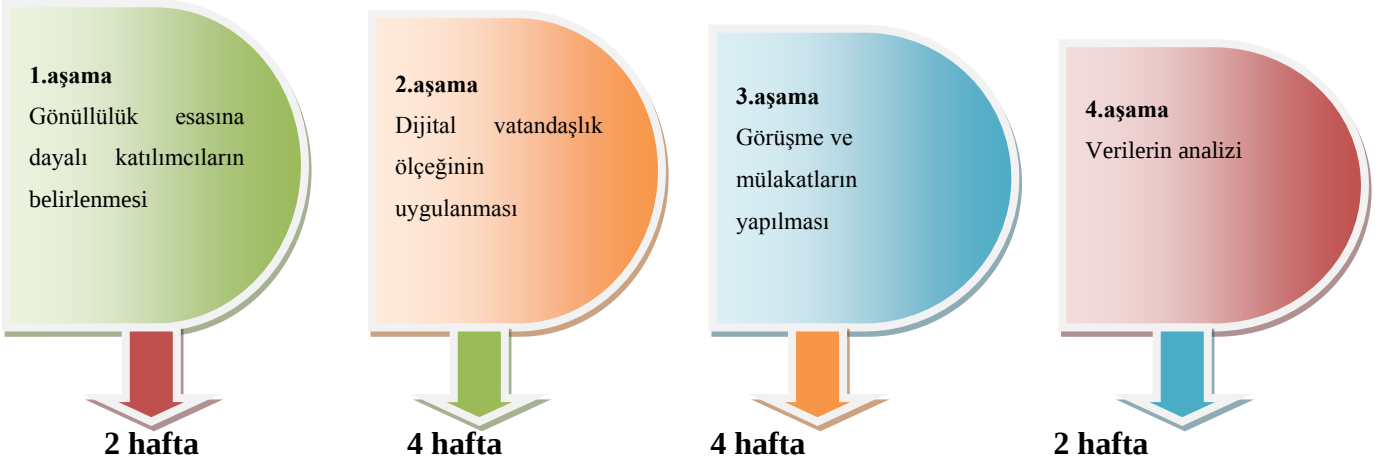
Üniversitelerin 1,2,3 ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen bu uygulama ve veri toplama aşaması 3 ay sürmüştür.

Araştırmanın amacına uygun olarak üniversitelerden gerekli izinler alınarak öğretmen adaylarıyla görüşüldükten sonra araştırmanın amaçları, sebepleri ve aşamaları hakkında öğretmen adayları bilgilendirilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adayları gönüllük çerçevesinde uygulamaya dahil edilmişlerdir. Üniversitelerde görevli akademisyenlerden çalışmanın uygulanması aşamasında yardım alınmıştır.

Belirlenen dört üniversitede okuyan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından gönüllü olarak çalışmada yer almayı kabul edenlerle yapılan anket ve görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

Birinci aşamada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına Kocadağ (2012)'ın geliştirdiği öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyini belirleme amacıyla hazırladığı ölçek uygulanmış ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Belirlenen üniversitelerdeki Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının teknolojiye, bilgiye ulaşma ve interneti etkin kullanabilme becerileri 63 soruluk ölçeğe verilen çoktan seçmeli cevaplarla araştırmacı tarafından veri olarak kaydedilmiştir. Bulgular kısmında şekilde süreç özetlenerek sunulmuştur.

Şekil 3. Veri toplama aşamaları

3.3.1. Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri

Veri toplama araçları olarak ölçek, görüşme uygulanmış ve betimsel istatistiklerden sonucu elde edilen Anova testi gibi değişken analizlerine yönelik yöntemler kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyini belirlemek amacıyla Kocadağ (2012) tarafından geçerlilik ve güvenirlik analizleri yapılmış olan ‘Dijital Vatandaşlık Ölçeği’ yedi faktörden oluşmaktadır. Bu faktörler şunlardır:

1. Dijital iletişim ve okuryazarlık özellikleri
2. Dijital etik ve hukukun özellikleri
3. Dijital erişim özellikleri
4. Dijital haklar ve sorumlulukların özellikleri
5. Dijital sağlık özellikleri
6. Dijital güvenlik özellikleri
7. Dijital ticaretin özellikleri

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin ölçülmesi dönük geliştirilen dijital vatandaşlık ölçeğinden bir öğretmen adayının alabileceği en üst ve en alt puan aralığı 63-315 arasındadır ve alınan puanlar ölçüsünde öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin saptanmasına dönük belirlenen dereceler şu şekilde sunulmuştur:

Tablo 3.1 Dijital vatandaşlık düzeylerinin saptanmasına dönük belirlenen dereceler

Seviye	Puan aralığı
Oldukça zayıf	63-98 puan aralığı
Çok zayıf	99-134 puan aralığı
Zayıf	135-170 puan aralığı
Orta	171-206 puan aralığı
İyi	207-242 puan aralığı
Çok iyi	243-278 puan aralığı
Mükemmel	279-315 puan aralığı

Ayrıca ölçeğin uygulanmasından önce ve sonrasında araştırmacı tarafından Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla sözlü mülakat ve yarı yapılandırılmış form yoluyla görüşleri alınmıştır.

Yaklaşık 4 hafta boyunca mülakatlar devam etmiştir. Sonrasında katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler aracılığıyla öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algıları saptanmak istenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından görüşme formu yoluyla birtakım cevaplar alınmıştır.

Görüşme formunun geliştirilmesinde ölçekteki sorular doğrultusunda sorular hazırlanmış ve uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmelerden sonra görüşme formu oluşturulmuştur.

Tablo 4’ te araştırmada yer alan görüşme formu sorularına ilişkin bilgiler sunulmuştur;

Tablo 4.Görüşme formu soruları

GÖRÜŞME SORUSU	HEDEF KİTLE	VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ
1.Dijital vatandaşlık kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce dijital vatandaşlık ne demektir?	Sosyal Bilgiler öğretmen adayı 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileri	Görüşme
2. Dijital vatandaşlık 9 alt boyutu ile var olan bir kavramdır. Bu alt boyutlar; dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital hak ve sorumluluklar, dijital erişim, dijital iletişim, dijital sağlık, dijital güvenlik, dijital ticaret ve dijital kanundur. Bu kavramlarla ilgili ne biliyorsunuz,düşünüyorsunuz?	Sosyal Bilgiler öğretmen adayı 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileri	Görüşme
3. Alışveriş yaparken nelere dikkat edersiniz? • Dijital okuryazarlık; • Dijital etik, • Dijital hak ve sorumluluklar, • Dijital erişim, • Dijital iletişim, • Dijital sağlık, • Dijital güvenlik, • Dijital ticaret • Dijital kanun	Sosyal Bilgiler öğretmen adayı 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileri	Görüşme
4.Üniversite öğreniminiz boyunca dijital teknolojiyi derslerinizde nasıl kullandınız?	Sosyal Bilgiler öğretmen adayı 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileri	Görüşme
5. Üniversitede derslerinizde dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlarıyla ilgili bir ders okudunuz mu?	Sosyal Bilgiler öğretmen adayı 1, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileri	Görüşme

3.3.2. Verilerin Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyini belirlemek amacıyla hazırlanan dijital vatandaşlık ölçeğinde sorulan 63 soru ve 7 değişken ile dijital vatandaşlık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin analizinde SPSS17.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizlerinde aritmetik ortalama, yüzde, standart sapma ve frekans kullanılmıştır. Adaylarının görüşlerinin demografik verilerden etkilenme derecesi bağımsız gruplar T-testi ve Anova ile incelenmiştir.

Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmeler form yardımı ile kaydedilmiş, elde edilen ham veriler araştırma soruları doğrultusunda dikkate alınarak

betimsel analiz edilmiştir. Bu süreçte elde edilen veriler özetlenip yorumlanmıştır. Bu sebeple bu veriler dijital vatandaşlık ve alt boyutları çerçevesinde analiz edilmiştir.

3.3.3. Ölçeğin Geçerliliği ve Güvenirliliği

Araştırma ölçeği olarak geçerliliği ve güvenirliliği Kocadağ (2012) tarafından hazırlanan dijital vatandaşlık ölçeği uygulanmıştır. Kocadağ (2012), hazırladığı ölçekte yapı geçerliliği sağlamak için açımlayıcı faktör analizi sonucunda veri toplama analizi başlığı altında belirttiğimiz gibi yedi temel faktör kapsamında oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirliliğinin sağlanması açısından Cronbach-Alfa iç tutarlılık katsayısı 1.faktör için 0,967; 2.faktör için 0,947; 3.faktör için 0,863; 4.faktör için 0,745; 5.faktör için 0,805; 6.faktör için 0,790;7. Faktör için 0,750 ve ölçeğin tamamı için 0,976 olarak Kocadağ, (2012) tarafından hesaplanmıştır.

Ölçeğin ayrıca güvenilirlik ve geçerlilik testleri üniversite bünyesinde çalışan uzman akademisyenlerden görüşleri alınarak tekrar gözden geçirilmiştir.

Ekonomiklik ilkesi doğrultusunda ölçeğin uygulanması süre,maliyet ve uygulanabilirlik açısından pratik oluşu Kocadağ (2012)'ın araştırması haricinde ölçeğin birden çok araştırmada veri olarak kullanılmasını sağlamıştır.

Dört ay boyunca uygulanan ölçek ve yarı yapılandırılmış form yoluyla yapılan görüşmelerde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyinin ölçülmesine yönelik algıların ölçülmesi çalışılmıştır. Görüşme soruları araştırma problemleri doğrultusunda oluşturulmuş ve uzman akademisyenleri görüşleri alınarak hazırlanmıştır.

3.4. Araştırmacının Katkısı

Bu araştırma dört farklı ilde ve dört farklı üniversitenin Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmacı bizzat kendi çoğu katılımcı ile görüşüp ölçeğin ve görüşme formlarının uygulanması ile ilgili çalışmaları yürütmüştür. 682 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı ile yapılan görüşmelerde elde edilecek verilerin bilimsel araştırmalarda kullanacağı öğretmen adaylarıyla içtenlikle paylaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının ölçekteki yedi değişkene ve 63 anket sorusunu bilinçli ve samimi bir şekilde doldurmaları sağlanmıştır. Araştırmacı ve üniversite akademisyenleri sürecin işleyişinde katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlamıştır. Sürece müdahale edilmemiştir.

Öğretmen adayları, öğrencisi oldukları üniversiteye ve sınıflarına göre kategorilere ayrılarak veri analizinde değişken olarak incelenmiştir.

Araştırma, bulgularının analizi ve değerlendirilmesinde araştırmacı n yargılarından uzak, açık, şeffaf bir süreç uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Bulgular

Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi amacıyla SPSS paket programıyla elde edilen ölçümler ve tablolar aşağıda belirtilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarının Yaş değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 5.1’de verilmiştir; bu değişkenlerin ANOVA sonuçları göre analizi ise Tablo 5.2’te verilmiştir.

Tablo 5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Yaş Değişkeni Arasındaki Korelasyon İlişkisini Gösteren Betimsel İstatistikler

Yaş	N	$\bar{X}$	SS
a) 17-19 yaş	109	236,31	31,25
b) 20-22 yaş	393	230,52	33,50
c) 23yaş ve üzeri	179	232,33	40,37

Tablo 5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarına Yönelik Algılarının Yaş Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları

Yaş	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	2898,370	2	1449,185	1,176	,309	-
Grupları içi	835467,812	678	1232,253			
Toplam	838366,182	680				

P<.05

Tablo 5.1 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(1,176) = P > .05$].

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Aile Ortalama Gelir değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 5.3’de; bunların değişkenlere göre analizine yönelik ANOVA sonuçları ise Tablo 5.4’te verilmiştir.

Tablo5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışları ile Aile Ortalama Gelir Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler

Aile Ort. Gelir	N	$\bar{X}$	SS
0-650	125	227,93	37,52
651-1300	254	226,54	34,32
1301-1950	154	235,27	35,01
1951 ve üzeri	142	241,19	32,71

Tablo 5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarının Ailelerin Ortalama Gelir Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları

Aile Ort. Gelir	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	23288,079	3	7762,693	6,423	,000	a-d*,b-d*
Gruplariçi	810957,773	671	1208,581			
Toplam	834245,674	674				

P<.05

Tablo 5.2’de yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik Aile ortalama gelir değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir [F(6,423) p< .05]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey HSP testi sonucunda bu farklılığın ailelerin ortalama geliri 0-650 TL arasında olanlar ($\bar{x}$ =227,93) ile 1951 TL ve üzeri olanlar ($\bar{x}$ =241,19) arasında olduğu ve bu farkın geliri 1951 TL ve üzeri olanların lehine olduğu ; yine geliri 651-1300 TL olanlar ($\bar{x}$ =226,54) ile 1951 TL ve üzeri olanlar ($\bar{x}$ =241,19) arasında farklılıkların olduğu ve bu farklılığın 1951 TL ve üzeri olanların lehine olduğu görülmüştür.

Tablo 5.4.1 Ailelerin gelir düzeyi istatistikleri tablosu

Ortalama Gelir	Dağılım	Fırat Üniversitesi	Dicle Üniversitesi	Adıyaman Üniversitesi	Siirt Üniversitesi
0-650	125	32	41	22	30
651-1300	254	82	64	57	51
1301-1950	154	36	30	29	59
1951 ve üzeri	142	51	27	38	21

Tablo 5.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren t- testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	P*
Kadın	321	231,72	32,89	,083	,934
Erkek	361	231,94	37,11		

Tablo 5.5'teki veriler incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğuna dair herhangi bir kanıta rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarının Sınıf değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 5.6'da; bunların değişkenlere göre analizine yönelik ANOVA sonuçları ise Tablo 5.7'de verilmiştir.

Tablo 5.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Sınıf Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler

Sınıf	N	$\bar{X}$	SS
a) 1. Sınıf	165	231,0967	32,11187
b) 2. Sınıf	221	229,1840	32,83587
c) 3. Sınıf	149	232,8471	37,44057
d) 4. Sınıf	147	235,6261	39,18634

Tablo 5.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarının Sınıf Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları

Sınıf	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	3908,364	3	1302,788	1,054	,368	-
Gruplariçi	837974,028	678	1235,950			
Toplam	841882,392	681				

Tablo 5.7’de yer alan verilere bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarıyla sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğuna dair herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarıyla İnternette Kalma Süresi değişkeni ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 5.8’de; bunların değişkenlere göre analizine yönelik ANOVA sonuçları ise Tablo 5.9’da verilmiştir.

Tablo 5.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile İnternette Kalma Süresi Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren Betimsel İstatistikler

İnternette Kalma Süresi	N	$\bar{X}$	SS
a) 1- 2 saat	311	227,95	35,17
b) 2-3 saat	179	236,44	36,45
c) 3 saat ve üzeri	183	235,24	32,70

Tablo 5.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Davranışlarının İnternette Kalma Süresi Değişkeni ile ilgili Anova Sonuçları

İnternette Kalma Süresi	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	Sig.*	Tukey
Gruplararası	10513,876	2	5256,938	4,324	,014	a-b*, a-c*
Gruplariçi	814601,375	670	1215,823			
Toplam	825115,251	672				

Tablo 5.9’da yer alan veriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla İnternette kalma Süresi değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir [$F(4,324)= p< .05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey HSP testi sonucunda bu farklılığın internette kalma süresi 1-2 saat arasında olanlar ($\bar{x} =227,95$) ile 2-3 saat arasında olanlar ($\bar{x} =236,44$) arasında olduğu ve internette kalma süresi 2-3 saat olanların lehine olduğu; internette kalma süresi 1-2 saat arasında olanlar ($\bar{x} =227,95$) ile 3 saat ve üzeri olanlar ($\bar{x} =235,24$) arasında internette kalma süresi 3 saat ve üzeri olanların lehine olduğu görülmüştür.

Tablo. 5.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Bilgisayar Sahibi Olup Olmama Değişkeni Arasındaki İlişkiyi Gösteren t- testi Sonuçları

Bilgisayar Sahibi Olma	N	$\bar{X}$	SS	T	P*
Evet	274	239,70	33,90	4,796	,000
Hayır	405	226,72	35,05		

P<.05

Tablo 5.10’deki veriler incelendiğinde, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla bilgisayar sahibi olup olmama değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde bilgisayar sahibi olan öğretmen adaylarının ($\bar{x} =239,70$) bilgisayar sahibi olmayan ($\bar{x} =226,72$) öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlık davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo. 5.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Sosyal Ağa Üyelik Değişkeni Arasındaki Korelasyonu Gösteren t- testi Sonuçları

Sosyal Ağa Üyelik	N	$\bar{X}$	SS	T	P*
Evet	566	235,43	33,71	6,383	,000
Hayır	111	212,80	36,35		

P<.05

Tablo 5.11’deki veriler incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital

vatandaşlığa yönelik tutumlarıyla Sosyal Ağ üyeliği değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Tablo incelendiğinde herhangi bir sosyal ağı üye olan öğretmen adaylarının ($\bar{x}$ =235,43)sosyal ağlara üye olmayan ($\bar{x}$ =212,80) öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlığa yönelik davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 5.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlığa Yönelik Tutumlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

n	$\bar{X}$	Ss
682	3.67	.53

Tablo 5.8'deki bulgular incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Dijital Vatandaşlığa yönelik davranışlarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

4.2.Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Kavramıyla İlgili Görüşleri

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 1,2,3 ve 4. sınıf öğrencilerinden 45 katılımcı ile yapılan yarı yapılandırılmış form yardımıyla yazılı mülakatlar yapılmıştır ve Kocadağ (2012)'nin dijital vatandaşlık ölçeğini hazırlarken belirlediği dijital vatandaşlığın alt boyutları ile ilgili hazırlanan sorular adaylarca cevaplanmıştır. Yazılı mülakat sonrası ortaya çıkan ifadelerde **M1**; 'Dijital Vatandaşlık, bilgisayarı etkin kullanan bireylerin e-işlemlerini başkalarının hak ve hukukuna zarar vermeden gerçekleştiren etkin bireylerdir.', **M8**; 'Dijital vatandaş teknolojiye ayak uyduran yenilikçi bireylerdir.' şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısını 'etik, hak, hukuk ve e-devlet, e- imza' şeklinde algıladıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra dijital vatandaşı bilgisayarı ve interneti çok iyi kullanmasını bilen teknolojiye ayak uydurabilen yenilikçi bireyler olarak tanımlamaktadırlar.

4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık İlişkin Görüşler

Dijital vatandaşlık ölçeğinin 7 alt boyutundan biri olarak belirlenen dijital okuryazarlık ile ilgili ölçekte yer alan mevcut maddelere öğretmen adaylarının verdiği cevaplara göre algılarının; internete her an bağlanabilme, uygulama ve haber takibi yapabilme, çevirim içi ortamlarda resim, video ve bilgi paylaşmayı ve programları doğru bir biçimde kullanma

şeklinde dir. **M14**, ‘Dijital okur-yazarlık kişinin bilgiye ulaşma, bilgiyi paylaşma ve internet sayesinde dünyadan haberdar olmaktır.’; **M22**, ‘Dijital dünyanın günümüzde bilinen tüm nimetlerinden faydalanmanın yanı sıra hızlı ve güvenilir olmaktır.’ şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Ayrıca Dicle Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde 45 katılımcı ile yapılan yazılı görüşmeler sonucunda tüm adayların akıllı cep telefonu kullandıkları ve bulundukları ortamda wi-fi internet hizmeti ağı veya cep telefonu servislerinin internet hizmeti ile internetlerinin her an açık olduğunu ve dijital bir ortama her an bağlanabildiklerini belirtmişlerdir. Adayların tamamı dijital okuryazarlığı doğru bilgiye ulaşma, bilgi paylaşma ve dünyadan haberdar olmak olarak algıladıkları görülmüştür.

Ayrıca öğretmen adaylarının çevrimiçi ortamlarda var olan mobil uygulamaları etkin kullandığı Twitter, Facebook, Whatsapp, Dijitalfilm, Dijitalmüzik, Tripadvisor, Hangsout, Chaton, Playkitap, Sçevirmen, Dropbox, Dijital harita, Dijital sözlük, Peelsmartremote gibi programlarla dijital dünyanın günümüzde bilinen tüm nimetlerinden birebir faydalandıklarını söylemişlerdir.

Bazı adaylar ise bu programları kullanarak tüm arkadaşlarına kolayca ulaşabildiklerini ve bilgi paylaşımının ve konum belirlemenin oldukça hızlı ve güvenilir olduğunu belirtmişlerdir.

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Ticaret Kavramına İlişkin Görüşleri

Araştırmanın literatüründe dijital vatandaşlığın alt boyutlarından dijital ticaretin tanımı; Çevirim içi ortamlarda mal ve hizmet satın alma ve bu yeterliliğe sahip olunması e-bankacılık hizmetlerinden bilgi ve veri gizliliğinin korunması, güvenli olarak bilinen alışveriş ve ticaret sayfalarından ticaret yapma yeterliliği şeklinde tanımlanmıştır. **M9**, ‘Dijital ortamda ticareti ayda ortalama en az 2-3 defa yapıyorum, güvenilir ve bilindik siteler olmasına dikkat ediyorum.’, **M32**, ‘4. sınıf öğrencisiyim, sınav harçlarımı kredi kartı ile e-ödeme şeklinde yapıyorum, tüm bankacılık işlemlerimi internetten takip ediyorum.’ Şeklinde görüş bildirmiştir.

Dijital vatandaşlık ölçeğinde yer alan dijital ticaret ile ilgili maddelere anket yoluyla verdikleri cevaplarda öğretmen adaylarının sınav uygulamalarında özellikle ÖSYM’nin KPSS sınavı harcı ödemelerinde kredi kartı ile e- ödeme şeklinde ödeme yaptıklarını bunun dışında e- alışverişi güvenilir olmayan sitelerden yapmamaya gayret gösterdiklerini belirtmişlerdir. Çevirim içi ticaret deyince öğretmen adaylarının çoğunlukla bankacılık ve çevirim içi banka

hesabı kontrol edebilme algılarının olduğu belirlenmişlerdir.

Öğretmen adaylarının birçoğu internet yoluyla ticaret yaptıklarında çok dikkatli olduklarını güvenlik etiketi olmayan sitelerde ticari hiçbir paylaşımda bulunmayacaklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca e-ticaret yoluyla internetten mal ve hizmet satın aldınız mı? Sorusuna tüm adayların en az birkaç defa yanıtını vermesi dijital ticaretin ne denli geliştiği ve hayatımızın bir parçası haline geldiğini göstermesi açısından önemlidir.

Teknolojik gelişmelerin baş döndürücü şekilde geliştiği dünyamızda gelecek yıllarda e- ticaretin hayatımızda daha fazla var olacağı gerçeği çevirim içi ortamın güvenliğini ve yasal çerçevelerinin bir kez daha incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Erişim ile İlgili Görüşleri

Dijital erişimi bireyin dijital teknolojiye kolayca bağlanabilmesi her yerden erişebilmesi kalite hız bakımından internetin her yerde olması ve her an elimizin altında ulaşılabilir dijital verilerin olması şeklinde tanımlanabilir.

Öğretmen adaylarının dijital erişimle ilgili algı düzeylerinin incelemeye dönük sorulara verdikleri cevaplarda görüşmeye katılan tüm adayların bilgisayar sahibi olduğu ve akıllı cep telefonu kullandıkları evden, okuldan ve bulundukları tüm sosyal ortamlardan gelişen teknoloji sayesinde internete bağlanabildiklerini ve bu sebeple dijital erişim konusunda tüm zaman dilimlerinde çevirim içi olduklarını belirtmişlerdir. Mobil çevirim içi özelliği sayesinde bir dizüstü bilgisayarda yapılabilecek tüm internet işlemlerinin akıllı telefonların mobil uygulamalarından yapabildiklerini belirten öğretmen adayları bilgiye ulaşmanın adil ve eşit olması gerekliliğine inandıklarını belirtmişlerdir. Akıllı cep telefonuna ve internet hizmeti paketlerine sahip olabilmenin maddi imkân gerektirdiğini belirten adaylar dijitalleşmenin ekonomiyle ilişkili olduğunu belirttikleri görülmüştür.**M39**, ‘İnternete akıllı telefon yoluyla her zaman bağlanabiliyorum, internete ulaşabilmenin günümüz bilgi çağında maddiyatla ilgili olmaması gerektiğini düşünüyorum.’;**M44**, ‘Hem dizüstü bilgisayarım hem de akıllı telefonum var; okulda, evde veya herhangi bir kafedewi-fi yoluyla internete bağlanabiliyorum.’ şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Ayrıca öğretmen adayları üniversitelerinin kampüs sınırları içerisinde verilen ücretsiz internet hizmeti sayesinde okulda bulundukları zaman dilimlerinde daima çevirim içi olduklarını bilgiye ulaşma veya diğer bir deyişle dijital erişim konusunda zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Sözlü mülakatlarda bazı adayların Milli Eğitim Bakanlığının

başlattığı Fatih Projesi sayesinde ortaokul ve liselerde başlatılan tablet bilgisayar dağıtımı ve sınırsız internet uygulamalarının dijital erişimin üniversite öğrencilerinin yanı sıra daha da tabana ineceğini bilgiye ulaşmanın ilkökul sıralarından başlayacağını belirtmiştir.

4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Yasalar Kavramına İlişkin Görüşleri

Dijital yasayı çevirim içi ortamlarda geçerli olan kural, kaide, politika ve etik davranışlar hakkında bilinçli olmanın yanı sıra, belirtilen politika ve kanunlara riayet edilmesi, aksi davranışlarda kullanıcıların uyarılması, dijital dünyada yapılan tüm aktivitelerin elektronik sorumluluğun olduğu bilgisayar veya erişim cihazlarının tamamının IP numaralarının olduğu işlenen suçların kanuni yaptırımlarının olduğu şeklinde tanımlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital yasa ile ilgili algılarının, internet güvenliğinin sağlanabilmesi için geriye dönük dijital verilerin depolanması, çevirim içi suç ve kanuni yaptırımlar şeklinde görülmüştür. **M7**, ‘Dijital ortamlarda paylaşılan görüş ve videolar yasal olmak zorundadır, aksi takdirde hak ve sorumluluk dışına çıkıldığında cezai yaptırımlar ağır olmalıdır.’, **M20**, ‘ dijital ortamlarda suç işlememeye gayret gösteriyorum, vatandaşlık bilincine göre davranıyor, haklarımı ve sorumluluklarımı biliyorum.’ Şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Ayrıca bazı adaylar kanuni yaptırım noktasında Türkiye İletişim Bakanlığının bazı sitelere (video paylaşım siteleri, Twitter, Facebook) zaman zaman erişim yasağının getirildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu konuda adayların bazıları dijital ortamlarda paylaşılan video, resim ve görüş gibi ifadelerin suç sayılması halinde cezai yaptırımlarının ağır olduğu ve bunun örneklerini basın yoluyla duyduklarını belirtmişlerdir.

Dijital ortamlarda yasaların gerekliliğini vurgulayan adaylar bir çok konuda suç olarak tabir edilen fiillerde bulunanların şikâyet olmadıkça paylaşımlarının internetten kaldırılmadığını yasal boşluğun ve denetim eksikliğinin olduğunu belirtmişlerdir.

Bu nedenle dijital vatandaşlığın öneminin bir kez daha ortaya çıktığını belirten katılımcılar bilinçli internet kullanıcılarının hak ve sorumluluğa uyduklarını suç işlememeye gayret gösterdiklerini, suç durumunda gerekli şikâyetleri yapabilecek vatandaşlık bilincine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital İletişim Kavramına İlişkin Görüşleri

Dijital iletişim çevirim içi ortamlarda bilgi, resim, video paylaşımı, haberleşme ve bilgi alışverişi yapılabilmesi ve farklı iletişim kaynaklarını dijital ortamlarda kullanabilme

yeterliliği olarak tanımlanabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan mülakatta adayların dijital iletişimin günümüzde bilinen tüm programları hakkında bilgi sahibi oldukları e- mail hesaplarının ve bu konuda birikim sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Adayların tamamı posta ve dosya paylaşımını internet aracılığıyla dijital ortamda iletişim yoluyla gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Yakın ve uzak tüm arkadaş çevresi, aile ve yakınlarıyla dosya, bilgi, fotoğraf ve video ile iletişimi dijital olarak yaptıklarına dair görüş bildirmişlerdir. Bu yolla en çok kullandıkları araç akıllı telefonlardan internet bağlantısı şeklindedir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar doğrultusunda alınan ifadelerle göre genel olarak dijital iletişim konusunda yeterli oldukları görülmektedir. Ayrıca adayların bazıları öğretmenlik mesleğinin bilgi paylaşımı açısından dijital ortamları kullanabilme becerisi gerektirdiğini ve sınıf ortamında öğretmenin materyal hazırlama sürecinde dijital iletişim teknolojilerini kullanmaları gerektiğini belirtmişlerdir.**M24**; ‘Dijital iletişim dosya, resim ve video paylaşımının internet aracılığıyla yapıldığı ortamlardır.’, **M25**; ‘Bir sosyal bilgiler öğretmeni materyal hazırlama sürecinde dijital iletişim teknolojilerini kullanmalıdır.’ şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Alınan cevaplar ve değerlendirmeler ışığında yarının Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin teknolojiyi iyi bilen, kullanan ve dijitalleşen yeni nesilleri eğitebilecek yeterliliğe sahip olduklarını göstermektedir

4.8.Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Sağlık Kavramına İlişkin Görüşleri

Dijital sağlık bireyin fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla ilgili bilinçlilik düzeyi olarak nitelendirilebilir. Çağımızın en büyük sorunlarından biri olan ağır çalışma sonrasında gelişen stres durumu aile ve iş ilişkilerimizi olumsuz etkilememektedir. Bu durumda dijital vatandaş kendisi ile ilgili tüm sağlık problemlerini internetten araştıran bilgi toplayıp bilinçlenen birey olarak gelişmesi önemlidir.

Ayrıca aşırı teknoloji ve internet kullanımı fiziksel ve ruhsal bir takım sorunlara neden olmaktadır. Bireyin bilgisayar başında oturarak geçirdiği süre fiziksel bazı sorunlara neden olmanın yanında ruhsal dengeyi bozucu bazı psikolojik rahatsızlıkları da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple asosyallik, çift kişiliklilik, karakter bozukluğu ve şizofrenlik gibi ruhsal dengenin zarar gördüğü bazı rahatsızlıklara neden olabilen aşırı internet kullanımı ve çevirim içi grup üyelikleri kişilik bozukluklarının da temeli sayılmaktadır. Öğretmen adaylarıyla yapılan mülakatlarda adayların tamamının dijital sağlık problemlerinin farkında oldukları fiziksel rahatsızlıklarından fazla ruhsal problemler üzerinde etkileri olduğunu

belirtmişlerdir. **M23**, ‘ Bilgisayar başında iken zamanı ölçsüz kullanan biri sosyal şuurunu kaybederek sanal dünyanın esiri olur.’, **M16**, ‘ Aşırı internet kullanımı karakter bozukluğuna sebep olarak ruhsal dengesizliğe neden olur, ayrıca fiziksel rahatsızlıklarında sebebidir.’ şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Çağımızın hastalığı olarak bilinen internet bağımlılığının bireyin çevirim içi ortamlarda kendine dış dünyadan bağımsız yeni bir dünya oluşturduğunu ve bu sanal dünyadan kopamadıklarını, bu yüzden ölçünün fazla kaçırılmaması gerektiği konusunda görüş bildiren öğretmen adaylarının bilgisayar kullanırken kendilerini fazla kaptırmama ve bilinçli olma konusunda dijital vatandaşlık şuurunun oluşmasının çok önemli olduğunu ve dijital vatandaşlığı idrak edememiş kişilerin kendine ve çevresine karşı potansiyel suç işleyebilecekleri kanısında oldukları görülmüştür.

4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Güvenlik Kavramına İlişkin Görüşleri

Dijital güvenlik çevirim içi ortamlarda bulunurken kişisel bilgi güvenliğinin sağlanması için bireyin bilgi sahibi olması yazılım ve ağ güvenliği sağlama bilinci olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle bakıldığında her türlü ağ güvenliği gerektiren konularda şifre kullanımı, anti virüs programı kullanma gibi yöntemlerin gerekliliği bilinmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan mülakatlar neticesinde adayların tamamının çevirim içi ortamlarda şifre kullanımı, güvenli site erişimi algısı ve anti virüs programı kullanma bilincine sahip oldukları görülmüştür. **M36**; ‘Akıllı telefonumda ve bilgisayarımda anti-virus programı kullanıyorum şifrelerimi uzun tutuyorum ve farklı sitelerde aynı şifreyi kullanmıyorum.’, **M45**; ‘Güvenli sitelere girmeye özen gösteriyorum, şifre ile girdiğim sitelerde güvenli çıkış yapma konusunda özen gösteriyorum.’ şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Mülakatta katılan adayların tamamı sahip oldukları kişisel bilgi ifade eden programların girişlerinde özenle belirledikleri şifreleri kullandıklarını ve bu şifrelerinde gerektiğinde aynı hassasiyetle değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların tamamı hep sahip oldukları kişisel bilgisayarda hem de akıllı cep telefonlarında anti virüs programı ve kişisel password (şifre) kullandıklarını belirten görüşler beyan etmişlerdir.

Ayrıca adayların belirtilen görüşler ışığında kişisel bilgi isteyen sitelere güvenli giriş- güvenli çıkış yapma konusunda bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Hak ve Sorumluluk Kavramına İlişkin Görüşleri

Dijital hak ve sorumluluk dijitalleşen dünyada herkesin bir şekilde içinde bulunduğu sanal ortamlarda dijital araçları ve programları herkesin özgürce kullanabilmesi ve internet sayesinde herkesin kendini özgürce ifade edebilmesi, sanal ortamlarda işlenen suçlara yapılabilecek haksızlıklara yönelik şikâyet edebilme imkan ve bilincinin oluşması ve sorumluluk duygusuna sahip bireylerin bu konudaki algıları şeklinde ifade edilebilir. **M43**, ‘Dijital hak ve sorumluluklarımın bilincindeyim, dijital eserlerin telif haklarına özen gösteriyorum.’ ; **M10**, ‘Dijital telif haklarına ne kadar dikkat etsem de, film ve müzik indirme sitelerinde istemeden de olsa sınırların dışına çıkabiliyorum.’ şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapılan mülakatlardan elde edilen bilgilere ve alınan cevaplara bakıldığında katılımcıların dijital hak ve sorumluluk kavramını çevirim içi özgürlük, kullanıcı gizliliği, paylaşımların sorumluluğu, dijital eserlerin telif hakları, yasal olmayan site ve programların kullanılmaması şeklinde algıladıkları anlaşılmaktadır.

Aslında dijital vatandaşlık bilincine sahip bireylerin zorluk çıkarmada tamamıyla uydukları bu hak ve sorumluluklar kısmen de olsa bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde hak ve sorumluluk çerçevesi dışına taşındığı görülmektedir.

Katılımcıların tamamı dijital hak ve sorumluluklar noktasında bilinçli davrandıklarını ama bazen istemeden de olsa telif haklarına riayet edemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar bu sınırların dışına çıkmalarını daha çok film ve müzik indirme sitelerinde yaşadıklarına dair görüş bildirmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.TARTIŞMA

Araştırmanın temel problemini; ‘Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversitelerinin Eğitim Fakülteleri Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik geçerlik ve güvenirliliği Kocadağ (2012) tarafından hazırlanmış bir ölçek dâhilinde aldıkları puanların belirlenen değişkenler açısından gösterdiği farklılıklar nasıldır?’ soruları oluşturmaktadır. Bu probleme yanıt bulmak amacıyla kullanılan veri toplama araçlarından elde edilen bulgularla ilgili tartışmalar aşağıda verilmiştir.

5.1.Uygulanan Ölçeğin Geçerliliği Tartışması

Kocadağ (2012) tarafından hazırlanan dijital vatandaşlık ölçeğinin yapı geçerliliğinin belirlenmesinde iki aşamalı yol izlenmiştir. Birinci aşamada 1063 kişilik gruptan elde edilen verilere açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Daha sonra açımlayıcı faktör analizi sonucu ölçekte gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra ölçeğin nihai formu birinci uygulamada yer almayan 2200 öğrenciye daha uygulanmış ve her boyuta ilişkin doğrulayıcı faktör analizi işlemi yapılmıştır. Araştırmada açımlayıcı faktör analizi için denek/madde oranı ($=1063/67$) yaklaşık olarak 15,87 ve doğrulayıcı faktör analizi için denek/ madde oranı ($=2200/63$) yaklaşık olarak 34,92 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizinde 200 kişilik katılımcı sayısı ya da denek/ madde oranının 10/1 ile 2/1 olmasının yeterli olduğu belirtilmektedir (Kline,2005). Elde edilen bu değerler Kline (2005)’in belirttiği 200 kişilik katılımcı sayısı ya da denek/ madde oranının 10/1 ile 2/1 oranını sağladığından faktör analizi için yeterli olduğu söylenebilir.

5.2.Uygulanan Ölçeğin Güvenirliliği Tartışması

Güvenirlilik bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olarak tanımlanmaktadır. Test ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü güvenirlilik olarak ifade edilmektedir. Araştırmada uygulanan ölçeğin güvenirliliğinin belirlenmesinde yapılan içtutarlılık (Cranbach Alfa katsayısı) ve test tekrar test güvenirliliği yapılmıştır (Büyüköztürk,2005). Analizlerden elde edilen bulgular doğrultusunda olası nedenler göz önünde bulundurulmuştur.

5.3. Uygulanan Dijital Vatandaşlık Ölçeğine Yönelik Tartışma

Araştırma bu safhasında ‘ Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversitelerinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini ortaya koyabilmek amacıyla Kocadağ (2012) tarafından geliştirilen dijital vatandaşlık ölçeğinden alınan puanların belirlenen değişkenler açısından gösterdiği farklılıklar nasıldır?’ sorusunu incelemiştir. Bu alt problemler sorusunu etraflıca incelemek için elde edilen bulgular ve olası nedenleri tartışılmıştır.

Teknolojiye ayak uydurma, teknoloji bilgi ve becerilerine ve donanıma sahip öğretmenler olmadan eğitim hedeflerine ulaşmak eğitimde teknolojiyi kullanmak imkansızdır. Bu sebeple teknolojinin öğrenme ortamıyla bütünleştirilebilmesi için öğretmen adaylarının yeterli ve nitelikli eğitim almaları gerekmektedir. Bu yüzden başta Sosyal Bilgiler öğretmenleri olmak üzere tüm öğretmen adaylarının teknolojiyi öğretme ve en iyi şekilde kullanabilmeleri ve ilgili konuları teknolojik beceri ile bütünleştirmeleri önemlidir. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler öğretmenlerine büyük iş düşmektedir. Dijitalleşmenin baş döndürücü şekilde hayatımızın her alanına girdiği günümüz dünyasında internete ulaşmanın çok kolay olduğu ve birçok hizmetin internet yoluyla alındığı (e-ticaret, e-bankacılık, e-devlet, e-okul, e-posta...) bir dönemde cep telefonlarından anlık takip edilen b,r sanal dünya ile iç içe olan bireyi yönlendirmek etik, sorumluluk, hak, hukuk ve adaleti sanal dünyada da uygulamayı öğretmek sosyal bilgiler dersinin kazanımı olmalıdır. Bu bağlamda,Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine dijital vatandaşlık bağlamında çok iş düşmektedir. Dijital vatandaşlık ölçeği bulgularına dayanarak Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijitalleşme ve sanal dünyanın vatandaşlık boyutu ile ilgili algılarının orta düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Katılımcı profilini oluşturan Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin dijital teknolojileri kullanmaya ilişkin yeterliliklerinin yanı sıra bu bilgi ve becerileri hangi yönde kullanacağına ilişkin davranış normlarına da sahip olmaları gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığın önemin ve eğitim müfredatındaki yeri hakkında gerekli farkındalığın oluşturulması için doğru bir öğretmen modelinin yaratılması öğretmen adaylarının sanal ortamlara dönük önyargılarının giderilmesi ve özgüveni tam Sosyal Bilgiler Öğretmeni profili oluşturulması önemlidir.

Unutulmamalıdır ki Sosyal Bilgiler dersi mahiyeti itibarıyla vatandaşlık uzak hedeflerinin kazandırıldığı disiplindir.

ALTINCI BÖLÜM

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuç

Bu araştırmanın amacı Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik dijital vatandaşlık ölçeğinin 682 öğretmen adayına uygulanmasıyla bu ölçekten alınan puanların belirli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaçla ölçekte yer alan 63 maddeden ve konu olarak yedi boyuttan oluşan ölçeğin uygulanması uygun görülmüştür.

Ölçek maddelerinin özellik betimlemesi açısından madde analizi yapılmıştır. Dijital vatandaşlık ölçeğinin güvenilirliğin ve geçerliliğin sağlanması açısından madde toplam korelasyon katsayıları ve madde ayırt edicilik değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerler sonucunda güvenilirlik ve geçerlilik ile ilişkili şu çıkarımlarda bulunulmuştur (Kocadağ, 2012):

1. Her bir maddenin ölçeğin tamamıyla olan ilişkisi oldukça yüksek ve manidar çıkmıştır. Ölçekte yer alan her bir maddenin ölçtüğü özellik ile ölçeğin bir bütün olarak ölçtüğü özelliğin aynı olduğu sonucuna varılmıştır.
2. Ölçekte yer alan maddelerin ayırt edicilik değerleri yeterli düzeydedir. Yani her bir madde o madde ile ölçülmek istenen özelliğe sahip olanlar ile olmayanları iyi ayırabildiği sonucuna ulaşılmıştır.
3. Ölçekte yer alan maddeler ölçekte ölçülmek istenen özellikleri ölçebilecek düzeydedir. Kapsam geçerliliğine ilişkin bulgulara uzman görüşlerine dayandırılmıştır.
4. Ölçeğin yapı geçerliliği faktör analizi ile test edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin yedi temel faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Bu faktörlerin altında yer alan maddeler incelendikten sonra bu faktörler isimlendirilmiştir: Ölçeğin birinci faktörü ‘Dijital İletişim ve Okuryazarlık Özellikleri’, ikinci faktör ‘Dijital Etik ve Hukuk Özellikleri’, üçüncü faktör ‘Dijital Erişim Özellikleri’, dördüncü faktör ‘Dijital Haklar ve Sorumluluklar Özellikleri’, beşinci faktör ‘Dijital Sağlık Özellikleri’, altıncı faktör ‘Dijital Güvenlik Özellikleri’, ve yedinci faktör ‘Dijital Ticaret Özellikleri’ olarak adlandırılmıştır. Bu faktörlerin kendi içerisinde geçerlilik ve güvenilirlik uyumu verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

5. Açımlayıcı faktör analizi ile ölçeğin yapısı ve alt boyutları belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile bu yapının ne derece doğrulandığı test edilmiştir.
6. Ölçeğin en son halinde ise güvenirliliğe ilişkin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve ölçeğin bütünü için bu değerin 0,976 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. +1' e yaklaştıkça güvenirliliğin arttığı bilgisine dayanarak ölçeğin güvenirliliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir.
7. Ölçeğin test- tekrar test yöntemi ile elde edilen güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve bu değerin 0,91 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
8. Ölçeğin uygulanmasının kolay ve puanlamasının pratik olması, zaman ve maliyet açısından ekonomik oluşu kullanışlı olduğunu göstermektedir.

Kocadağ (2012)'nin hazırladığı dijital vatandaşlık ölçeğinin Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversiteleri Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının cinsiyet, yaş, aile ortalama aylık geliri, kendisine ait bilgisayarı olup olmadığı, sosyal ağ üyeliği, sosyal bilgiler öğretmenliği kaçınıcı sınıf öğrencisi olduğu ve günlük internette kalma süresi gibi değişkenler açısından incelenmesine ilişkin sonuçlar;

1. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeği ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır [$F(1,176)=P>.05$].
2. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile cinsiyet değişkeni arasında manidar bir farklılık bulunamamıştır.
3. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile aile ortalama aylık geliri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır [$F(6,423)=P>.05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey HSP testi sonucunda bu farklılığın aile ortalama geliri 0- 650 TL arası olanlar ($\bar{X}=227,93$) ile geliri 1951 TL ve üzeri olanlar ($\bar{X}=241,19$) arasındadır. Geliri 1951 TL ve üzeri olanların lehinedir. Geliri 651-1300 TL olanlar ($\bar{X}=226,54$) ile 1951 TL ve üzeri olanlar ($\bar{X}=241,19$) arasındadır ve geliri 1951 TL ve üzeri gelir grubundaki ailelere mensup öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranış düzeyi daha yüksektir.
4. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğine verdiği cevaplardan aldığı puanlar doğrultusunda kendilerine ait bilgisayarları olup olmaması arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Bilgisayar sahibi olan öğretmen adaylarının aritmetik ortalamaları incelendiğinde ($\bar{X}=239,70$), bilgisayar sahibi

olmayan öğretmen adaylarının ($\bar{X}=226,72$) ortalamaları görülmektedir. Bu sonuç bilgisayar sahibi olan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmektedir.

5. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarının internette kalma süresi değişkeni açısından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F(4,324)=P>.05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla yapılan Tukey HSP testi sonucunda bu farklılığın internette kalma süresi 1-2 saat arasında olanlar ($\bar{X}=227,95$) ile internette kalma süresi 2-3 saat arasında olanlar ($\bar{X}=236,44$) arasında internette kalma süresi 2-3 saat arasında olanların lehine; 2-3 saat arasında olanlar ile 3 saat ve üzeri olanlar ($\bar{X}=235,24$) arasında internette kalma süresi 3 saat ve üzeri olanların lehine olduğu bulunmuştur.
6. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeği ile sosyal ağlara üyelik değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Sosyal ağlara üye öğretmen adaylarının sosyal ağlara üye olmayan öğretmen adaylarına göre dijital vatandaşlık davranışlarının düzeyi yönelik daha olumludur.
7. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik tutumlarının sınıf değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
8. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlara göre %29,22 (N=282)'sinin orta ve düşük seviyede yer alırken; %71,78 (N=402)'sinin ise iyi, çok iyi ve mükemmel seviyelerde puanlar aldıkları görülmüştür. Bu durum dijital vatandaşlığa yönelik davranışların olumlu yönde olduğunu göstermiştir.

6.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kocadağ (2012) tarafından yapılmış ve uygulanmış dijital vatandaşlık ölçeğinin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına uygulanmasıyla elde edilen puanların belirli değişkenler açısından analizi ile ilgili ortaya çıkan sonuçlara göre araştırmacının kendi tecrübelerine ve yapılacak diğer araştırmalar için önerilerine yer verilmiştir.

Araştırma bulgularına dönük olarak yapılan öneriler;

1. Eğitimin uzak hedeflerinden olan etkin vatandaş yetiştirme hedefinin kazanımlarının en yoğun olduğu sosyal bilgiler dersini öğretecek öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi ve dijital vatandaşlık algılarının ölçülmesi araştırılabilir. Değişkenler farklılaştırılıp yeni araştırmalar yapılabilir.
2. Yapılan incelemelerde ülkemizde dijital vatandaşlık ile ilgili araştırmaların çok az olduğu görülmektedir. Bundan dolayı özellikle sosyal bilimler ile ilgili farklı eğitim basamaklarındaki öğretmen adaylarıyla ilgili dijital vatandaşlık davranışları ile ilgili araştırmalar arttırılmalıdır.
3. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ölçeği ve verdiği cevaplardan aldığı puanlar doğrultusunda kendilerine ait bilgisayarı bulunan adayların bulunmayan adaylara göre dijital vatandaşlık davranışlarının daha olumlu düzeyde olduğu görülmüştür. Bu durum ilerleyen teknoloji ve artan satın alma gücünden dolayı gelecekte şahsi bilgisayar sahibi kişilerin artmasıyla dijitalleşme ve dijital vatandaşlık davranışlarının artacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda gelecek yıllarda önemini arttıracak olan dijital vatandaşlık davranışları ile ilgili araştırmaların yoğunlaşması araştırmacılara önerilmektedir.
4. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin internette kalma süresi değişkeni açısından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Özellikle akıllı telefonlar yoluyla internete her an her yerde bağlanılabilmesi internette kalma süresini arttırmaktadır. İnternette sanal bir dünya oluşturan bireyin etik, yasa, sorumluluk ve vatandaşlık gibi uyması gereken birtakım kuralları benimsemesi gerekmektedir. İnternetin yasal yollarla daha fazla kontrol edilebilirliği arttırılmalıdır.
5. Sosyal Bilgiler dersinde etkin birey olarak yetiştirilmesi hedeflenen öğrencilerin yetiştirilmesinde büyük pay sahibi olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlığa yönelik görüşleri alınmalıdır ve bu görüşler ışığında ölçekler

geliştirilmeli ve benzer çalışmalarıyla yeni ölçek metodları geliştirilmelidir.

6. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal ağlara üye olma değişkeninde üye olanların dijital vatandaşlık davranışlarının olumlu ve anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Bu yönüyle bireylerin düzenli ve yasalara uygun sosyal ağlara üyeliği teşvik ettirilmeli ve bu konuda yönlendirilmeleri uzmanlar tarafından tavsiye edilmelidir.
7. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ailelerinin ortalama aylık gelirleri ile dijital vatandaşlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Gelir seviyesinin yüksekliği lehine sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple ortalama refah düzeyinin arttırılması hususunda yapılacak istihdam ve refah seviyesi gelecekte dijital vatandaşlık düzeyinin artmasını sağlayabilir. Bu nedenle, ekonomik kalkınma ve istihdam arttırılmalıdır.
8. Dijital vatandaşlık algısının erken yaşlarda olduğu göz önüne alındığında ortaokulların Sosyal Bilgiler müfredatının dijital vatandaşlık algısını hedefleyen kazanımlarının ve ders içeriklerinin dijital vatandaşlık eksenli hazırlanması önerilmektedir. Ayrıca yenilikçi ders müfredatı hazırlanmasında uzman görüşlerinin yanı sıra öğretmen adaylarının da fikirleri alınmalıdır.

YEDİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLAR

- Akınoğlu, O. (2002). Eğitim ve Sosyalleşme Açısından İnternet Kullanımı (İstanbul Örneği). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alberta. (2012). *Digital Citizenship Policy Development Guide*. Edmonton, Canada: AlbertaEducationSchool Technology Branch.
- Arıcak, O. T. (2011). *Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike*. 5 15, 2013 tarihinde Kariyer Penceresi: <http://www.kariyerpenceresi.com/?yazarlarimiz,51,104/siber-zorbalik-genclerimizi-bekleyen-yeni-tehlike-.html> adresinden alındı
- Arnas, Y. A. (2005). 3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerinin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi, *The Turkish Online Journal of EducationalTechnology*, 4(4), 59-66.
- Aybay, R. (1982). *Yurttaşlık (vatandaşlık) hukuku: ders kitabı ve temel yasa metinleri*. Ankara: A.Ü. S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Bayzan, Ş. (2011). *Dünyada İnternetin Güvenli Kullanımına Yönelik Uygulama Örnekleri ve Türkiye'de Bilinçlendirme Faaliyetlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: BTK.
- Berman, S. (1991). Thinking in Context: Teaching for Openmindedness and Critical Understanding. A. COSTA (Editör), *Developing Minds: A Source Book For Teaching Thinking*. 10-16. USA Virginia: Association For Supervision And Curriculum Development.
- Bolick, C. M.. (2002). Technology and The Social Studies. *The International Social Studies Forum*, 2(2), 183-185.
- Boon, R. T., Burke, M. D., Fore, C., Buke, Shanna, Hagan. (2006). Improving Student Content Knowledge in Inclusive Social Studies Classrooms Using Technology-Based Cognitive Organizers: A Systematic Replication. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal*, 4(1), 1-17.
- Boz, F. (2000). *İnternetveDemokrasi* (Yayımlanmamış YüksekLisansTezi). AnkaraÜniversitesi,SosyalBilimler Enstitüsü.
- Braun, Joseph, A. (1999). Ten Ways to integrate Technology into Middle School Social Studies. *The Clearing House*, July/August, 72(6), 345-351.

- Ceyhan, E. (2010). Problemlı internet kullanım düzeyi üzerinde kimlik statüsünün, internet kullanım amacının ve cinsiyetin yordayıcılığı. *Educational sciences : theory&practice*, 10(3), 1323-1355.
- Chapin, June, R., Messick, Rosemary, G. (1999). Elementary Social Studies. U.S.A: Addison Wesley Longmanİnc.
- Çakır, H. ve Topçu, H. (2005). Bir İletişim Dili Olarak İnternet. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19, ss. 71-96.
- Çelik, T. ve Karaslan, E. (2003). İnternet Toplumu Oluşum Süreci. inet-tr 2003 [Türkiye İnternet Konferansları].
- Çuhadar, C. (2012). Exploration of problematic internet use and social interaction anxiety among Turkish pre-service teachers. *Computers& Education*, 59, 173-181.
- DigitalAgenda. (2011). *Digital Agenda: Coalition of top tech& media companies to make internet better place for our kids*. Europa Press.
- Ehman, Lee, H., (2002). Why Haven't Secondary Social Studies Teachers Adopted Information Technologies?. The International Social Studies Forum, 2(2), 175178.
- Ehman, Lee, H., Glenn, Allen, D., (1991). Interactive Technology in Social Studies, James, P. Shaver (Editör) Handbook of Research on Social Studies Teaching and Learning. U.S.A.New York: Macmillan Publishing Company.
- Erbay. A. (2009). İnsan hakları ve demokrasi açısından yurttaşlık. A.K. Çüçen (Ed.), *International Congress on Intercultural DialogueandEducation Human Beings, Society, Intercultural DialogueandEducation at theBeginnings of the 21st Century* içinde (s.2-7). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Evran, B. (2012). *Dijital Yerliler ve Dijital Yerlilerde Öğrenme*. <http://zkusagi.blogspot.com/>
- Facebook. (2013). <https://www.facebook.com/help/>
- Garcia, Jesus, Michaelis, U., John. (2001). Social Studies for Children A Guide to Basic Instruction. U.S.A: Allynve Bacon A Pearson Education Company.
- Google. (2013). *Google in Education* <http://www.google.com/edu/teachers/youtube/curric/index.html>
- Gökçe, Birsen. (2001). "Bilişim Toplumundan Ne Bekliyoruz? Bilişim Toplunun Neresindeyiz?", Bilişim Topluma Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu. (23-24 Mart 2001).

- Göker, G., Demir, M. ve Doğan, A. (2010). Ağ Toplumunda Sosyalleşme Ve Paylaşım: Facebook Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *E-Journal of New World SciencesAcademy Humanities*, 5(2), ss. 183-206.
- Hague , B. N. and Loader, B. D. (2005). Digital democracy: an introduction. Hague, B. N. and Loader, B. D. (Ed.), *Digital democracy: discourse and decisionmaking in the information age* (p. 3-22).London: Taylor& Francis.
- Heafner, T. (2004). Using TechnologytoMotivateStudentstoLearnSocialStudies. *ContemporaryIssues in TechnologyandTeacherEducation*, 4(1), 42-53.
- Isın, E. F. and Turner, B. S. (2002). Citizenship Studies: an introduction. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies* (p. 1-10).London: Sage.
- Karaca, M. (2007).SosyolojikBirOlguOlarak İnternet Gençliği: Elazığ Örneği. (YayınlanmamışDoktoraTezi). Fırat Üniversitesi,SosyalBilimler Enstitüsü.
- Kırlıdoğ, M. (2013). Çevrimiçi Davranışsal Reklamcılık ve Kişisel Mahremiyet İhlalleri. *Akademik Bilişim 2013*. Antalya .
- Kim, W.,Jeong, O.-R., Kim, C.,and So, J. (2011). The dark side of the Internet: Attacks, costs and responses. *Information Systems*,675-705.
- Kocadağ, T. (2012).Öğretmenadaylarınınindijitalvatandaşlıkdüzeylerininbelirlenmesi. (YayınlanmamışDoktoraTezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi,SosyalBilimlerEnstitüsü,Trabzon.
- Maxim, George, W. (1999). Social Studies and the Elementary School Child. U.S.A.New Jersey: Merrill, Prentice HallUpperSaddleRiver.
- MEB. (2005). İlköğretimSosyalBilgilerDersi 6-7. Sınıflar Öğretim ProgramıveKılavuzu.Ankara: TalimTerbiyeKurulu Başkanlığı.
- Michaelis, John, U. (1988). Social Studies for Children. U.S.A.New Jersey: Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs.
- Microsoft. (2013). <http://www.microsoft.com/security/default.aspx>
- Miller, T. (2002). Culturel citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies* (p. 231-243).London: Sage.
- Mossberger, K. (2008). Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation. The MIT Press.
- Mossberger, K., Tolbert, C.,and S. McNeal, R. (2007).*Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation*.London, England: The MIT Press.

- Mukherjee, A. (2004). Promoting Higher Order Thinking In MIS/CIS Students Using Class Exercises. *Journal of Information Systems Education*, 15(2), 172180.
- Nelson, R. M. (1998). *Children and Social Studies Creative Teaching in The Elementary Classroom*. U.S.A Orlando, Florida: HarcourtBraceCollege Publishers.
- Ocak, M. A. (2013). *Ailelerde ve çocuklarda dijital vatandaşlık algısının oluşturulması*, www.guvenliweb.org.tr/egitimciler/files/aile_cocuk.pptx
- Odabaşı, F. (2012). İnternet ve Biz. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Oral, B. (2008). The Evaluation of TheStudentTeachers' AttitudesToward Internet andDemocracy, *Computers&Education*, 50, pp. 437-445.
- Parker, Walter, C., (2001). *Social Studies in Elementary Education*. U.S.A.New Jersey: Merrill Prentice Hall, UpperSaddleRiver.
- Pew (2010a). Neighbors online reports. <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/Neighbors-Online.aspx>,
- Pew (2010b). The future of social relations. <http://www.pewinternet.org/Reports/2010/The-future-of-social-relations.aspx>,
- Prensky, M. (2001). *Digital natives, digital immigrants*. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
- Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools*, (Cilt 2nd Edition). WashingtonDC: The International Society for Technology in Education (ISTE).
- Richard, G. B. (1996). Citizenship education: Australian and Singaporean perspectives. *Australian Journal of Teacher Education*, 21 (2).
- Savage, Tom, V., Armstrong, David, G. (2000). *Effective Teaching in Social Studies*. U.S.A.New Jersey: Pearson Education inc., UpperSaddleRiver
- Shelley, M. (2004). Digital Citizenship: Parameters of the Digital Divide. *Social Science Computer Review*, 22(2), 256-269.
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenshipstudies*(p. 105-115). London: Sage.
- Sunal, Cynthia, Szymanski, Haas, Mary, Elizabeth. (2005). *Social Studies for the Elementary and Middle Grades*. U.S.A.: Pearson Educationİnc.
- Türkiye 2. Bilişim Şurası. (2004). *Bilgi toplumuna doğru. Türkiye 2. Bilişim Şurası Sonuç Raporu*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

- Valcke, M.,Bonte , S., De Wever , B.,and Rots ,I. (2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.
- Yıldız, S. (2006). Suçta Araç Olarak İnternetin Teknik ve Hukuki Yönden İncelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücel, E. (2007). Görsel Öğeler Açısından Web Siteleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK.1.DİJİTAL VATANDAŞLIK ÖLÇEĞİ

Değerli öğretmen adayı:

Sizesunulanbu ölçekle, dijital vatandaşlık kavramlarına ilişkin algılarını derinlemesine incelemeyi amaçlanmaktadır. Uygulamanın birebir içinde olan sizlerin görüş ve önerileri, araştırmanın güvenilirliği için son derece önemlidir.

Ölçme aracı, iki farklı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sizden istenilen, kişisel bilgilerinizi eksiksiz bir şekilde doldurmanızdır. Yazdığınız kişisel bilgiler, tümüyle bilimsel amaçlı araştırma kapsamında kullanılacak ve gizli tutulacaktır. İkinci bölümde ise dijital ortamlarda sergilenen davranışlarla ilgili ifadelere yer verilmiştir ve maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun yanıtı belirlemeniz istenmektedir.

Ad, soyad gibi kimliğinizi ortaya çıkaracak herhangi bir bilgi yazmayınız.Doğru ya da yanlış cevap olması söz konusu değildir. Bu nedenle, **LÜTFEN MADDELERE GERÇEKÇİ YANITLAR VEREREK, FORMU EKSİKSİZ BİR ŞEKİLDE DOLDURUNUZ.**

Ayırdığınız zaman, gösterdiğiniz ilgi ve katılıminız için çok teşekkür ederim.

(Araştırma sonuçlarını öğrenmek istiyorsanız size ulaşabileceğimiz bir mail adresi bırakabilirsiniz:@)

Süleyman ASLAN(suleymanaslan1071@gmail.com)

Fırat Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD

BÖLÜM I:KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz

☐ Kadın

☐ Erkek

2. Yaşınız

☐ 17-19 yaş

☐ 20-22 yaş

☐ 23 ve üzeri yaş

3. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

☐ 0-650 TL

☐ 651-1300 TL

☐ 1301-1950 TL

☐ 1951 ve üzeri TL

4. Kendinize ait bilgisayarınız var mı?

Evet☐

Hayır☐

5. Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?

☐ 0-2 yıl

☐ 3-5 yıl

☐ 6-8 yıl

☐ 9 ve üzeri yıl

6. Herhangi bir sosyal ağı üye misiniz (mail adresi kullanmak da dahil) ?

☐ Evet

☐ Hayır

7. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü kaçınıcı sınıf öğrencisisiniz ?

8. En sık bağlandığınız ilk üç sosyal ağ sitesi hangileridir?

.....

9. İnternette günlük kalma süreniz ortalama ne kadardır?

.....

Lütfen arka sayfaya geçiniz...

Madde Numarası	<i>*Bilgisayarlar, cep telefonları, teknolojik araçlar vb. dijital cihazlar olarak; internet, dijital cihazlar ve bu cihazların kullanımları ise dijital teknolojiler kapsamında düşünülebilir.</i> <i>**Her maddenin yanında “ 1=Hiçbir Zaman “, “2= Nadiren “, “ 3= Ara Sıra “, “4= Sık Sık “ ve “5= Her Zaman “ şeklinde beş seçenek verilmiştir.</i> <i>***Her maddenin yanında 1=Hiç Katılmıyorum “, “2= Katılmıyorum “, “ 3= Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum”, “4= Katılıyorum “ ve “5= Tamamen Katılıyorum” şeklinde beş seçenek verilmiştir.</i> <i>**** Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğa “x” işareti koymanızdır. Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</i> İfadeler	Hiçbir Zaman / Hiç Katılmıyorum	Nadiren / Katılmıyorum	Ara Sıra / Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum	Sık Sık / Katılıyorum	Her Zaman/ Tamamen Katılıyorum
1.	İnternette kolaylıkla araştırma yapabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Kendi hazırladığım, elektronik ortamdaki dokümanlarımı arkadaşlarımla ya da forumlarda paylaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Dijital cihazlar veya teknolojilerdeki yenilikleri maddi olanaklar dahilinde takip ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Hazırladığım dokümanlarda, gönderdiğim e-postalarda ya da mesajlaşmalarında Türkçeyi doğru kullanmaya dikkat ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Dijital teknolojiler yardımıyla daha rahat iletişim kurarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Görüşmekte zorlandığım durumlarda, dijital teknolojiler vasıtasıyla daha rahat iletişim kurarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Gerektiğinde ihtiyacı olan arkadaşlarımla yazılımlarımı paylaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Bildiğim programlara karşı ön yargısı olan arkadaşlarıma yardımcı olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	İnternet üzerinden alışverişlerimde güvenilir e-ticaret sitelerini kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Dijital teknolojiler yardımıyla uzaktaki yakınlarımla ya da arkadaşlarımla görüşebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Dijital teknolojiler konusunda bilgi almak için arkadaşlarım bana danışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Çevremdekilere dijital teknolojilerin kullanımı konusunda rol-model olurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Dijital ortamlarda karşılaştığım olumsuz durumlara karşı çevremdekileri uyarırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Sunu hazırlamak için tasarlanan paket programları kullanabilirim (PowerPoint vb.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Dijital teknolojilerin kullanımı iletişimde pratiklik sağlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Arkadaşlarımla ihtiyacıları doğrultusunda dijital cihazlarımı kullanmalarına izin veririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Yeni karşılaştığım bir teknolojiyi kendi kendime çözebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	İnternette yer alan web sitelerini rahatlıkla gezebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Dijital ortamlar sayesinde bilgi paylaşımı kolaylaşmaktadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Günlük işlerimde dijital teknolojileri yardım almadan kullanabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Metin oluşturmak için tasarlanan paket programları kullanabilirim (Word vb.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	MySpace, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine herkesin görebileceği şekilde açık adresim, telefon numaram, doğum tarihim gibi kişisel bilgilerimi eklememeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Herkesin erişimine açık bilgisayarlarda herhangi bir şifre gerektiren işlem yapmamaya özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	E-postalarım, bankacılık hizmetlerim, kayıtlı olduğum forum sayfalarım gibi girişinde şifre isteyen web hizmetlerine ait şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Bilinmeyen kişi ya da adreslerden gelen iletileri okumayarak, herhangi bir güvenlik açığı oluşmamasına dikkat ederim ve tanımadığım kişilerden gelen mailleri(kimlik avı/dolandırıcılık ile ilgili) şikâyet ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Ödev ya da projelerimi yardım almaksızın kendi başıma hazırlayabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Dijital cihazların kullanımında kişisel bilgilerimin (TC kimlik numaram, E-posta şifrem, web şifrem gibi) kullanılmaması konusunda tedbirli davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	Bir ürünü satın almadan önce internette fiyat/performans araştırması yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	İhtiyaç duyduğumda internet üzerinden bankacılık işlemlerimi (EFT, Havale, Hesap özeti inceleme, ...), fatura ödemelerimi gerçekleştiririm veya alışveriş yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Dijital teknolojileri kişilere tehdit veya şantaj aracı olarak kullanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
31.	İhtiyaç duyduğumda ücretsiz yazılımları bilgisayarıma indirebilir ya da kurabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Lütfen arka sayfaya geçiniz...

Madde Numarası	İfadeler	Hiçbir Zaman / Hiç Katılmıyorum	Nadiren / Katılmıyorum	Ara Sıra / Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum	Sık Sık / Katılıyor	Her Zaman Tamamen Katılıyor
	<i>*Bilgisayarlar, cep telefonları, teknolojik araçlar vb. dijital cihazlar olarak; internet, dijital cihazlar ve bu cihazların kullanımları ise dijital teknolojiler kapsamında düşünülebilir.</i> <i>**Her maddenin yanında “1=Hiçbir Zaman “, “2= Nadiren “, “3= Ara Sıra “, “4= Sık Sık “ ve “5= Her Zaman “ şeklinde beş seçenek verilmiştir.</i> <i>***Her maddenin yanında 1=Hiç Katılmıyorum “, “2= Katılmıyorum “, “3= Biraz Katılıyor Biraz katılmıyorum”, “4= Katılıyor “ ve “5= Tamamen Katılıyor” şeklinde beş seçenek verilmiştir.</i> <i>**** <u>Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğa “x” işareti koymanızdır. Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</u></i>					
32.	E-postalarımı düzenli bir şekilde kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Dijital ortamlarda iletişim kurarken gerçek adımları kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	İnternette işlerimi kolaylaştıracak yazılımlar araştırırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Yazışmalarım esnasında Türkçeyi doğru kullanmayanları uyarırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Toplu taşıma araçlarında cep telefonumla görüşme yapmamaya özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Sanal ortam avantajı şeklinde düşünüp insanları rahatsız etmeyi doğru bulmuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	Ödev ya da proje hazırlarken internette bulduğum kaynakları, kaynak göstererek kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39.	Cep telefonumda, çevremdeki insanları rahatsız etmeyecek ses düzeyinde melodiler kullanmayı tercih ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	İnterneti kullanarak başka kullanıcıların hesaplarına ya da sayfalarına saldırılarda bulunmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
41.	Arkadaşlarımın veya yakın çevrem cep telefonu, bilgisayar vb. cihazlarını ya da cihazlarında yer alan bilgileri izin almadan incelemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
42.	Dijital teknolojileri herhangi bir kimseyi zor durumda bırakmamak amacıyla kullanılması yönünde hassas davranıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
43.	Dijital teknolojileri görgü kurallarına uygun bir şekilde kullanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
44.	Herhangi bir kişi ile sohbet ederken cep telefonuma çağrı geldiğinde cevaplamam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
45.	Herhangi bir etkinlik esnasında cep telefonu, bilgisayar gibi dijital cihazlarla meşgul olmam (örnek; konferans, seminer, toplantı...)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
46.	Arama motorlarının kullanımı hakkında yeterli bilgiye sahibim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
47.	Dijital teknolojilerin kullanımıyla ilgili kendimi cesaretlendiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
48.	Dijital teknolojileri ihtiyaç duyduğumda etkin bir şekilde kullanabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
49.	Dijital teknolojilerin kullanımı ile ilgili çevremdekileri cesaretlendiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
50.	Gerektiğinde cep telefonumdan internete bağlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
51.	İnternette paylaşım yaparak ya da yorum yazarak dahil olduğum forumları takip ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
52.	Derslerde anlamadığım konularla ilgili kaynakları internetten incelerim ve araştırmalarımı arama motorlarını (Google, Altavista, Wikipedia, ...) kullanırım..	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
53.	İnternette zaman geçirirken şiddet içerikli ya da psikolojimi olumsuz yönde etkileyecek sayfalara girmemeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
54.	Dijital cihazların kullanımından kaynaklı olduğunu düşündüğüm sağlık problemlerim (omuz, sırt, göz ağrısı...) olursa, gerektiğinde doktor kontrolüne başvururum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
55.	Bilgisayar kullanırken doğru bir oturma pozisyonu belirlerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
56.	Dijital cihazların kullanımında yorgunluk, uykusuzluk, dikkat dağınıklığı gibi rahatsız edici durumların oluşmaması için kendimi zinde tutacak etkinlikler yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
57.	İnternette yasal olarak yayımlanmayan müzik, film vs. indirmemeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
58.	Girişi engellenmiş sitelere yasal olmayan yollardan girmeye çalışmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
59.	Sanal ortamda devlet tarafından konulmuş kanunlar çerçevesinde hareket etmeye özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
60.	Sanal ortamlar için uyulması gereken kurallara olmasını doğru buluyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
61.	Hesap yapabilmek için tasarlanan paket programları kullanabilirim (Excel vb.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
62.	Dijital teknolojilerin kullanımı sırasında, çevremdeki bireylerin sağlığını koruma hususunda hassas davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
63.	İnternette iletişim kurarken başkasının özgürlüğünün başladığı yerde benim özgürlüğümün bittiğini bilirim	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Katılımınız için teşekkürler...

Künye: Künye: Aslan, Süleyman (2015). Sosyal bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi, Danışman:

Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal bilgiler öğretmenliği Bölümü, Yüksek Lisans Tezi (2015)

EK.2. Öğretmen Adayları Yapılandırılmamış Görüşme Formu

Öğretmen Adayları Görüşme Soru Başlıkları

1. Dijital vatandaşlık kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce dijital vatandaşlık ne demektir?
2. Dijital vatandaşlık 9 alt boyutu ile var olan bir kavramdır. Bu alt boyutlar; dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital hak ve sorumluluklar, dijital erişim, dijital iletişim, dijital sağlık, dijital güvenlik, dijital ticaret ve dijital kanundur. Bu kavramlarla ilgili ne biliyorsunuz, düşünüyorsunuz?
3. Alışveriş yaparken nelere dikkat edersiniz?
 - ☐ Dijital okuryazarlık;
 - ☐ Dijital etik,
 - ☐ Dijital hak ve sorumluluklar,
 - ☐ Dijital erişim,
 - ☐ Dijital iletişim,
 - ☐ Dijital sağlık,
 - ☐ Dijital güvenlik,
 - ☐ Dijital ticaret
 - ☐ Dijital kanun
4. Üniversite öğreniminiz boyunca dijital teknolojiyi derslerinizde nasıl kullandınız?
5. Üniversitede derslerinizde dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlarıyla ilgili bir ders okudunuz mu?

Turnitin Orijinallik Raporu

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ Süleyman Aslan tarafından
İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ (sosyal bilgiler) den

- 09-Haz-2016 19:24 EEST' de işleme konu
- NUMARA: 682769641
- Kelime Sayısı: 19287

Benzerlik Endeksi

%12

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:

%9

Yayınlar:

%4

Öğrenci Ödevleri:

%3

ÖZGEÇMİŞ

1981 tarihinde Diyarbakır’da doğdu. Orta öğrenimini Diyarbakır’da tamamladı. 2005 yılında Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü’nden mezun oldu. 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nda öğretmen olarak göreve başladı. Yazar; 2012 yılında Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü’nden ikinci kez lisans derecesini aldı. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İletişim Bilgileri

Adres: Süleyman ASLAN, Diyarbakır Milli Eğitim Müdürlüğü, Tevfik Fikret Orta Okulu, Diyarbakır

E-mail : suleymanaslan1071@gmail.com